IDENTITY ON THE LINE

INTRODUCTION

We are all constantly on the move, voluntarily or unwillingly, physically and emotionally. We move between home and away, belonging and alienation, silence and openness, resilience and vulnerability, injustice and reconciliation. Finding one's identity somewhere between these poles is demanding and requires the ability to constantly change and adjust.
You are now entering an exhibition about seven physical movements, seven migration processes, all of them having taken place sometime in the 20th century. They have shaped the identities of millions of people and, as such, have also shaped the European identity.
Will you recognise yourself, when reading the stories of some of these former migrants and their descendants? Will you recognise their feelings?

Migration as physical movement is embedded in human nature. The search for food or hope for a better future has been leading people to move since the earliest times. Wars and expulsions force people to leave their homes. Many of these movements demand a lot from migrants. Their lives and health are threatened, their right to self-determination is challenged, and their individual identities become objects of other people's prejudices and actions.
Here you will meet people from different parts of Europe and from all kinds of backgrounds. They had to relate to very different migration processes and underwent a great number of experiences. What unites them all are the strong feelings relating to their experiences. This has led to their need to reconstruct their own identities. Their new living conditions and the reactions from their social environment have had a massive impact. This goes for the migrants themselves, but also for their children and grandchildren.
Europe is continuously transforming. All migration processes, even the painful ones, lead to new cultural diversity, which can be seen as a positive force in today's societies. Shared experiences empower the citizens of Europe and help create our joint European identity, one based on the values of all of its people: respect for human dignity and human rights, freedom, equality, and democracy.

HOPEFUL / HOPELESS / LONGING / BELONGING / ALIENATION / EMPOWERMENT / POWERLESSNESS / RECOGNITION / VIOLATED / DISRESPECTED / ABUSED / INSECURE / GUILT / SHAME / LOSS / LOST / FEAR / CONNECTEDNESS / WELCOME

HOPEFUL / HOPELESS / LONGING / BELONGING / ALIENATION / EMPOWERMENT / POWERLESSNESS / RECOGNITION / VIOLATED / DISRESPECTED / ABUSED / INSECURE / GUILT / SHAME / LOSS / LOST / FEAR / CONNECTEDNESS / WELCOME

INTRODUKSJON

Mes visi nuolat judame, nesvarbu, savo noru ar ne, fiziškai ir emociškai. Judame tarp namų ir toli nuo jų, tarp artimumo ir susvetimėjimo, tylos ir atvirumo, atsparumo ir pažeidžiamumo, neteisybės ir susitaikymo. Rasti savo tapatybę tarp šių polių – sunku, todėl reikia gebėti nuolat keistis ir prisitaikyti.
Šiuo metu esate parodoje apie septynis fizinius judėjimus, septynis migracijos procesus – visi jie vyko XX amžiuje. Jie suformavo milijonų žmonių tapatybę, kartu ir Europos tapatybę. Ar susitapatinsite skaitydami kai kurių buvusių migrantų ir jų palikuonių istorijas? Ar atpažinsite jų jausmus?

Migracija kaip fizinis judėjimas – tiesiog įsišaknijusi žmogaus prigimtyje. Ieškodami maisto ar geresnės ateities, žmonės nuo seniausių laikų keldavosi gyventi kitur. Karai ir tremtys priverčia žmones palikti savo namus. Už daugumą tokių kelionių migrantai sumoka didžiulę kainą: kyla grėsmė jų gyvybei ir sveikatai, kvestionuojama jų apsisprendimo teisė, o asmeninis identitetas tampa kitų žmonių prietarų ir veiksmų objektu.
Čia susipažinsite su žmonėmis iš įvairių Europos vietų ir įvairiausių sluoksnių. Jiems teko susidurti su labai skirtingais migracijos procesais ir patirti daugybę išgyvenimų. Visus juos vienija stiprūs jausmai, susiję su jų patirtimi. Dėl to jiems reikia atkurti savo tapatybę. Naujos gyvenimo sąlygos ir socialinės aplinkos reakcija turėjo didžiulį poveikį. Tai pasakytina ne tik apie pačius migrantus, bet ir apie jų vaikus bei anūkus.
Europa nuolat kinta. Visi migracijos procesai, net ir skausmingi, lemia naują kultūrinę įvairovę, o ją galima vertinti kaip teigiamą jėgą šiuolaikinėje visuomenėje. Bendra patirtis suteikia daugiau galių Europos piliečiams ir padeda kurti bendrą Europos tapatybę, pagrįstą visų jos gyventojų vertybėmis: pagarba žmogaus orumui ir žmogaus teisėms, laisve, lygybe ir demokratija.

VILTINGAS / NETEKĘS VILTIES / TROKŠTANTIS / PRIKLAUSANTIS / SUSVETIMĖJĘS / ĮGIJĘS GALIŲ / BEJĖGIS / PRIPAŽINTAS / SURADĘS RYŠĮ / LAUKIAMAS / SUTRIKDYTAS / NEGERBIAMAS / UŽGAULIOJAMAS / NESAUGUS / KALTAS / SUSIGĖDĘS / KAŽKĄ PRARADĘS / SUTRIKĘS / IŠSIGANDĘS

HOME &

NAMAI

Ką jums reiškia žodis „namai“? Ar tai vieta, ar būsena? Ko reikia, kad jaustumėtės kaip namie, ir kaip jaučiatės toli nuo jų?

What does “home” mean to you? Is it a place or a state of mind? What do you need to feel at home, and how does it feel to be away?

•I• „Grįžau namo. Tėvams pasakiau, kad greičiausiai prisijungsiu prie partizanų. [Mama] žvaigždę prisiuvo netvirtai, kad galėčiau ją lengvai nuplėšti. Prisimenu, mama suruošė portfelį, kuris kažkaip išliko, ir rankinę. Odekolono ar kvepalų buteliuką, kurį gimtadienio proga gavau iš draugės. <...> Rankšluostį, [mėlyną] palaidinę, kurią nusimezgiau. Dar mama įdėjo [saują] [virtų] žirnių. <...> Atsisveikinau su tėvais ir seserimi...“

Fania Yocheles-Brancovskaya, 99 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Vilniaus getą ir partizanavo Rūdninkų girioje per Antrąjį pasaulinį karą.

Fania rodo savo šeimos nuotrauką per interviu atliktą Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejaus.
2016 m., Lietuva. Neringos Latvytės nuotrauka, privati kolekcija.

•I• “I came back home. I told my parents that I would very likely join the partisans. [My mother] sewed the star loosely, so I could rip it off easily. My mother prepared, I remember, a briefcase that had somehow survived, and a handbag. A bottle of cologne or perfume, which I got for my birthday from my friend. [...] A towel, a [blue] blouse I knitted myself. And my mother had some [handful] of [boiled] peas. [...] And I said goodbye to my parents, my sister…”

Fania Yocheles-Brancovskaya, age 99 (Lithuania).
A survivor of the Vilnius ghetto and a partisan in the Rudninkai forest during World War II.

Fania shows a picture of her family during the interview by the Vilna Gaon Jewish History Museum.
2016, Lithuania. Photo by Neringa Latvyte, private collection.

•II• „Kuriai vietai priklausau iš tiesų? Kur yra mano namai? Kurias naujųjų samių gyvenviečių vietas galime vadinti savomis? Ar turiu teisę gedėti vietos, kuri niekada nebuvo mano? Kiti, su kuriais kalbėjausi, šneka panašiai, pavyzdžiui, jaučiuosi kaip namuose šios žemės pakraštyje, ten, kur, žinau, niekas kitas netrokšta būti. Jie nesijaučia prisirišę prie savo namų. Negaliu sakyti, kad esu čia nelaiminga, bet man trūksta gilaus ryšio.“

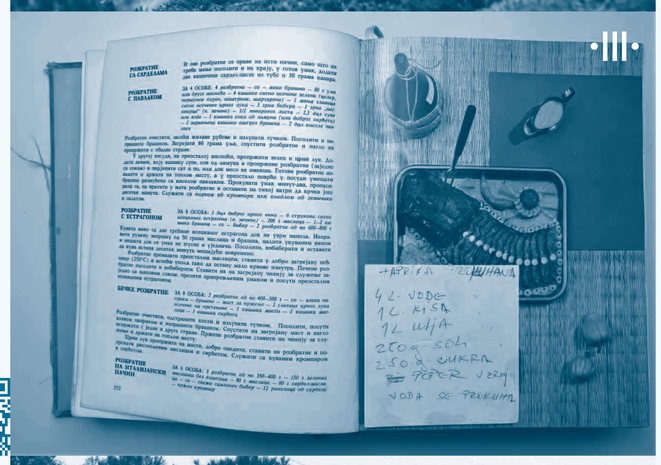
Elina Anna Labba, 40 metų amžiaus (Švedija).
Elina Anna yra šiaurės samių, kurie buvo priversti persikelti į Vaisaluoktos kaimelį Švedijos šiaurėje, anūkė.

Elina Anna Vaisaluoktos kaimelyje.
2020 m., Švedija. Saros Lansgren nuotrauka, privati kolekcija.

•II• “Where exactly do I belong? Where is my home? Which part of our new Sámi settlements can we call ours? Do I have the right to mourn for a place that has never been mine? Others that I’ve talked to say similar things, like that I feel at home on the periphery of this land, in places where I know nobody else longs to be. They don’t feel really attached to their home. I can’t say I’m unhappy here, but I lack a deep connection.”

Elin Anna Labba, age 40 (Sweden).
Elin Anna is the granddaughter of a Northern Sámi who was forced to relocate to Vájsáluokta.

Elin Anna in Vájsáluokta.
2020, Sweden. Photo by Sara Lansgren, private collection.

•III• „Ši knyga beveik tokia pat sena kaip ir aš. Mano mama ją pasiėmė 1975 metais, kai atkeliavo į Slovėniją su manimi ir vienu lagaminu. <...> Manau, mamai ji simbolizuoja ryšį su namais, nes tuo metu moterys išvažiuodavo... ieškodamos, kaip užsidirbti kasdienei duonai... Mano mama išvažiavo viena ir apsigyveno čia. <...>. Tai buvo jos gija su namais. <...> Geriausiai iš tų dienų prisimenu naminio maisto kvapą: vištienos sriubos, laukinių vyšnių štrudelio... namų kvapą, kvapą to laiko, kuris praėjo ir niekada nebegrįš.“

Dragana Marošević, 50 metų amžiaus (Slovėnija).
Dragana ankstyvoje vaikystėje su motina atvyko į Slovėniją ir čia gyvena kartu su šeima.

Mama Draganai įteikė kulinarinę knygą atminimui.
2021 m., Slovėnija. Privati kolekcija.

•III• “This book is almost as old as I am. My mother took it with her in 1975 when she came to Slovenia carrying me and one suitcase. [...] I think that for my mother it represents a link to her home, because at that time women went … in search of a way to earn their daily bread … my mother went alone and settled down here.
This was a link to her home.
What I remember most about those days is the smell of home cooked food: chicken soup, wild cherry strudel... the smell of home, the smell of a time that has passed and will never come back.”

Dragana Marošević, age 50 (Slovenia).
Dragana came to Slovenia with her mother as a little girl and lives there with her family.

A cookbook Dragana’s mother gave to her as a keepsake.
2021, Slovenia. Private collection.

•IV• „Per vieną naktį susvetimėjome, tarsi būtume niekada vieni kitų nepažinoję. Tuo metu taip pat laikėme gimtuosius miestus savais. Po daugelio praėjusių metų visur tapome svetimšaliais. Jei gerai pagalvoju, visur esu užsienietė – Slovėnijoje, Kroatijoje, o šiandien ir Serbijoje.“

Dragica Dobrila, 63 metų amžiaus (Slovėnija).
Atvyko į Slovėniją iš Belgrado (Serbija), kad padėtų vyresnei seseriai, kuri jau buvo Slovėnijoje, ir ten tebegyvena.

Jaunuolis stovi priešais Jugoslavijos liaudies armijos tanką per Dešimties dienų karą.
1991 m., Slovėnija. Tomio Lombaro nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje.

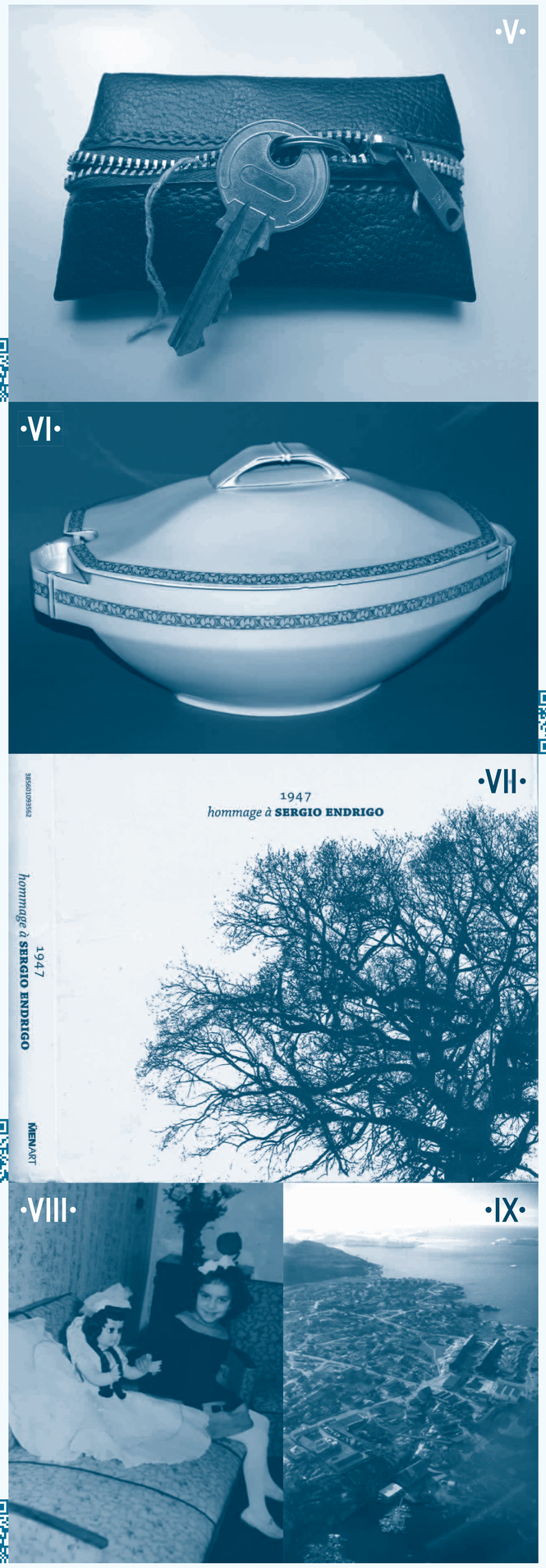
•IV• “Overnight, we became strangers, as if we hadn’t known each other before. At the time, we also thought we were at home in our hometowns. After so many years we became strangers everywhere. If I really think about it, I am a foreigner everywhere, in Slovenia, in Croatia, and today also in Serbia.”

Dragica Dobrila, age 63 (Slovenia).
She came to Slovenia from Belgrade (Serbia) to help her older sister, who was already in Slovenia and is still there.

A young man standing in front of a Yugoslav People’s Army tank during the Ten Day War.
1991, Slovenia. Photo by Tomi Lombar, kept by the National Museum of Contemporary History.

AWAY

TOLI NUO NAMŲ

•V• “The war affected our lives enormously. Our house was robbed and left in ruins. We stopped visiting Bosnia. Our relatives were expelled at the end of the war. Today, we have almost no relatives in Bosnia. In 2002, we visited our house for the first time after the war. My parents still keep the key to it.”

Lidija Jularić, age 41 (Slovenia).
Her parents moved from Bosnia to Slovenia, where she was born and raised. The house her parents built before moving away was destroyed during the wars that broke out following the dissolution of Yugoslavia in 1991.

Keys to a home that no longer exists.
2021, Slovenia. Private collection.

•VI• “My family believed – at least you could hear it from my aunts, who always said so – that our stay in Pomerania was temporary. But I say that my mother and father came here seeking a better life. They came from ‘there’ and they were ‘here’ and I am the first generation that comes from ‘here’. I was born here and this is my place.”

Jolanta Nitkowska-Węglarz, age 68 (Poland).
Jolanta’s father came to Słupsk from the Nazi concentration camp in Schwetig in 1945. Her mother was a forced labourer in Germany from 1939 and came to Poland after 10 years – in 1949. They both followed other members of their families who had come to Słupsk earlier. Jolanta was born and raised in Słupsk and lives there today.

The German tureen from the set was given to Jolanta’s parents as a wedding gift. Later, the children broke all the other pieces, only the tureen was left. Both Jolanta and her mother used it to store important items.
2021, Poland. Photo by Ewa Mazur, kept by the Museum of Middle Pomerania in Słupsk.

•VII• “My advice to everyone would be to stay where they were born, it’s the most beautiful thing. Look at Sergio Endrigo’s [lyrics from the song ‘1947’]... it’s something that hurts and my wife doesn’t want me to put this record on because I always cry... Here, it made me shed two tears now.”

That was the last time I saw it
What will happen with my city
I have seen the world and I am asking myself
Would I be the same had I remained there
I don’t know why I’m thinking of you tonight
Flowering road of youth
How I would like to be a tree that knows
Where it was born and where it will die

Egidio Cattonar, age 74 (Belgium).
He was among those who left the Istrian peninsula – today divided between Croatia and Slovenia – to move to Belgium after World War II.

Cover for the double CD produced as part of the project “1947 – Hommage to Sergio Endrigo”. Sergio Endrigo (1933–2005) was a renowned singer-songwriter who dedicated part of his work to his fellow migrants who left Istria after 1947.
2012, Croatia. Photo and graphics by Mauricio Ferlin.

•VIII• “My mum had put a doll in the living room, on the sofa, and it was my only doll with hair. I wanted to comb her hair, but my mum never let me touch it because the doll had to be there in the living room and I was not allowed to play with it.”

Maria Grazia Belci, age 65 (Italy).
She left the Istrian peninsula (today divided between Croatia and Slovenia) as a child. As an adult she bought a doll that reminded her of her old toy and her childhood in her homeland.

Maria Grazia as a child in Vodnjan-Dignano (Croatia) with her doll.
Cca. 1960, Croatia. Private collection.

•IX• “It was not until 1985, when I returned to Greenland, that I felt, ‘Stop it, this was not it’. There I truly discovered that this was not where I belonged. It was hard, because we lived there with our child. I felt like I was going back in time, to a place I didn’t know.”

Greenlandic woman living in Denmark, age 57 (Denmark).
Both of her parents are Greenlandic, born and raised in Greenland. She moved to Denmark to study at a young age, and has been back to Greenland a few times. She now lives in Denmark.

Greenlandic town from an airplane.
1996, Greenland. Photo by Ivalo K. B. F. Olsvig, private collection.

•V• „Karas labai paveikė mūsų gyvenimus. Mūsų namus apiplėšė ir sugriovė. Liovėmės lankytis Bosnijoje. Karo pabaigoje mūsų giminaičiai buvo ištremti. Šiandien Bosnijoje giminių beveik neliko. 2002 metais pirmą kartą po karo apsilankėme savo namuose. Mano tėvai vis dar saugo jų raktą.“

Lidija Jularić, 41 metų amžiaus (Slovėnija).
Jos tėvai persikėlė iš Bosnijos į Slovėniją, čia Lidija gimė ir užaugo. Namas, kurį jos tėvai pasistatė prieš išvykdami, buvo sugriautas per karus, kilusius 1991 metais, subyrėjus Jugoslavijai.

Raktai nuo namų, kurių nebėra.
2021 m., Slovėnija. Privati kolekcija.

•VI• „Mano šeima tikėjo – bent jau taip girdėdavau iš savo tetų, kurios nuolat kartodavo, – kad Pomeranijoje apsistojome laikinai. Bet aš sakau, kad mano mama su tėvu atvyko čia ieškodami geresnio gyvenimo. Jie atėjo iš „ten“ ir pasiliko „čia“, o aš esu pirmoji karta, kilusi iš „čia“. Aš čia gimiau ir čia yra mano vieta.“

Jolanta Nitkowska-Węglarz, 68 metų amžiaus (Lenkija).
Jolantos tėvas atvyko į Słupską 1945 metais iš nacių koncentracijos stovyklos Švetige. Jos motina nuo 1939 metų dirbo priverstinius darbus Vokietijoje, o į Lenkiją atvyko po 10 metų – 1949-aisiais. Jie abu atsekė paskui kitus savo šeimos narius, kurie į Słupską atvyko anksčiau. Jolanta gimė ir užaugo Słupske, čia gyvena ir dabar.

Vokiška sriubinė iš rinkinio, padovanoto Jolantos tėvams vestuvių proga. Vėliau vaikai sudaužė visas kitas dalis, liko tik sriubinė. Jolanta ir jos motina naudojo ją svarbiems daiktams laikyti.
2021 m., Lenkija. Ewos Mazur nuotrauka, saugoma Słupsko Vidurio Pomeranijos muziejuje.

•VII• „Visiems patarčiau pasilikti savo gimtinėje, nes tai yra pats gražiausias dalykas. Pažiūrėkite į Sergio Endrigo [žodžiai iš dainos „1947“]... kažkas ten virpina širdį, o mano žmona nenori, kad klausyčiausi šio įrašo, nes kaskart verkiu... Štai kodėl dabar nubraukiau dvi ašaras.“

Tai buvo paskutinis kartas, kai jį mačiau;
Kas nutiks mano miestui?
Aš mačiau pasaulio ir klausiu savęs:
Ar būčiau toks pat, jei būčiau ten pasilikęs?
Nežinau, kodėl šį vakarą galvoju apie tave,
Žydinti jaunystės gatve,
Kaip norėčiau būti medis, kuris žino,
Kur jis gimė ir kur jis numirs.

Egidio Cattonaras, 74 metų amžiaus (Belgija).
Jis buvo vienas iš tų, kurie paliko Istrijos pusiasalį (šiandien jis padalytas Kroatijai ir Slovėnijai) per trečiąją migracijos bangą po Antrojo pasaulinio karo.

Dvigubos kompaktinės plokštelės, išleistos pagal projektą „1947 – Hommage to Sergio Endrigo“, viršelis. Sergio Endrigo (1933–2005) – garsus dainininkas ir dainų autorius, dalį savo kūrybos skyręs po 1947 m. iš Istrijos išvykusiems emigrantams.
2012 m., Kroatija. Mauricio Ferlino nuotrauka ir piešiniai.

•VIII• „Mama svetainėje ant sofos laikydavo lėlę – ši buvo vienintelė lėlė su plaukais. Norėjau šukuoti jos plaukus, bet mama niekada neleisdavo prie jų prisiliesti, nes lėlės vieta buvo svetainėje, ir man neleisdavo su ja žaisti.“

Maria Grazia Belci, 65 metų amžiaus (Italija).
Iš Istrijos pusiasalio (šiandien jis padalytas Kroatijai ir Slovėnijai) ji išvyko dar vaikystėje. Suaugusi nusipirko lėlę, kuri jai priminė senąjį žaislą ir vaikystę tėvynėje.

Maria Grazia vaikystėje Vodniane-Dinjane (Kroatija) su savo lėle.
Maždaug XX a. 7-asis dešimtmetis, Kroatija. Privati kolekcija.

•IX• „Tik 1985 metais grįžęs į Grenlandiją pajutau: „Liaukis, čia nebe tavo vieta.“ Iš tiesų supratau, kad nepriklausau tai vietai. Buvo sunku, nes ten gyvenome su savo vaiku. Jaučiausi tarsi grįžusi į praeitį, į vietą, kurios nepažinojau.“

Grenlandietė moteris, gyvenanti Danijoje, 57 metų amžiaus (Danija).
Abu jos tėvai grenlandiečiai, gimę ir užaugę Grenlandijoje. Jaunystėje ji išvyko studijuoti į Daniją ir kelis kartus buvo grįžusi į Grenlandiją. Šiuo metu gyvena Danijoje.

Grenlandijos miesto vaizdas iš lėktuvo.
1996 m., Grenlandija. Ivalo K. B. F. Olsvigo nuotrauka, privati kolekcija.

BELONGING &

ARTIMUMAS

Kas esate ir kas jus paverčia savimi? Kas turi galią apibrėžti jūsų tapatybę, priversti jus jaustis, kad kam nors priklausote arba, savo ruožtu, nepriklausote?

Who are you, and what makes you, you? Who has the power to define your identity, make you feel like you belong – or, in turn, like you don't?

•I• „Kas aš esu? Kai buvau maždaug keturiolikos, uždaviau sau šį klausimą <...>. Nelaikiau savęs švedu, nors gimiau Švedijoje. Nors turėjau norvegišką pavardę, netapatinau savęs su norvegais <...>. Matyt, nebuvau ir samis, nes apskrities administracinė valdyba išmetė mano šeimą iš mūsų elnių augintojų bendruomenės „Vapsten“. Širdyje mane slegia sunkus samių tapatybės svoris, bet kartu tai yra didelės stiprybės ir išminties – samiai tai vadina „faamoe“ (stiprybė) – šaltinis.“

Tomas Colbengtsonas, 64 metų amžiaus (Švedija).
Tomas priklauso šeimai, gyvenančiai toje vietoje, į kurią buvo priverstinai atkelti samių migrantai. Jo šeima privalėjo užleisti vietą atvykėliams.

Stiklo statula, vaizduojanti nežinomą samių moterį, padalytą į dvi dalis.
2021 m., Švedija. Elinos Nygård nuotrauka, privati kolekcija.

•I• "Who am I? When I was about 14 years old I asked myself that question [...] I did not identify as Swedish, although I was born in Sweden. I did not identify as Norwegian, despite my Norwegian last name [...]. Apparently, I wasn't Sámi either, since the county administrative board had excluded my family from our reindeer herding community of "Vapsten". I carry the heavy weight of my Sámi identity on my shoulders, but at the same time it's a source of great strength and knowledge – of 'faamoe' (strength in Sámi)."

Tomas Colbengtson, age 64 (Sweden).
Tomas belongs to a family living in a place where the Sámi migrants were forcibly sent.
His family had to make space for newcomers.

Glass statue of an unknown Sámi woman, divided in two.
2021, Sweden. Photo by Elina Nygård, private collection.

•II• „Tai tokie mažmožiai, kurie išoriškai iš pradžių neatrodo skaudūs, bet bėgant metams kaupiasi. Ir tada jie pradeda ryškėti. Man tai buvo jausmas, kad esu prastesnė. Ir imi savęs klausti, kodėl jautiesi prastesnė. Juk nesi! Mano mama <...> nuolat kartoja: „Ar iš tiesų turi save su jais lyginti, ko tau trūksta? Esi gražiai apsirengusi, kaip ir jie! Valgai tą patį, ką ir jie, eini į mokyklą, kaip ir jie, keliauji, esi tokia pati, kaip ir jie!“ Mama buvo tas žmogus, kuris paaiškino, kad niekuo nesiskiriu nuo jų, suprantate?“

Amra Bajrektarevič, 25 metų amžiaus (Slovėnija).
Jos tėvai į Slovėniją iš Bosnijos persikėlė Jugoslavijos laikais. Augdama susidūrė su daugybe atvejų, kai jos kultūrinė kilmė buvo menkinama, dėl to jai trūko bendrumo jausmo.

Amros Bajrektarevič portretas.
2019 m., Slovėnija. Ajdos Martinčič nuotrauka, privati kolekcija.

•II• "These are those small things that are initially not outwardly hurtful, but they pile up over the years. And then it starts to come out. For me it was a feeling of being 'less than'. And you start asking yourself why you feel inferior. You are not! My mum always says: 'If you really have to compare yourself to them, what is it that you are missing? You are dressed nicely, just like them! You eat what they eat, you go to school just like them; you go on trips, you are like them!' She was the one who made it clear that I am no different from them, you know?"

Amra Bajrektarević, age 25 (Slovenia).
Her parents moved to Slovenia from Bosnia during the time of Yugoslavia. Growing up, she encountered many instances in which her cultural background was disparaged and that made her feel like she didn't really belong.

Portrait of Amra Bajrektarević.
2019, Slovenia. Photo by Ajda Martinčič, private collection.

•III• „Nėra taip, kad manęs nepriima, mane čia laiko čefuru, o ten – slovėnu. Esu priimtas, bet manęs su mano tapatybe niekur nepriima. Niekas nepaims už rankos ir nepasakys: „Esi mūsiškis.“ <...> O tokiu atveju esi kur nors per vidurį. Galiausiai savęs klausi: „Na, kam priklausau?“ Taigi mano tapatybė visur nustatoma manęs neatsiklausus. Visur apie mane turi nuomonę, kurios nesiūliau ir neišreiškiau. Niekas manęs niekada nepaklausė: „Ar tu čefuras, ar slovėnas?“ arba: „Ar tu slovėnas, ar mūsiškis?“

Borisas Denić, 54 metų amžiaus (Slovėnija).
Borisas yra motinos bosnės ir tėvo kroato, kurie persikėlė į Slovėniją, sūnus, čia jis ir gimė.

Grafitis „Čefuri raus“ (Čefurus lauk!). Čefuras – įžeidžiantis terminas, kuriuo apibūdinami iš kitų buvusios Jugoslavijos regionų kilę Slovėnijos gyventojai arba jų palikuonys. Užrašo kairėje – Rudolfo Maisterio (1874–1934), kuris laikomas Pirmojo pasaulinio karo didvyriu ir Slovėnijos patriotų simboliu, atvaizdas.
2014 m., Slovėnija. Mitjos Velikonjos nuotrauka, privati kolekcija.

•III• "Not that they don't accept me, I am accepted here as a *čefur*, and there as a Slovene. I am accepted, but for me as such I am not accepted anywhere. Because no one grabs you by the hand and says you are ours. [...] And then you're somewhere in between. In the end, you ask yourself, well, where do I belong? So my identity is determined everywhere without me being asked about it. Everywhere they have an opinion about me that I didn't suggest or express. No one ever asked me 'Are you a *čefur* or a Slovene?'; or on the other side, 'Are you a Slovene or one of us?'"

Boris Denić, age 54 (Slovenia).
Boris is the son of a Bosnian mother and Croatian father, who moved to Slovenia, where he was born.

Graffiti reading "Čefuri raus" (transl. Čefurs out!). Čefur is an offensive term used to describe the inhabitants of Slovenia originating from other regions of former Yugoslavia, or their descendants. Appearing on the left, an effigy of Rudolf Maister (1874–1934), who is regarded as a military hero of World War I and a Slovene patriotic icon.
2014, Slovenia. Photo by Mitja Velikonja, private collection.

•IV• „Tai nutiko 1964-aisiais, priešpaskutiniais mokyklos metais. Kroatų kalbos mokytoja man pasakė, kad egzaminų neišlaikysiu, nes prastai kalbu kroatiškai... Atsakiau: „Juk baigiau visus dalykus italų kalba.“ Ji man atrėžė: „Tada keliauk į kitą pusę.“

Egidio Cattonaras, 74 metų amžiaus (Belgija).
Jis buvo vienas iš tų žmonių, kurie paliko Istrijos pusiasalį (šiandien padalytą Kroatijai ir Slovėnijai) per trečiąją migracijos bangą po Antrojo pasaulinio karo.

Mokykliniai vadovėliai kroatų ir italų kalbomis.
2021 m., Kroatija. „Studio Sonda“ nuotrauka, saugoma Istrijos etnografiniame muziejuje.

•IV• "This was in 1964, the penultimate year of school. The Croatian teacher told me that I would not pass because I did not speak Croatian well... and I said: 'But I have completed all my classes in Italian', and she replied: 'Then go to the other side.'"

Egidio Cattonar, age 74 (Belgium).
He was among those people who left the Istrian peninsula (today divided between Croatia and Slovenia) in the third wave of migration after World War II.

Croatian and Italian school books.
2021, Croatia. Photo by Studio Sonda, kept by the Ethnographic Museum of Istria.

•V• „Augdama visada jaučiausi kitokia. <...> Mokykloje kaskart, kai mokytoja per istorijos pamoką paminėdavo: „Mes, slovėnai...“, pasijusdavau atstumta, kad tai – ne aš. Kartą, tėvui atėjus aplankyti manęs į vaikų darželį, pasakiau: „Tėti, prašau, kalbėk slovėniškai.“ Šiandien į tai žiūriu ne kaip į problemą, o kaip į mane praturtinantį aspektą. Dėl to galiu sutarti su skirtingais žmonėmis skirtingose aplinkose. Tėvai, migruodami ir besąlygiškai palaikydami, atskleidė man platesnį požiūrį.“

Lidija Jularić, 41 metų amžiaus (Slovėnija).
Jos tėvai persikėlė iš Bosnijos į Slovėniją, ir ten ji gimė.

Lidija Jularić gauna dovaną iš Dedeko Mrazo (Kalėdų Senio).
XX a. 9-asis dešimtmetis, Slovėnija. Privati kolekcija.

•V• "When I was growing up I always felt different. [...] In school, every time the teacher mentioned 'Us, Slovenes...' in history class… I felt 'That's not me' and felt kind of rejected. One time my father came to visit me in kindergarten, I said, 'Dad, please speak Slovene.' Today, I don't see this as a problem anymore, but as something that enriches me. Because of this, I can get along with different people in different environments. With migration and unconditional support, my parents gave me a broader perspective."

Lidija Jularić, age 41 (Slovenia).
Her parents moved from Bosnia to Slovenia, where she was also born.

Lidija Jularić receiving a gift from Dedek Mraz (Father Christmas).
1980s, Slovenia. Private collection.

•VI• „1921 metais buvau pirmas vaikas, pradėjęs lankyti mokyklą Arjepluge, Švedijoje. Jaučiausi atstumtas, bet iš tiesų nežinau, ką apie mane galvojo kiti vaikai. <...> Mane labai trikdė vienu metu matyti tiek daug žmonių visiškai nepažįstamoje aplinkoje.“

Andersas Perssonas Blindas (Švedija).
Jis buvo pirmasis vaikas iš Karesuando, 1921 metais pradėjęs lankyti mokyklą naujoje vietovėje (Arjepluge). Jis kitaip rengėsi ir kalbėjo kitokia – samių – kalba.

Tokius batus, pasiūtus iš šiaurinių elnių odos, avėjo samių vaikai per priverstinę migraciją maždaug prieš 100 metų. Vaikai nežinojo, kur važiuoja, ir kad negrįš namo.
XX a. 3-iasis dešimtmetis, Švedija. Nuotrauka saugoma „Ájtte“, Švedijos kalnų ir samių muziejuje.

•VI• "I was the first child to start school in Arjeplog, Sweden, in 1921. I felt like an outsider, but I don't really know what the other children thought of me. [...] I thought it was really unpleasant to see so many people at the same time, an environment totally unfamiliar to me."

Anders Persson Blind (Sweden).
He was the first child from Karesuando to start school in the new area (Arjeplog) in 1921.
He wore different clothes and spoke a different Sámi language.

Shoes like these, made of reindeer skins, were used by the Sámi children during the forced migrations about 100 years ago. The children did not know where they were heading and that they would not return home.
1920s, Sweden. Kept by Ájtte - Swedish Mountain and Sámi Museum.

ALIENATION

SVETIMUMAS

·VII· “We didn’t even know how to live, how to behave, and they looked down on us terribly in many places, both in Tortona and in Tirrenia, but not in Trieste. I remember more in Tuscany, precisely in Calambrone, Tirrenia, the Italians used to say to their children ‘Be good, because otherwise I’ll let the refugees eat you.’ Here you can understand that for our parents, seeing us treated in this way… What could we do?... Nothing.”

Luigi Donorà, age 86 (Italy).
After leaving Istria, Croatia, the Donorà family lived in different refugee camps throughout Italy for years before settling and adapting to their new home in Turin, Italy.

Donorà’s family at the San Paolo refugee camp in Turin.
1950, Italy. Private collection.

·VIII· “It’s the pearl collar from the national costume that I got for my confirmation. When I was getting married, I could not fit into the inner anorak and inner collar anymore, so I took the pearl collar off and used it with a regular dress. It was important for me to have it with me when I got married, even though it was not the whole national costume. It was very important for me to wear the pearl collar, as it means a lot in terms of who I am. It was hard to disassemble the suit. As if part of its identity had been separated from it.”

Greenlandic woman, age 57 (Denmark).
Both of her parents are Greenlandic, born and raised in Greenland. She moved to Denmark to study at a young age, and has been back to Greenland a few times.

Pearl collar and wrist warmer in pearls from the West Greenlandic national costume.
2020, Denmark. Photo by informant, private collection.

·IX· “The Danish and Greenlandic flags together on the same footing. It is from my time as an employee at the Danish Office of Greenland Home Rule. It was to be thrown out, and I thought ‘no, it should not, I should take it home, because this is what I am.’ When I’m in Denmark I’m a Greenlander, and when I’m in Greenland I’m a Dane, and I get hurt every time, because I’m both, you cannot take one or the other out.”

Naja (Denmark).
Daughter of Greenlandic mother and Danish-Faroese father. She was born and raised in Greenland, moved to Denmark with her family when she was 14 years old, and has been back to Greenland on holiday only once.

The Greenlandic flag (Erfalasorput) and the Danish flag (Dannebrog) on the same footing.
2020, Denmark. Photo by Naja, private collection.

·X· “I was the Dane who was not a ‘real Dane’. I had no contact with Greenland, and therefore I was not a ‘real Greenlander’ either. I was in No Man’s Land, and somehow I feel that I’ve been in that No Man’s Land for most of my life. [...] I grew up in Southern Jutland [in Denmark]. I always felt like I had to wear a mask to fit in. As a child, there were not many with an ethnic background other than Danish in Southern Jutland, so people looked at me. I was different. I’ve been working on throwing away the mask and finding out who I am.”

Klara-Sofie Rosing Birkblad, age 56 (Denmark).
Daughter of a Greenlandic mother and a Danish father. She was born and raised in Denmark. She first visited Greenland as an adult, travelling with her mother and her daughter.

Clay mask in fireplace made by Klara-Sofie. She works with masks creatively and found out later in life that mask dancing is a Greenlandic tradition.
2021, Denmark. Photo by Klara-Sofie Rosing Birkblad, private collection.

·XI· “I was still wearing my high school clothes in the ghetto and arrived in Stutthof dressed that way. We had to undergo disinfection. We were told to undress. I had to take a shower and the water trickled over my head and face. They didn’t give us towels. They threw us men’s underwear and shirts. […] This transformation from a well-dressed girl is indescribable: it’s as if they took away our selves! I was now prisoner number 43199 with men’s striped trousers which thank God, I could tighten up with a shoelace I found. […] I recovered from the shock… I began to fight!”.

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, age 99 (Lithuania).
Survivor of the Kaunas ghetto and the Stutthof Concentration Camp.

Lipstick belonging to Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz.
2021, Lithuania. Photo by Tomas Kapočius, private collection.

·XII· “I am from Słupsk, flesh and blood. Once, I even argued with some gentleman here, at the museum, in the Mill, when I was telling [the visitors] about the [post-war] settlers, and I mentioned that I am also a native-born inhabitant of Słupsk. He said that I couldn’t be a native-born inhabitant and I replied: ‘How come? I was born in Słupsk’. And the gentleman told me that [historically] Pomerania wasn’t a part of Poland, that everybody came here from somewhere else. And I said: ‘It was a long time ago. I was born here and I am from this place’. So, by any standards I am from Słupsk.”

Joanna Rutkowska, age 37 (Poland).
Joanna’s parents and grandparents came to Pomerania from different parts of Poland. Joanna’s mother was born and raised in Słupsk, as was Joanna, and both live there to this day.

Rutkowska’s grandparents wedding photo.
1948, Poland. Private collection.

·VII· „Mes net nežinojome, kaip gyventi, kaip elgtis, ir daugelyje vietų, tiek Tortonoje, tiek Tirėnijoje, į mus žiūrėjo iš aukšto, bet ne Trieste. Prisimenu, kad Toskanoje, tiksliau – Kalambrone, Tirėnijoje, italai savo vaikams sakydavo: „Elkitės gražiai, nes kitaip atiduosim jus pabėgėliams suvalgyti.“ Galite suprasti, kaip jautėsi mūsų tėvai, matydami, kaip su mumis elgiamasi... Ką galėjome padaryti? Nieko.“

Luigis Donorà, 86 metų amžiaus (Italija).
Palikusi Istriją (Kroatiją), Donorà šeima daugelį metų gyveno įvairiose pabėgėlių stovyklose Italijoje, kol apsigyveno ir apsiprato su naujaisiais namais Turine (Italija).

Donorà šeima San Paolo pabėgėlių stovykloje Turine.
1950 m., Italija. Privati kolekcija.

·VIII· „Tai perlų apykaklė iš tautinio kostiumo, kurį gavau Sutvirtinimo sakramentui. Ištekėjusi nebetilpau į megztinį ir apykaklę, todėl nusegiau perlų apykaklę ir dėvėjau ją su įprasta suknele. Man buvo svarbu ją dėvėti per vestuves, nors tai ir nebuvo visas tautinis kostiumas. Man buvo labai svarbu dėvėti šią perlų apykaklę, nes ji daug ką reiškia, kalbant apie mano tapatybę. Išardyti kostiumą buvo sunku, tarsi nuo jo atskirčiau tapatybės dalį.“

Grenlandietė moteris, 57 metų amžiaus (Danija).
Abu jos tėvai grenlandiečiai, gimę ir užaugę Grenlandijoje. Jaunystėje ji išvyko studijuoti į Daniją ir kelis kartus buvo grįžusi į Grenlandiją.

Vakarų Grenlandijos tautinio kostiumo perlų apykaklė ir riešų šildyklė, siuvinėta perlais.
2020 m., Danija. Liudininkės nuotrauka, privati kolekcija.

·IX· „Danijos ir Grenlandijos vėliavos kartu ant vieno stovelio. Jos iš tų laikų, kai dirbau Grenlandijos vietos vyriausybės Danijos ministerijoje. Jas ruošėsi išmesti, o aš pamaniau: „Ne, nereikia, pasiimsiu namo, nes čia yra tai, kas esu.“ Kai būnu Danijoje, esu grenlandietė, o Grenlandijoje –danė, ir kaskart kenčiu, nes esu ir ta, ir ana, negali atskirti nei vieno, nei kito.“

Naja (Danija).
Grenlandietės motinos ir danų-farerų kilmės tėvo duktė. Ji gimė ir užaugo Grenlandijoje, būdama 14 metų amžiaus su šeima persikėlė į Daniją ir tik kartą grįžo į Grenlandiją atostogų.

Grenlandijos vėliava (Erfalasorput) ir Danijos vėliava (Dannebrog) kartu ant vieno stovelio.
2020 m., Danija. Najos nuotrauka, privati kolekcija.

·X· „Aš buvau toji danė, kuri nebuvo „tikroji danė“. Neturėjau jokių ryšių su Grenlandija, todėl nebuvau ir „tikra grenlandietė“. Buvau niekieno žemėje ir kažkodėl jaučiu, kad didžiąją savo gyvenimo dalį praleidau toje niekieno žemėje. <...> Užaugau Pietų Jutlandijoje [Danijoje]. Visada jaučiausi taip, tarsi turėčiau dėvėti kaukę, kad pritapčiau. Kai buvau vaikas, Pietų Jutlandijoje nebuvo daug kitataučių, išskyrus danus, todėl žmonės žiūrėdavo į mane. Buvau kitokia. Stengiuosi nusimesti kaukę ir išsiaiškinti, kas esu.“

Klara-Sofie Rosing Birkblad, 56 metų amžiaus (Danija).
Grenlandietės motinos ir danų kilmės tėvo duktė. Ji gimė ir augo Danijoje. Pirmą kartą Grenlandijoje apsilankė jau suaugusi, keliaudama su motina ir dukra.

Klaros-Sofie pagaminta molio kaukė ugniavietėje. Ji kuria kaukes ir tik vėliau sužinojo, kad šokis su kauke yra Grenlandijos tradicija.
2021 m., Danija. Klaros-Sofie Rosing Birkblad nuotrauka, privati kolekcija.

·XI· „Gete vis dar dėvėjau gimnazistės drabužius ir taip apsirengusi atvykau į Štuthofą. Mums teko iškęsti dezinfekciją. Liepė nusirengti. Turėjau nusiprausti po dušu, vanduo tekėjo per galvą ir veidą. Jie nedavė mums rankšluosčių. Numetė vyriškus apatinius drabužius ir marškinius. <...> Tokia transformacija iš gerai apsirengusios merginos yra nenusakoma: tarsi jie būtų atėmę mūsų savastį! Tada tapau kaline Nr. 43199 su vyriškomis dryžuotomis kelnėmis, kurias, ačiū Dievui, galėjau sujuosti rastu batų raišteliu. <...> Atsigavusi po šoko... Pradėsiu kovą.“

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, 99 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Kauno getą ir Štuthofo koncentracijos stovyklą.

Lūpų dažai, priklausantys Yehudit (Ditai) Sperling-Zupovitz.
2021 m., Lietuva. Tomo Kapočiaus nuotrauka, privati kolekcija.

·XII· „Esu iš Slupsko, čia mano gimtinė. Kartą net susiginčijau su kažkokiu ponu čia, muziejuje, malūne, kai pasakodama [lankytojams] apie [pokario] naujakurius paminėjau, kad ir pati esu gimusi Slupske. Jis pasakė, kad negali būti, jog esu vietinė, ir atsakiau: „Kaipgi? Gimiau Slupske.“ Tas ponas man atsakė, kad Pomeranija [istoriškai] nebuvo Lenkijos dalis, kad visi čia atvyko iš kitur. Paaiškinau: „Tai buvo seniai. Aš gimiau čia ir esu iš čia kilusi.“ Taigi pagal visus standartus esu iš Slupsko.“

Joanna Rutkowska, 37 metų amžiaus (Lenkija).
Joannos tėvai ir seneliai į Pomeraniją atvyko iš skirtingų Lenkijos vietų. Joannos motina gimė ir augo Slupske, kaip ir Joanna, ir abi ten iki šiol gyvena.

Rutkowskos senelių vestuvių nuotrauka.
1948 m., Lenkija. Privati kolekcija.

RESILIENCE &

ATSPARUMAS

Kas atsitinka, jei reikšti savo tapatybę tampa pavojinga? Jei atimama laisvė būti tuo, kuo nori būti? Iš kur semtis jėgų pasipriešinti?

What happens if expressing your identity puts you in danger? If the freedom to be who you want to be is taken away? Where do you find the strength to push back?

•I• „Frontas artėjo, taigi jie nusprendė mus perkelti į kitą darbo stovyklą. Mus vertė žygiuoti per miestus, žmonės matė, kaip mes apsirengę. <...> Jie mums davė normalių drabužių. <...> ir pridėjo skarelę <...>; ši buvo tamsiai mėlyna su baltais taškeliais. Ilgainiui balti taškeliai ėmė blukti, jų vietose atsirado skylės. Nusprendžiau sutaisyti šią skarelę. Kodėl dariau tai miško tamsoje, kur manęs niekas nematė? Tik dabar suprantu, kad tai buvo simbolinis būdas nepasiduoti. Ta skarelė man buvo labai brangi, po išsilaisvinimo ją pasilikau atminčiai. Turiu pasakyti, kad ši skarelė man prilygo jaunos mergaitės kovos už išlikimą simboliui.“

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, 99 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Kauno getą ir Štuthofo koncentracijos stovyklą.

Yehudit (Ditos) Sperling-Zupovitz skarelė, kurią gavo Štuthofo koncentracijos stovykloje.
2015 m., Lietuva. Pauliaus Račiūno nuotrauka, saugoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje.

•I• “The front drew close and they decided to move us to another labour camp. They marched us through the cities where people saw how we were dressed. They gave us normal clothes. [...] added a headscarf which was dark blue with white pea-size dots. Over time the white dots began to disappear and in those places holes appeared. I decided to fix the headscarf. Why did I need to do this in the dark forest where no one can see me? I only now understand that this was a symbolic way of not giving up. The headscarf was very dear to me, and after the liberation I kept it as a keepsake. I have to say this scarf was sort of a symbol of a young girl’s struggle to survive.”

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, age 99 (Lithuania).
Survivor of the Kaunas ghetto and the Stutthof Concentration Camp.

The headscarf of Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz she was given at the Stutthof Concentration Camp.
2015, Lithuania. Photo by Paulius Račiūnas, kept by Vilna Gaon Jewish History Museum.

•II• „Mes visos buvome didvyrės. Būdamos miškuose, laikėme save vyrais... Bet būrio vadas kartą pasakė: „Jūs – ne vyrai!“ Kaskart turėjome įrodyti savo vertę.“

Fania Jocheles-Brancovskaja, 99 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Vilniaus getą ir partizanavo Rūdninkų girioje.

Vilniaus geto partizanai po karo.
1944 m., Lietuva. Nežinomo autoriaus nuotrauka, saugoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje.

•II• “We were all heroes. While in the woods, we thought we were men...
But the chief of the squad once said, ‘You’re not men!’ We had to prove ourselves every time.”

Fania Yocheles-Brancovskaya, age 99 (Lithuania).
Survivor of the Vilnius ghetto and a partisan in the Rudninkai forest.

Partisans from the Vilnius ghetto after the war.
1944, Lithuania. Photographer unknown, kept by Vilna Gaon Jewish History Museum.

•III• „Holokausto šešėlis mane lydi nuo tada, kai atėjo sąmoningas suvokimas. Mano mama išgyveno Holokaustą fiziškai, bet ne dvasiškai. Naktimis ji dažnai pabusdavo šaukdama: „Padėkite! Naciai!“ <...> Galiausiai ji nusižudė, nes nepajėgė viso to pakelti. <...> Po mamos mirties Holokaustas tęsėsi ir man. <...> Kaltinau save. Galėjau išgelbėti savo motiną. <...> Būtent taip jaučiausi. Negalėjau kalbėti, nes nuo vaikystės buvau mokoma nekalbėti apie tai, kas svarbu. <...> Po motinos mirties jaučiausi kaip nesava. Buvau visiškai kitas žmogus. <...> Pamiršau, kas esu. Tapau pikta, labai nervinga. Niekam neturėjau kantrybės. Ir tai užsitęsė per ilgai.“

Bella Shirin, 75 metų amžiaus (Lietuva).
Šiaulių getą, Dachau ir Štuthofo koncentracijos stovyklas išgyvenusių kalinių dukra.

Bella Shirin su šeima.
1958 m., Lietuva. Arono Funko nuotrauka, privati kolekcija.

•III• “The shadow of the Holocaust has accompanied me ever since I began to understand things. My mum survived the Holocaust physically, but not spiritually. At night, she often used to wake up and shout, ‘Help! Nazis!’ [...] In the end she committed suicide. She couldn’t keep it all inside herself. [...] And so after my mother’s death, the Holocaust continued for me. I blamed myself. I could have saved my mother. That was what I felt. I couldn’t speak because I was taught from childhood not to speak about what is important to you [...] After my mother’s death, I wasn’t me. I was a completely different person. I forgot what I was. I became angry, very nervous. I had no patience for anyone. And it went on for too long.”

Bella Shirin, age 75 (Lithuania).
Daughter of survivors from the Šiauliai ghetto and the Dachau and Stutthof concentration camp.

Bella Shirin with her family.
1958, Lithuania. Photo by Aronas Funkas, private collection.

•IV• „Tik prieš 3–4 metus iš savo dėdės <...> sužinojau, kad tas vedlys bandė priekabiauti prie mano mamos. Ji jį atstūmė <...> ir vedlys paliko mus ten, kur tolumoje matėsi Triesto žiburiai. Jis pasakė: „Sudie, eikite į šviesą... dabar liekate vienos.“ Keturias valandas ėjome tamsoje, tolumoje lojant šunims <...> mama nuolat kalbėjo rožinį ir kartojo: „Mums niekada nepavyks, niekada nepavyks“, o aš sakiau: „Nesijaudink, mama, einame pas tėtį, mes ten nusigausime.“

Maria Grazia Belci, 65 metų amžiaus (Kroatija).
Jai su motina teko nelegaliai kirsti Jugoslavijos ir Italijos sieną. Jos bandė susitikti su tėvu, anksčiau emigravusiu į Italiją.

Rožinis.
2016 m., Kroatija. Buletićiaus Mario nuotrauka, saugoma Istrijos etnografiniame muziejuje.

•IV• “I only learned some 3 or 4 years ago from my uncle [...] that this guide had tried to abuse my mum. She refused him [...] and this guide abandoned us where we could see the lights of Trieste in the distance. He said ‘goodbye, follow the lights... you are on your own now.’ We walked for four hours in the dark with the dogs barking in the distance [...] mum was constantly praying the rosary and saying ‘we will never make it, we will never make it’, and I said: ‘Don’t worry mum, we are going to dad, we’ll get there.’”

Maria Grazia Belci, age 65 (Croatia).
She had to cross the border between Yugoslavia and Italy illegally with her mother.
They were trying to meet her father who had emigrated earlier to Italy.

Rosary. 2016, Croatia.
Photo by Buletić Mario, kept by the Ethnographic Museum of Istria.

•V• „Tris dienas praleidome Trieste, Silose, miegojome ant grindų, tiesiog ant grindų, be antklodžių, be nieko... kaip gyvuliai... Ar galite įsivaizduoti, kokį skausmą patyrė mama su tėvu? Buvau mažas, ar galėjau ką nors suprasti? Taip, supratau, būdamas trylikos gali ką nors suvokti, bet niekada nesuvoksi to skausmo, kai turi palikti savo namus, turtą, laukus, gyvulius.“

Luigis Donorà, 86 metų amžiaus (Italija).
Jis buvo vienas iš daugelio vietinių italų, palikusių Istriją po to, kai 1947 metais Paryžiaus taikos sutartimi ji atiteko Jugoslavijai. Pirmoji jų stotelė buvo Siloso pabėgėlių stovykla Trieste.

Luigis su dukra Giuliana Donorà vilki marškinėlius, dedikuotus gimtajam miestui, kurį turėjo palikti ankstyvoje vaikystėje.
2010 m., Kroatija. Privati kolekcija.

•V• “We stayed in Trieste for three days, at the Silos, we slept on the floor, right on the floor, without blankets, nothing… just like animals... you can imagine the pain my mother and father experienced... I was young, what did I know? Yes, I understood, at 13 you can understand something, but never the pain of having to leave your home, your property, like your fields, animals.”

Luigi Donora’, age 86 (Italy).
He was one of the many local Italians that left Istria after it was ceded to Yugoslavia after the Paris Peace Treaty in 1947. Their first stop was the Silos refugee camp in Trieste.

Luigi and his daughter, Giuliana Donorà, wearing T-shirts dedicated to the hometown he had to leave as a young boy.
2010, Croatia. Private collection.

•VI• „Visų pirma, nesigėdykite savo kilmės, nes tam nėra pagrindo. <...> Aiškiai įvardykite sau, kas esate, ir nesigėdykite to, nes, jei gėdysitės, kitiems bus lengviau jus sumenkinti. Jei dėl savo kilmės kenčiate neteisybę, nenusiminkite. Nežinau, ar padės, jei pakeisite vardą ir pavardę. Ar tada pakeisite visų savo giminaičių vardus ir pavardes, kad ištrintumėte pėdsakus? Svarbu apie tai kalbėtis, nes, <...> jei apie tai nekalbama, susidaro įspūdis, kad tai neegzistuoja.“

Sandra Antić, 34 metų amžiaus (Slovėnija).
Jos tėvai persikėlė į Slovėniją iš serbiškų Bosnijos kraštų.

Sandros Antić portretas.
2021 m., Slovėnija. Primožo Lukežičiaus nuotrauka, privati kolekcija.

•VI• “Above all, don’t be ashamed of your background, because you have no reason to be. Make clear to yourself who or what you are, do not be ashamed of it, because if you are ashamed it will be easier for others to belittle you. If you suffer injustice because of your origin, do not despair. I don’t know if it helps at all if you change your first and last name. Will you then change the names of all your relatives in order to erase the ‘traces’, too? It’s important to talk about this, because if you don’t talk about it then you have a feeling it doesn’t exist.”

Sandra Antić, age 34 (Slovenia).
Her parents moved to Slovenia from the Serbian part of Bosnia.

Portrait of Sandra Antić.
2021, Slovenia. Photo by Primož Lukežič, private collection.

•VII• „Taip, nenorėjau susilaukti vaikų, kad jie nebūtų stigmatizuojami. Visada jaučiau, kad gyvenimas klostytųsi kitaip, jei turėčiau kitą pavardę. Juokinga, kad pasakiau (savo būsimajam vyrui) per pirmąjį pasimatymą: „Kaip džiaugiuosi, kad nesi čefuras.“ Prisimenu, kartą mano uošvė paliepė man po vestuvių pasikeisti pavardę, kad ji skambėtų ne taip bosniškai.“

Anonimė, 42 metų amžiaus (Slovėnija).
Jos tėvai persikėlė iš Bosnijos į Slovėniją, ten ji gimė ir iki šiol gyvena.

Grafitis „Vsak Slovenc bi mogu poljubit enga čefurja“ (kiekvienas slovėnas turėtų pabučiuoti čefurą), bet originale buvo parašyta ubit, t. y. nužudyti, o ne poljubit – pabučiuoti. Čefuras – įžeidžiantis terminas, kuriuo apibūdinami iš kitų buvusios Jugoslavijos regionų kilę Slovėnijos gyventojai arba jų palikuonys.
2014 m., Slovėnija. Mitjos Velikonjos nuotrauka, privati kolekcija.

•VII• “Yeah, I didn’t want any children, just so they wouldn’t be stigmatized. I always had a feeling it would have been different for me if I had a different last name. It’s funny that I told (my future husband) on my first date: ‘How glad I am that you’re not a *čefur*’. I remember my mother-in-law once telling me to change my name after the wedding to make it sound less Bosnian.”

Anonymous, age 42 (Slovenia).
Her parents moved from Bosnia to Slovenia, where she was born and lives today.

Graffiti reading Vsak Slovenc bi mogu poljubit enga čefurja. In English: Every Slovene should kiss a čefur, but the original said ubit meaning kill, not poljubit meaning kiss. Čefur is an offensive term used to describe the inhabitants of Slovenia originating from other regions of former Yugoslavia, or their descendants.
2014, Slovenia. Photo by Mitja Velikonja, private collection.

VULNERABILITY

PAŽEIDŽIAMUMAS

•VIII• “My Inuit tattoos mean a lot to me. That I can be allowed to express myself and the spiritual world we have in Greenland, and the meaning we see in the different signs… I also find it exciting that I can be allowed to express myself through my tattoos and feel beautiful by having them. It’s a way I can take back part of my ancestors’ culture, part of the culture that has disappeared over time [due to colonialism]. [...] For me, tattoos are also a way to be a little rebellious, because someone took something from my ancestors, and I can kind of take it back and show how beautiful it is.”

Naja Motzfeldt, age 33.
Daughter of a Danish mother and Greenlandic father. She was born and raised in Greenland, and moved to Denmark to study at the University of Copenhagen.

Inuit tattoos – dots from under the chin to between the breasts are called Putu, which is a way out for evil spirits.
2020, Greenland. Photo by Josepha Lauth Thomsen, edited by Naja Motzfeldt, private collection.

•IX• “I’ve been very impressed and fascinated [by my parents], because they could get by in any situation. Both my mum and my dad approached the world in the way that says ‘we can’t change reality as a whole, but we can change a little bit of it. So let’s do that, let’s change that bit, let’s make the reality around us interesting, fascinating’. They were always interested in the world, in different cultures.”

Renata Wilgosiewicz-Skutecka, age 59 (Poland).
She was born and raised in Słupsk. Her mother was born in Pomerania in 1935, but the family moved to Volhynia to her grandfather’s patrimony. They were able to escape the Volhynia Massacre and in order to save their lives voluntarily joined a forced labour camp in Kõslin in Pomerania.

Renata Wilgosiewicz-Skutecka’s parents’ wedding photo.
1959, Poland. Private collection.

•X• “It was a terrible shock to me when his wartime history was unveiled. Working my way through all this material has been an emotional roller coaster for me, an experience which I feel has had a lot of influence on my own life. All the suffering from the past gave my father a painful adolescence, which in turn gave me a painful adolescence, which has now taken me several years of therapy to attempt to come to terms with.”

Anonymous, age 48 (Norway).
Grandchild who discovered that her beloved grandfather had a dark past. In addition, she learned that he had physically abused his own son, who, in turn, abused her.

The home-knitted jacket of her grandad, who was the informant’s safe haven when she tried to escape her father’s physical abuse.
2020, Norway. Private collection.

•XI• “My father was a soldier on the Eastern Front. He was part of the regime that staged the Holocaust in Eastern Europe. There are still things I will not talk about. I have a feeling that what I tell also reveals something about me.”

Anonymous, age 79 (Norway).
Son of a Norwegian who accepted an offer to enlist and serve in the German occupying forces.

Informant at the age of 13.
Cca. 1954, Norway. Private collection.

•XII• “I see clear lines linking my grandmother, my mother, and me. My mother used to poke her finger into my back and say, ‘straighten up!’ – presumably to conquer her inner shame. My mother justified her action by saying that her mother used to do the same thing to her. To me, that is a symbol of transferring shame.”

Anonymous, age 32 (Norway).
Descendant of members of the Nazi Party.

In the informant’s family it was forbidden to ask what had happened during the war. The informant only knew that her grandmother had been a part of Jentehirden, the Nazi girls’ organisation, and was rejected by local society after 1945. Here a group of Jentehirden is taking part in the Nazi Hafrsfjorddagen parade.
1941, Norway. Photo by Hans Henriksen, kept by The Regional State Archives in Stavanger.

•XIII• “When somebody started talking about the war, I fell silent. Everybody told what their fathers had done, but not me. So, I was a quiet child. Later this feeling of shame changed into restlessness and insecurity. Would anything new emerge?”

Anonymous, age 79 (Norway).
Son of a Norwegian who fought for the Germans on the Eastern Front.

Portrait of the informant at the age of 7.
1948, Norway. Private collection.

•XIV• “I feel that I experienced the war in a passive way; that I know what war is really about. People who have grown up with a father traumatized by war will know what it is all about, no matter which side of the war he was on.”

Anonymous, age 55 (Norway).
Daughter of a German soldier who served in Norway.

The informant standing in front of the cabin, which was one of the few places where her father could be happy.
1970, Germany. Private collection.

•VIII• „Inuitiškos tatuiruotės man labai svarbios. Tai, kad galiu išreikšti save ir dvasinį Grenlandijos pasaulį, taip pat prasmę, kurią matome įvairiuose ženkluose... Be to, labai džiaugiuosi, kad galiu išreikšti save per tatuiruotes ir dėl jų jaustis graži. <...> Tai būdas susigrąžinti dalį savo protėvių kultūros, kuri ilgainiui išnyko [dėl kolonializmo]. <...> Tatuiruotės man taip pat yra savotiška maišto forma, nes kažkas atėmė kažką iš mano protėvių, o aš galiu tą susigrąžinti ir parodyti, kaip tai gražu.“

Naja Motzfeldt, 33 metų amžiaus.
Danų kilmės motinos ir grenlandiečio tėvo duktė. Gimė ir užaugo Grenlandijoje, o į Daniją persikėlė studijuoti Kopenhagos universitete.

Inuitų tatuiruotės – taškeliai nuo smakro iki tarpkrūčio, vadinami putu, – tai kelias piktosioms dvasioms išeiti.
2020 m., Grenlandija. Josephos Lauth Thomsen nuotrauka, redaguota Najos Motzfeldt, privati kolekcija.

•IX• „Labai žavėjausi ir gėrėjausi [savo tėvais], nes jie mokėjo susidoroti su bet kokia situacija. Tiek mama, tiek tėtis į pasaulį žvelgė taip: „Negalime pakeisti visos tikrovės, bet galime pakeisti mažytę jos dalelę. Tad taip ir padarykime, šį tą pakeiskime, paverskime mus supančią tikrovę įdomia ir žavia.“ Jie visada domėjosi pasauliu, įvairiomis kultūromis.“

Renata Wilgosiewicz-Skutecka, 59 metų amžiaus (Lenkija).
Gimė ir augo Slupske. Jos motina gimė 1935 m. Pomeranijoje, bet su šeima persikėlė į Volynę, į senelio tėviškę. Jiems pavyko pabėgti nuo Volynės žudynių ir gelbėdamiesi savanoriškai pateko į priverstinių darbų stovyklą Košaline, Pomeranijoje.

Renatos Wilgosiewicz-Skuteckos tėvų vestuvių nuotrauka.
1959 m., Lenkija. Privati kolekcija.

•X• „Sužinojusi jo karo metų istoriją, patyriau didelį šoką. Priimti šią informaciją man buvo emociškai sunku, o ši patirtis, mano manymu, padarė didelę įtaką mano pačios gyvenimui. Dėl visų praeities kančių mano tėvas išgyveno skausmingą paauglystę, o tai, savo ruožtu, lėmė skausmingą mano paauglystę – tai man kainavo kelerius terapijos metus bandant su tuo susitaikyti.“

Anonimė, 48 metų amžiaus (Norvegija).
Anūkė sužinojo tamsią savo mylimo senelio praeitį ir tai, kad jis fiziškai smurtavo prieš savo sūnų, o šis, savo ruožtu, smurtavo prieš ją.

Rankomis megztas jos senelio švarkas, buvęs liudininkei saugia paguoda, kai bandydavo pabėgti nuo tėvo fizinio smurto.
2020 m., Norvegija. Privati kolekcija.

•XI• „Mano tėvas buvo Rytų fronto karys. Jis priklausė režimui, sukėlusiam Holokaustą Rytų Europoje. Vis dar yra dalykų, apie kuriuos nekalbėsiu. Jaučiu, kad tai, ką pasakoju, taip pat atskleidžia šį tą apie mane.“

Anonimas, 79 metų amžiaus (Norvegija).
Norvego, priėmusio pasiūlymą užsirašyti į Vokietijos okupacines pajėgas ir tarnauti jose, sūnus.

13 metų amžiaus liudininko nuotrauka.
Maždaug 1954 m., Norvegija. Privati kolekcija.

•XII• „Aiškiai matau ryšius, siejančius mano močiutę, mamą ir mane. Mano mama pirštu baksnodavo man į nugarą ir sakydavo: „Išsitiesk!“ Tikriausiai taip darydavo, kovodama su savo vidine gėda. Motina teisindavosi sakydama, kad jos mama su ja elgėsi lygiai taip pat. Man tai yra gėdos perkėlimo simbolis.“

Anonimė, 32 metų amžiaus (Norvegija).
Nacių partijos narių palikuonė.

Liudininkės šeimoje buvo draudžiama klausti, kas nutiko per karą. Liudininkė žinojo tik tiek, kad jos močiutė priklausė nacistinei mergaičių organizacijai „Jentehirden“ ir po 1945 m. buvo atstumta vietos visuomenės. Čia „Jentehirden“ dalyvauja nacių „Hafrsfjorddagen“ parade.
1941 m., Norvegija. Hanso Henrikseno nuotrauka, saugoma Stavangerio regioniniame valstybės archyve.

•XIII• „Kai kas nors pradėdavo kalbėti apie karą, nutildavau. Visi pasakodavo, ką nuveikė jų tėvai, bet tik ne aš. Taigi buvau tylus vaikas. Vėliau šis gėdos jausmas virto nerimu ir nesaugumu. Ar iškils kas nors naujo?“

Anonimas, 79 metų amžiaus (Norvegija).
Rytų fronte vokiečių pusėje kovojusio norvego sūnus.

7 metų amžiaus liudininko portretas.
1948 m., Norvegija. Privati kolekcija.

•XIV• „Jaučiuosi karą patyrusi pasyviai, žinanti, kas iš tikrųjų yra karas. Žmonės, kurie užaugo su karo trauma patyrusiu tėvu, tai supras, nesvarbu, kurioje kariaujančiųjų pusėje buvo.“

Anonimė, 55 metų amžiaus (Norvegija).
Norvegijoje tarnavusio vokiečių kareivio duktė.

Liudininkė stovi prie namelio – vienos iš nedaugelio vietų, kur jos tėvas jausdavosi laimingas.
1970 m., Vokietija. Privati kolekcija.

SILENCE &

TYLA

Ar tyla gali mus apsaugoti? Užgniaužti gėdą, baimę, skausmą? Ar paslaptys turi ilgalaikių pasekmių? Ar atvirumas gali padėti mums atkurti ryšį ir priimti visas mūsų esybės kruopeles?

•I• „Po karo Dita uždarė savo burną, ir niekas daugiau apie karą negirdėjo – niekas. Nei mano antrasis vyras Volodia, nei mano sūnus. Galbūt dabar jis ką nors paskaito. Bet anūkė paklausė! O sūnus – niekada. Namuose – niekas. <...> Ar mama kalbėjo apie karą? Ne. Mes abi niekada nekalbėjome apie karą. Kai buvome kartu, ir mes niekada nekalbėjome apie karą. <...> Anūkė mane ragindavo: „Papasakok, papasakok.“ Ne, nieko baisaus nepapasakojau, tik šiek tiek. <...> Norėjau pamiršti, tiesiog viską ištrinti.“

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, 99 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Kauno getą ir Štuthofo koncentracijos stovyklą.

Yehudit (Dita) su Juda Zupovitz Kauno gete.
1944 m., Lietuva. Hiršo Kadušino nuotrauka, privati kolekcija.

•II• „Mano siessa [teta] paskatino mane domėtis jo [mano senelio] yoik (tradicinė dainos forma samių muzikoje), ir norėjau iki galo suprasti kiekvieną jo yoik sakinį, garsą ir jausmą. <...> Tyrinėdama senelio yoik, sužinojau daug naujo apie tėvo giminę. Visi jie buvo žinomi kaip puikūs yoikeriai, tačiau, kai buvo priverstinai perkelti, nutilo. <...> Galiu tik įsivaizduoti, kad noras ir malonumas yoikinti išnyko per ilgą priverstinį perkėlimo procesą, kai didelė bendruomenės dalis paliko savo gimtuosius kalnus, draugus, gimines ir pažįstamus, mylimas vietas.“

Marja Skum, 43 metų amžiaus (Švedija).
Marjos šeima su šiaurinių elnių banda buvo priverstinai perkelta į naują vietovę. Jos senelis mokėsi orientuotis naujoje žemėje, o apie senąją žemę yoikino. Yoik – tai tradicinė samių tautos atliekama dainos forma; kiekviena yoik yra meno forma, kurios paskirtis – atspindėti ar priminti tam tikrą asmenį, gyvūną ar vietą.

Marjos senelis Peras Thomassonas Skumas su močiute Helena Katarina Skum (mergautinė pavardė Kansa). Netrukus po to, kai buvo padaryta ši nuotrauka, jie turėjo persikraustyti.
1925 m., Švedija. Ernsto Kleino nuotrauka, saugoma Šiaurės šalių muziejuje (Nordiska muséet).

•III• „Žinote, patirtis [slapta grįžti į Radziechovą, praėjus daugeliui metų po karo] buvo neįtikėtina, kai viską pamatai [iš naujo]. Prisimenu kitokius vaizdus: vaismedžių sodą, sodą, gėles. Viskas buvo sugriauta. Netgi mūsų namuose – turėjome tokį didelį namą – tuo metu gyveno trys rusų šeimos. Tada sutikome pažįstamą ukrainietį, ir jis padėjo mums išvykti. Reikėjo matyti, mūsų susitikimas su juo buvo toks emocingas, jis labai verkė.“

Irena Klosowska, 90 metų amžiaus (Lenkija).
Su tėvais išvengė Volynės žudynių. Po Antrojo pasaulinio karo jų gimtasis miestas buvo įtrauktas į Sovietų Sąjungos sudėtį, todėl grįžti į jį buvo beveik neįmanoma. Šiandien čia yra Ukrainos teritorija.

Vieno iš šeimos narių repatriacijos kortelė.
XX a. 5-asis dešimtmetis, Lenkija. Privati kolekcija.

•IV• „Kada mano vaikai pradėjo manęs klausinėti? Tai jau gana skausmingas klausimas. Ta prasme, aš jiems nieko nepasakojau. <...> Mano vaikai manęs neklausinėjo. Dabar, kaip ir pastaraisiais metais, kai nepriklausomybės laikais atsirado žydų bendruomenė, <...> apie tai pradėta daugiau kalbėti. Kai prieš kelerius metus jie man pasakė, kad visą laiką jautė tą spaudimą, atsakiau: „Aš jums nieko nesakiau. Aš jums nepasakojau jokių istorijų.“ „Ne, nepasakojai mums, bet mes tai jautėme.“ [Ar patyrėte smurtą, kai slapstėtės? Ilga pauzė] Taip. Bet mes apie tai nekalbėsime.“

Fruma Vitkinaitė-Kučinskienė, 88 metų amžiaus (Lietuva).
Išgyveno Kauno getą. Ją išgelbėjo vietiniai gyventojai, tačiau jos tėvai su vyresniuoju broliu žuvo.

Fruma Vitkinaitė su teta Rivka Šmukleryte-Ošerovič.
1946 m., Lietuva. Privati kolekcija.

•V• „Tai – kasdienis gyvenimas. Ne, neklausinėjame, nes tada kyla nervinė įtampa. <...> [Ką mama pasakodavo apie karą?] Vaikams – mažai. Tik per pastaruosius trisdešimt metų. Prieš tai – nedaug. Fragmentais. Nežinau, ką išskirti. Nėra svarbesnių ar ne tokių svarbių įvykių.“

Vita Safian, 71 metų amžiaus (Lietuva).
Vilniaus getą išgyvenusios partizanės Fanios Joheles-Brancovskajos dukra.

Vita Safian su tėvais.
1953 m., Lietuva. Privati kolekcija.

•VI• „Kartą man buvo pasakyta: „Nekalbėk apie tai, ką girdi namuose.“ Tylėjau kaip vandens į burną prisisėmusi, nieko nepasakojau. Tačiau norėjau pasakyti... Kai išvykome iš Lietuvos, Izraelyje taip pat neatsivėriau. Negalėjau pasakyti, ką jaučiau. Negalėjau pasidalyti svarbiausiais dalykais. <...> 2016 metais grįžusi į Lietuvą atsivėriau. <...> Turime kalbėti ir apie skausmą, ir apie baimę. Jei šeimoje nėra nė vieno žmogaus, nėra ir artimųjų, su kuriais būtų galima pasikalbėti. Esu pasirengusi išklausyti. <...> Mano tikslas – palengvinti gyvenimą visiems, kurie susiduria su sunkumais... Klausytis. <...> Bendrauju su mokiniais mokyklose – tai svarbu. <...> Žmonės turi žinoti, kad galėtų užkirsti tam kelią.“

Bella Shirin, 75 metų amžiaus (Lietuva).
Šiaulių geto, Dachau ir Štuthofo koncentracijos stovyklų kalinių dukra.

Bellos Shirin portretas.
2020 m., Lietuva. Agnės Bekeraitytės nuotrauka, privati kolekcija.

•VII• „Daug ką prisimenu. Prisiminimus sustiprino kai kurios šeimos istorijos. Beje, jų buvo nedaug, nes iškart po karo, kai ėjau į mokyklą, mums buvo liepta apie tai nekalbėti. Kelis kartus pakartojau ką nors, ką pasakė suaugusieji, ir mama buvo perspėta, kad mane kontroliuotų, liepė nieko nepasakoti, nes mums gali blogai baigtis [naujoji Lenkijos valdžia buvo Sovietų Sąjungos sąjunginink ė].“

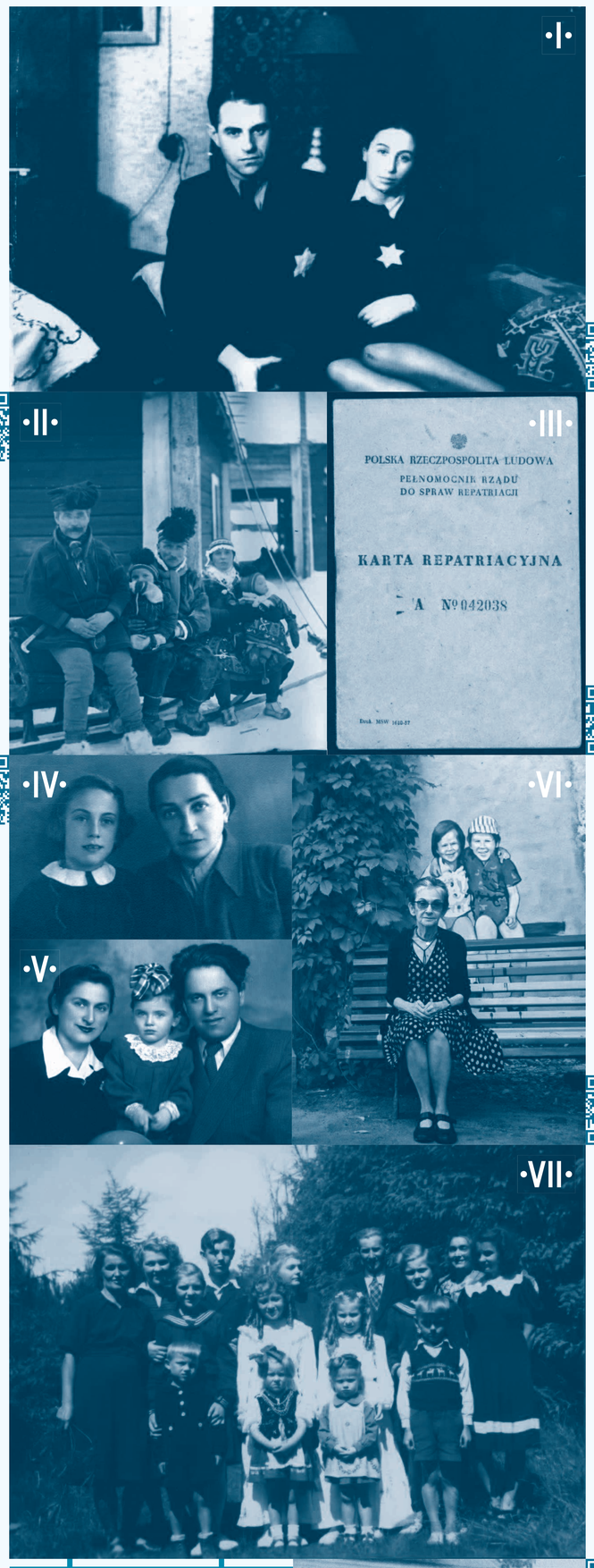
Barbara Dolata, 82 metų amžiaus (Lenkija).
Kai buvo vos 11 mėnesių, sovietai ją su šeima ištrėmė į Kazachstaną. Po šešerių tremties metų jiems pavyko išvykti į Gardiną, o vėliau – apsigyventi Slupske.

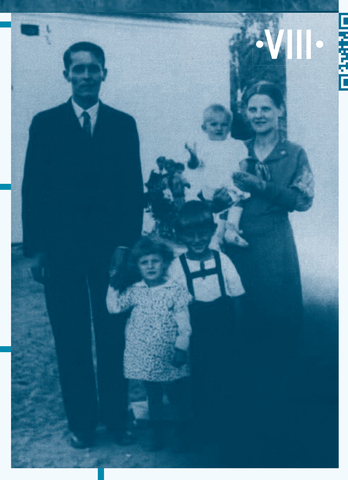
Barbara (antroje eilėje, trečia iš kairės) su draugais Pirmosios Komunijos dieną.
XX a. 5-asis dešimtmetis, Lenkija. Privati kolekcija.

•VIII• „Tetai Bogusiai jau buvo 11 metų. <...> Ji daug pasakojo apie senelio pastatytą bunkerį, apie baisiųjų naktų pradžią, kai prasidėjo [Volynės] žudynės. Kas vakarą jie eidavo ten slėptis, kaskart pasirinkdami vis kitą kelią per girią, kad nepažymėtų kelio į slėptuvę. Vaikai turėjo pasižadėti niekam – net pusbroliams ir pusseserėms ar kaimynams – nepasakoti apie slėptuvę. Ši slėptuvė neabejotinai išgelbėjo visos šeimos gyvybę.“

Wilgosiewicz-Skutecka, 59 metų amžiaus (Lenkija).
Gimė ir augo Slupske. Jos motina gimė 1935 metais Pomeranijoje, bet šeima persikėlė į Volynę, į senelio tėviškę. Jiems pavyko pabėgti nuo Volynės žudynių ir gelbėdamiesi savanoriškai pateko į priverstinių darbų stovyklą Košaline, Pomeranijoje.

Renatos seneliai prieš Antrąjį pasaulinį karą.
Metai ir vieta nežinomi. Privati kolekcija.

Can silence keep us safe? Suppress shame, fear, pain? Do secrets have long-term consequences? Can openness help us reconnect and accept all the bits and pieces of who we are?

•I• “After the war, Dita shut her mouth and nobody ever heard about the war – nobody. Neither my second husband Volodia, nor my son. Maybe now he reads something. But my granddaughter asked! The son never. At home nobody. [...] Did mother talk about the war? No. We both never spoke about the war. Then we were together, and we never spoke about the war. [...] My granddaughter used to push me: ‘Tell, tell.’ No, I didn’t say anything terrible, I only used to tell just a little bit. [...] I wanted to forget, just to delete everything.”

Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, age 99 (Lithuania).
Survivor of the Kaunas ghetto and the Stutthof Concentration Camp.

Yehudit (Dita) and Juda Zupovitz in Kaunas ghetto.
1944, Lithuania. Photo by Hirsh Kadushin, private collection.

•II• “My *Siessa* [auntie] sparked my interest in his [my grandfather’s] *yoik*, and I wished to fully understand each sentence, sound, and feeling presented in his *yoik*. [...] While I was researching his *yoik* I learnt a whole lot about my father’s side of the family. They were all known to be great ‘yoikers’, but were silenced by the forced relocation. [...] Most of all I can imagine that the desire and pleasure of ‘yoiking’ disappeared during the prolonged forced relocation process, when a big part of the community left their home mountains, when they left their friends, relatives, and familiar, beloved places.”

Marja Skum, age 43 (Sweden).
Marja belongs to a family that was forcibly migrated to a new area with their reindeer herd. Learning to navigate on the new land her grandfather was ‘yoiking’ the old land. A *yoik* is a traditional form of song in Sámi music performed by the Sámi people; as an art form, each *yoik* is meant to reflect or evoke a person, animal, or place.

Marja’s grandfather Per Thomasson Skum and grandmother Helena Katarina Skum (nee Kansa). Shortly after this picture was taken, they had to move.
1925, Sweden. Photo by Ernst Klein, kept by Nordiska Museum.

•III• “You know, the experience [of secretly returning to Radziechow many years after the war] was incredible, when you see everything [again]. One remembers differently: the orchard, the garden, the flowers. And everything was in ruins. Even in our house – we had such a big house – three Russian families lived there at that time. And then we met a Ukrainian acquaintance who had a big part in our exodus. You should have seen, our meeting with him was so emotional, he cried so hard.”

Irena Klosowska, age 90 (Poland).
She and her parents escaped the Volhynia Massacre. After World War II their hometown was incorporated into the Soviet Union, so it was almost impossible to revisit it. Today it is part of Ukraine.

Repatriation card of one of the family members.
1940s, Poland. Private collection.

•IV• “When did my children start questioning me? It is already a slightly painful question. In the sense that I didn’t tell them anything. [...] My children didn’t ask me. Now, as in the last years when the Jewish community emerged during the years of independence [...], this topic started to be spoken about more. When they told me some years ago that they had felt that pressure all the time I said to them: ‘I didn’t say anything to you. I didn’t tell you any stories’. ‘No, you didn’t tell us, but we felt it.’ [Did you experience violence during your hiding? Long pause] Yes. But we won‘t talk about it.”

Fruma Vitkinaitė-Kučinskienė, age 88 (Lithuania).
Survivor of the Kaunas ghetto. She was rescued by locals, but her parents and older brother were killed.

Fruma Vitkinaitė with her aunt Rivka Šmuklerytė-Ošerovič.
1946, Lithuania. Private collection.

•V• “This is daily life. No. We don’t ask, because then nervous tension appears. [...] [What mother used to talk about the war?] To the children, not much. Only during the last thirty years. Before that, not much. In fragments. I don’t know what to highlight. There are no more or less important developments.”

Vita Safian, age 71 (Lithuania).
Daughter of the Vilnius ghetto survivor and partisan Fania Yoheles-Brancovskaya.

Vita Safian with her parents.
1953, Lithuania. Private collection.

•VI• “Once I was told: ‘Don’t talk about what you hear at home.’ It was like a well – I didn’t tell anything. But I wanted to talk ... Once we left Lithuania I did not open up in Israel either. I couldn’t say what I was feeling. I couldn’t share the most important. [...] After returning to Lithuania in 2016 I opened up. [...] We have to talk about both pain and fear. If there is no one in the family, there are no close people to talk with. I am ready to listen. [...] My goal is to make it easier for anyone who is facing a difficult time... To listen. [...] I talk with students in schools – that’s important. [...] People need to know, in order to prevent it.”

Bella Shirin, age 75 (Lithuania).
Daughter of survivors from the Šiauliai ghetto and the Dachau and Stuthoff concentration camp.

Portrait of Bella Shirin.
2020, Lithuania. Photo by Agnė Bekeraitytė, private collection.

•VII• “I remember a lot. Their memories were strengthened by some family stories. There were not many of them by the way, because right after the war, when I went to school, we were told not to say anything about it. A few times I repeated something that the adults had said and my mother was warned to control me and made me not say anything, as it might not end well for us [as the new Polish authorities were allied with the Soviet Union].”

Barbara Dolata, age 82 (Poland).
She and her family were exiled to Kazakhstan by the Soviets when she was only 11 months old. After six years of exile they were able to leave for Grodno and later settle in Słupsk.

Barbara, second row, third from the left, with her friends on the day of her first communion.
1940s, Poland. Private collection.

•VIII• “Aunt Bogusia was already 11. [...] She told us a lot about the bunker their grandfather built, about the beginnings of the ‘scary nights’, when the [Volhynia] massacre started. They went there every evening to hide, each time choosing a different route through the ridges, so that they would not end up marking a path to their shelter. The children had to make a pledge and they couldn’t tell anybody – not even their cousins, nor their neighbours – about the dugout. The dugout undoubtedly saved the lives of the whole family.”

Renata Wilgosiewicz-Skutecka, age 59 (Poland).
She was born and raised in Słupsk. Her mother was born in Pomerania in 1935, but the family moved to Volhynia to her grandfather’s patrimony. They were able to escape the Volhynia Massacre and in order to save their lives voluntarily joined a forced labour camp in Köslin in Pomerania.

Renata’s grandparents before World War II.
Year and location unknown. Private collection.

OPENNESS

ATVIRUMAS

·IX· “We didn’t even have the freedom to speak, to tell the truth, because we felt bad, because we were afraid. The fact is that the Italians from Dignano who left were all afraid of ending up in the sinkholes."

Luigi Donorà, age 86 (Italy).
After various acts of intimidation Luigi and his parents left for Italy, leaving all the family belongings in Vodnjan, Croatia.

Pazin sinkhole.
1929, Croatia. Postcard, kept by the Ethnographic Museum of Istria.

·X· “In my family there were no prejudices, evil was neither spoken nor handed down.”

Giuseppina Marušić, age 84 (Croatia).
She and her sister faced different choices. While Giuseppina stayed in Yugoslavia with her mother and grandparents, her aunt and later her sister left for Italy.

The Marušić sisters remained close throughout their lives.
Cca. 1950, Croatia, then Yugoslavia. Private collection.

·XI· “Being Danish and a quarter Greenlandic is like putting together a confusing puzzle. The pieces do not quite fit together, and a number of pieces are missing – especially from the Greenlandic side. The challenge has been to create myself as a whole person with the pieces I have had available to me. [...] It still hurts when I talk about it, but it does not affect me in my everyday life. I have also come to terms with the fact that my mother has a hard time sharing and talking more. There is a big chapter of my life that my mother did not talk about much [Greenland]. That has created a hole, or a sense of want, in my identity, which is about what my roots are like.”

Woman, age 38 (Denmark).
Daughter of a Danish-Greenlandic mother and a Danish father.
Her mother has neglected to talk about their Greenlandic roots.

Pearl tie with Greenlandic motifs. The tie was often used by the informant’s Danish father, who honoured Greenlandic traditions and found it important for his children to know about Greenland. Pearl decorations are a traditional Greenlandic craft.
2021, Denmark. Private collection.

·XII· “Because I hadn’t been born yet [when my parents came to Słupsk], and [for them] it was a story that was happening ‘in the here and now’, they didn’t tell me much about it. What I know now, I learnt thanks to certain materials, thanks to notes, to diaries, mostly my grandfather’s, and a bit of my mother’s, but my grandpa was the one who did everything – collected various documents, newspaper clippings etc. He wrote chronicles himself. Through all of that today we can learn about the first years of life in Słupsk.”

Ewa Kwiatkowska-Czarzasty, age 54 (Poland).
Her grandparents and mother moved to Słupsk after the Second World War because of her grandfather’s political past, which was not well received by the Soviet authorities. Her father received an order to go and work in Słupsk. She was born and raised in Słupsk.

Painting by Ewa Kwiatkowska-Czarzasty of her mother.
2013, Poland. Private collection.

·XIII· “Something happened in Norway during the war, something terrible that was going to leave its mark on my father more than anything else. Something so strong that he was never willing to talk about it. Something that traumatized him so profoundly that it affected our entire family, even us four siblings, who have never experienced war. In this way, the war somehow became part of our lives, too.”

Anonymous, age 55 (Norway).
Daughter of a German soldier who served in Norway. He was probably traumatised when he was ordered to destroy the country he loved.

The cabin was built in the same style as those built in Norway and was set up in Southern Germany. It was the only place the informant's father was happy.
Year unknown, Germany. Private collection.

·XIV· “From my early childhood I was instructed not to tell anyone that I came from Germany. In the aftermath [of the war], I understood that these cover stories were good for me. I had friends who didn’t have such cover stories, and who ended their lives as adults, shooting themselves because they couldn’t cope with it anymore.”

Bjørn, age 77 (Norway).
Son of a German soldier.

The informant with his grandmother. As the son of a Norwegian woman and a German soldier, Bjørn was living in Germany for a few years before being returned to Norway.
1945, Germany. Private collection.

·XV· “I may seem open and sociable, but at the bottom of my heart I have always been lonely. I was sort of never able to live out my feelings, everything was stifled and hushed up (at home). There was so much under the surface, but no-one dared to touch it; the silence was total and all-pervading.”

Anonymous, age 62 (Norway).
At the age of 20 the informant learned that her mother had been married to a German soldier.

Norwegian women arrested after the war. The treatment they received for falling in love with German soldiers was harsh and exclusionary.
1945, Norway. Photographer unknown, kept by the Aust-Agder Museum and Archive.

·IX· „Net nebuvome laisvi kalbėti, sakyti tiesą, nes jautėmės prislėgti, bijojome. Tiesa ta, kad visi iš Dinjano išvykę italai bijojo atsidurti karstinėse daubose.“

Luigis Donorà, 86 metų amžiaus (Italija).
Po įvairių bauginimų jis su tėvais išvyko į Italiją, o visus šeimos daiktus paliko Vodniane, Kroatijoje.

Pazino karstinė dauba.
1929 m., Kroatija. Atvirukas saugomas Istrijos etnografiniame muziejuje.

·X· „Mano šeimoje nebuvo jokių prietarų, apie blogį nebuvo nei kalbama, nei perduodama.“

Giuseppina Marušić, 84 metų amžiaus (Kroatija).
Jai su seseria teko skirtinga lemtis: Giuseppina liko Jugoslavijoje su motina ir seneliais, o jos teta ir, kiek vėliau, sesuo išvyko į Italiją.

Seserys Marušić išliko artimos visą gyvenimą.
Maždaug 1950 m., Jugoslavija, dabartinė Kroatija. Privati kolekcija.

·XI· „Būti dane ir ketvirtadaliu grenlandiete – tai tarsi dėlioti painią dėlionę. Detalės prastai dera tarpusavyje, be to, trūksta kelių dalių, ypač Grenlandijos pusėje. Sulipdyti save kaip vientisą asmenybę iš tų dalių, kurias turėjau, buvo tikras iššūkis. <...> Apie tai kalbėti vis dar skaudu, bet tai neturi įtakos mano kasdieniam gyvenimui. Taip pat susitaikau su tuo, kad mano mamai sunku dalytis ir daugiau kalbėti. Apie didelį mano gyvenimo tarpsnį motina mažai kalbėjo [apie Grenlandiją]. Dėl to mano tapatybėje atsirado praraja arba trūkumo pojūtis, susijęs su mano šaknimis.“

Moteris, 38 metų amžiaus (Danija).
Danų ir grenlandiečių kilmės motinos ir dano tėvo duktė. Jos motina nenorėjo pasakoti apie jų grenlandietiškas šaknis.

Perlais siuvinėtas kaklaraištis su grenlandietiškais motyvais. Kaklaraištį dažnai ryšėdavo liudininkės tėvas danas, kuris gerbė Grenlandijos tradicijas ir manė, kad jo vaikams svarbu žinoti apie Grenlandiją. Perlų papuošalai yra tradicinis Grenlandijos menas.
2021 m., Danija. Privati kolekcija.

·XII· „Kadangi dar nebuvau gimusi [kai mano tėvai atvyko į Slupską], o jiems tai buvo istorija, kuri vyko čia ir dabar, jie man daug apie tai nepasakojo. Tai, ką žinau dabar, sužinojau iš tam tikrų šaltinių, užrašų, dienoraščių, kuriuos daugiausia rinko senelis ir šiek tiek mama; viską darė mano senelis – rinko įvairius dokumentus, laikraščių iškarpas ir pan. Jis pats rašė kronikas. Iš jų šiandien galime sužinoti apie pirmuosius gyvenimo metus Slupske.“

Ewa Kwiatkowska-Czarzasty, 54 metų amžiaus (Lenkija).
Jos seneliai su motina po Antrojo pasaulinio karo persikėlė į Slupską dėl senelio politinės praeities, ne taip palankiai vertinamos sovietų valdžios. Jos tėvas gavo įsakymą vykti dirbti į Slupską. Ji gimė ir augo Slupske.

Ewos Kwiatkowskos-Czarzasty motinos paveikslas.
2013 m., Lenkija. Privati kolekcija.

·XIII· „Per karą Norvegijoje įvyko kažkas baisaus, kas paveikė mano tėvą labiau nei kas nors kitas. Kažkas tokio stipraus, kad jis niekada nenorėjo apie tai kalbėti. Kažkas, kas jį taip stipriai traumavo, kad paveikė visą mūsų šeimą, net mus, keturis brolius ir seseris, niekada nepatyrusius karo. Taip karas tapo ir mūsų gyvenimo dalimi.“

Anonimė, 55 metų amžiaus (Norvegija).
Norvegijoje tarnavusio vokiečių kareivio duktė. Tikriausiai jis patyrė traumą, kai jam buvo įsakyta sunaikinti šalį, kurią mylėjo.

Norvegiško stiliaus trobelė, pastatyta ir įrengta Vokietijos pietuose. Tai buvo vienintelė vieta, kurioje liudininkės tėvas jausdavosi laimingas.
Metai nežinomi, Vokietija. Privati kolekcija.

·XIV· „Nuo mažumės man buvo liepta niekam nesakyti, kad esu kilęs iš Vokietijos. Po karo supratau, kad kilmės slėpimas man išėjo į naudą. Turėjau draugų, kurie neslėpė savo kilmės ir suaugę nusišovė, nes nebegalėjo su tuo susitaikyti.“

Bjørnas, 77 metų amžiaus (Norvegija).
Vokiečių kareivio sūnus.

Liudininkas su savo močiute. Bjørnas, norvegės ir vokiečių kareivio sūnus, kelerius metus gyveno Vokietijoje, o paskui buvo grąžintas į Norvegiją.
1945 m., Vokietija. Privati kolekcija.

·XV· „Galiu pasirodyti atvira ir draugiška, bet širdies gilumoje visada buvau vieniša. Niekaip negalėjau išlieti savo jausmų, viskas buvo užgniaužta ir nutylėta (namuose). Po paviršiumi slypėjo tiek daug, bet niekas nedrįso prie to prisiliesti, tvyrojo visiška tyla.“

Anonimė, 62 metų amžiaus (Norvegija).
Būdama 20-ies, liudininkė sužinojo, kad jos motina buvo ištekėjusi už vokiečių kareivio.

Po karo suimtos Norvegijos moterys. Už tai, kad įsimylėjo vokiečių kareivius, su jomis buvo elgiamasi šiurkščiai, jų buvo šalinamasi.
1945 m., Norvegija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Rytų Agderio muziejuje ir archyve.

INJUSTICE &

NETEISYBĖ

Ką jums reiškia neteisybė? Ar kada nors tai patyrėte? Kaip jautėtės? Kur galite rasti atlaidumo ir kaip susitaikyti?

What does injustice mean to you? Have you ever experienced it? How did it feel? Where do you find forgiveness, and how do you build reconciliation?

•I• „Gimiau konflikto, kuris tęsėsi 80 metų, liepsnose. <...> Konflikto esmė – 1971 metais apskrities administracinė valdyba nusprendė iš Vapsteno elnių ganyklos bendruomenės dėl šiaurės samių, kurie buvo priversti persikelti, pašalinti pietų samius. Dėl to iš manęs ir mano giminaičių buvo atimta žemė, kurią turėjome paveldėti, mūsų šiaurinių elnių ganyklų plotai. <...> Akivaizdu, kad Švedijos valdžios institucijų praktikoje vis dar esama stipraus, „mokslu grįsto“ rasizmo šaknų. Be šio konkretaus atvejo, mūsų istorijoje yra ir daugiau tokių įrodymų, pavyzdžiui, kai mums uždraudė išpažinti savo religiją, kalbėti savo kalba mokykloje, gėdino mus, kad nustotume praktikuoti savo tradicijas ir yoikinti. Mano akimis, užsiimti rankdarbiais buvo vienintelis dalykas, kurio jie nedraudė (išskyrus būgną).“

Tomas Colbengtsonas, 64 metų amžiaus (Švedija).
Tomas priklauso samių šeimai, gyvenančiai ten, į kur atsikėlė priverstiniai migrantai. Jo šeima privalėjo užleisti vietą naujakuriams.

Tomo Colbengtsono portretas.
2019 m., Švedija. Dano Jåma nuotrauka, privati kolekcija.

•II• „Niekas nebūtų drįsęs net pagalvoti, kad jie tuoksis vieni su kitais. Santuoka yra gerų tarpusavio santykių ženklas. Tačiau dabar poros pradėjo tuoktis, tai matyti.“

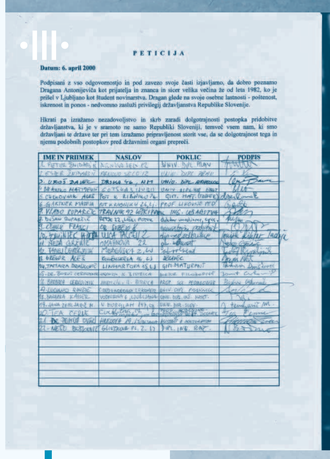
Mikaelis Urheimas
pasakoja apie naująją tikrovę, užklupusią priverstinai perkėlus. Per migraciją į pietus lapių administracija nurodė vietas, kuriose jie gali įsikurti. Ten jau gyvenusias samių šeimas nustebino šiaurinių elnių bandos ir atvykę žmonės. Lapių antstolis privertė juos užleisti vietą atvykėliams.

Vairavimo lazda, naudojama vairuojant šiaurinių elnių traukiamas roges. Tai Lule samių lazda, skirta moterims.
2021 m., Švedija. Elinos Nygård nuotrauka, saugoma Švedijos kalnų ir samių muziejuje „Ájtte“.

•III• „Slovėnija, mano naujoji šalis, manęs nenorėjo. O galbūt naujai susikūrusios šalies netikrumo akivaizdoje ji nelinkėjo man gero. Tada ėjo ilgi metai visiškos nežinios, neturint jokių galiojančių dokumentų, sveikatos draudimo, socialinio ir fizinio saugumo. Pilki metai, kovos metai. Kova dėl išlikimo, kova dėl tapatybės. Aštuonerius metus pralaimėdamas vieną mūšį po kito prieš visagalę biurokratiją, įgijau stiprybės, atkaklumo, meilės, empatijos, švelnumo ir gebėjimo atleisti. <...> Kas žino, kur būčiau atsidūręs, jei ne besąlygiškas tėvų, seserų, partnerių palaikymas ir meilė...“

Draganas Maroševićius, 58 metų amžiaus (Slovėnija).
Aštuonerius metus gyveno neturėdamas pilietybės.

Peticija dėl Slovėnijos pilietybės suteikimo Antonijevićiui, kurią pasirašė jo draugai ir rėmėjai.
2000 m., Slovėnija. Privati kolekcija.

PETICIJA

Datum: 6. april 2000

Podpisani z vso odgovornostjo in pod zavezo svoje časti izjavljamo, da dobro poznamo Dragana Antonijevića kot prijatelja in znanca in sicer vsaka večina že od leta 1982, ko je prišel v Ljubljano kot študent novinarstva. Dragan gleda na svoje osebne lastnosti - poštenost, iskrenost in pozno - nedvomno zasluži privilegij državljanstva Republike Slovenije.

Hkrati pa izražamo nezadovoljstvo in skrb zaradi dolgotrajnosti postopka pridobitve državljanstva, ki je v nasprotju ne samo Republiki Sloveniji, temveč vsem nam, ki smo državljani te države ter pri tem izražamo prepričljivost storiti vse, da se dolgotrajnost tega in njemu podobnih postopkov pred državnimi organi prepreči.

IME IN PRIIMEK	NASLOV	POKLIC	PODPIS
1. Petra Stanič	Slovenska 25	Vrtec Pri Mavi	Petra Stanič
2. Erik Jerič	Glavna 12	Delec Jure Jerič	Erik Jerič
3. Jure Jerič	Glavna 14	Delec Jure Jerič	Jure Jerič
4. Maja Kovačič	Cankarjeva 7	Učiteljica	Maja Kovačič
5. Tomaž Novak	Kidričeva 3	Inženir	Tomaž Novak
6. Ana Horvat	Trubarjeva 9	Zdravnica	Ana Horvat
7. Peter Kralj	Prešernova 21	Arhitekt	Peter Kralj
8. Simona Petek	Gosposvetska 5	Novinarka	Simona Petek
9. Miha Zupan	Tavčarjeva 11	Odvetnik	Miha Zupan
10. Barbara Rožič	Miklošičeva 4	Profesorica	Barbara Rožič
11. Gregor Mlakar	Resljeva 16	Programer	Gregor Mlakar
12. Nina Vidmar	Poljanska 33	Knjižničarka	Nina Vidmar
13. Aleš Kovač	Celovška 50	Mizar	Aleš Kovač
14. Urška Lesjak	Dunajska 8	Fizioterapevtka	Urška Lesjak
15. Boštjan Rupar	Ljubljanska 2	Kuhar	Boštjan Rupar

•IV• „Tėtis dirbo ginklų sandėlyje. <...> Jis buvo apkaltintas, kad vyko į Italiją nustatyti ginkluotės ir situacijos arsenale <...>. Jį sulaikė policija, apklausė ir pasakė: „Klausyk, Belci, ar tikrai nori vykti į Italiją? Keliauk. Kad ir kur vyktum, mes tave rasime ir pasakysime, kad esi mūsų šnipas.“ Tuomet tėvas atsisakė minties išvykti. Jis pasiliko, bet po trylikos metų išvyko.“

Maria Grazia Belci, 65 metų amžiaus (Italija).
Vaikystėje su tėvais dramatiškomis aplinkybėmis išvyko iš Istrijos į Italiją. Tačiau nuolatos lankėsi Istrijoje. Čia su sūnumi lankosi iki šiol.

Maria Grazia su tėvais per vieną iš pirmųjų apsilankymų gimtajame Vodniano-Dinjano mieste.
1969 m., Kroatija. Privati kolekcija.

•V• „Mokykloje su broliu sėdėjome kartu. Prie tokių stalų su rašalinėmis. Mokytoja pasakė: „Dabar noriu patikrinti tavo italų kalbos žinias.“ Ji davė mums po popieriaus lapą: vieną man, kitą broliui. Kiti, žinoma, turėjo po sąsiuvinį. <...> Per kitą pamoką atėjo kita moteris, <...> ji pakilo nuo stalo ir visiems parodė: „Matote, šitie pabėgėliai rašė ant šių dviejų lapų, akivaizdu, kad gimė tvarte.“ Nebegalėjau daugiau to pakęsti, paėmiau rašalinę ir sviedžiau į mokytoją.“

Luigis Donorà, 86 metų amžiaus (Italija).
Po to, kai šeima paliko Istriją, jie daug metų praleido įvairiose pabėgėlių stovyklose Italijoje.

Broliai Luigis ir Pino Donorà Vodniane-Dinjane, likus keleriems metams iki išvykimo į Italiją.
1940, Kroatia. Privat eie.

•VI• „Visi buvo verčiami dirbti, net per Devintines. Mano senelis turėjo parduotuvę ir privalėjo ją laikyti atidarytą, bet galiausiai, kai procesija ėjo priešais jo parduotuvę, jis iš pagarbos uždarė duris. <...> Na, eisena baigėsi, liaudies milicija jį suėmė, apklausė ir sumušė. Kunigas įsikišo ir jį apgynė, bet nuo tos akimirkos senelis pasakė, kad pasilikti ten nebeįmanoma. Jie apkaltino jį išdavyste.“

Guiliana Donorà, 48 metų amžiaus (Italija).
Kompozitoriaus Luigio Donorà duktė.

Buvusi Donorà senelio parduotuvė.
2002 m., Kroatija. Privati kolekcija.

•I• “I was born straight into a burning conflict that had been going on for 80 years. [...] The core of the conflict is that the county administrative board decided in 1971 to exclude the South Sámi from the reindeer herding community of Vapsten in favour of the North Sámi, those who were forced to relocate. That resulted in the fact that my relatives and I have been dispossessed of the land that we were to inherit, our reindeer herding areas. [...] To me it’s clear that the roots of strong ‘science-based’ racism still is present within the practice of the Swedish authorities. Beside this particular action, there is further proof of that throughout our history. Like when they prohibited us to practice our religion, or to speak our language at school, shamed us into stopping practicing our traditions and ‘yoiking’. From my point of view, doing handicraft was the only thing they did not prohibit (except for the drum).”

Tomas Colbengtson, age 64 (Sweden).
Tomas belongs to a Sámi family living where the forced migrants arrived.
His family had to make a place for the newcomers.

Portrait of Tomas Colbengtson.
2019, Sweden. Photo by Dan Jåma, private collection.

•II• “It was unthinkable that they would marry each other. Marriage is a sign of good relationships between peoples. But couples have started getting married now, you can see that.”

Mikael Urheim
talks about the new reality that took hold when the forced relocation took place. During the trek south, the Lapp administration pointed out places where they were to settle. The Sámi families who already lived there were surprised by the reindeer herds and the people who came. The Lapp bailiff forced them to make room for the newcomers”.

Driving stick used when driving a sledge pulled by a reindeer. This is a Lule Sámi stick for women.
2021, Sweden. Photo by Elina Nygård, kept by Ájtte - Swedish Mountain and Sámi Museum.

•III• “Slovenia, my new country, did not want me. Or, amidst the uncertainty of a newly formed country, it did not wish me well. Years of complete uncertainty followed, without any valid documents, health insurance, or social as well as physical security. Grey years, years of struggle. Struggles for survival, struggles for identity. As I lost battle after battle against the almighty bureaucracy for eight years I was gaining strength, perseverance, love, empathy, softness, and the ability to forgive. [...] Without the unconditional support and love of parents, sisters, and partners, who knows where I would have ended up…”

Dragan Antonijević, age 58 (Slovenia).
For eight years he lived without any citizenship.

Petition to grant Mr Antonijević Slovenian citizenship, signed by his friends and supporters.
2000, Slovenia. Private collection.

•IV• “Dad worked in the arsenal. [...] They accused him of going to Italy to identify the weaponry and the situation at the arsenal [...]. He was taken in by the police, where they questioned him further and told him: ‘Listen Belci, do you really want to go to Italy? Go. Wherever you go, we will find you and say you’re our spy.’ At that point my father gave up the idea of leaving. He stayed, but left thirteen years later.”

Maria Grazia Belci, age 65 (Italy).
She left Istria with her parents for Italy as a child under dramatic circumstances. However, they visited Istria on a regular basis, which she continues to do, together with her son, to this day.

Maria Grazia with parents during one of their first visits to their hometown, Vodnjan/Dignano.
1969, Croatia. Private collection.

•V• “At school my brother and I sat together. There were those desks with the inkwell. So, the teacher said, ‘Now I want to check your Italian knowledge’. She gave us a sheet of paper, one to me, one to my brother – of course the others had a notebook [...] At the next lesson another woman came [...] she got up from the desk and showed everyone, saying, ‘you see, these refugees have written on these two sheets, you can see that they were born in a stable.’ I couldn’t take it anymore; I took the inkwell and threw it at her.”

Luigi Donorà, age 86 (Italy).
After his family left Istria, they spent many years in different refugee camps in Italy.

Brothers Luigi and Pino Donora’ in Vodnjan/Dignano, several years before leaving for Italy.
1940, Croatia. Private collection.

•VI• “Everyone was forced to work, even on the Corpus Domini holiday. My grandfather had a shop and had to keep it open, but in the end, when the procession passed in front of his shop, he closed its doors as a sign of respect [...] And well, the procession ended, the People’s Militia took him, interrogated and slapped him around. The priest intervened and defended him, but from that moment on my grandfather said it was impossible to stay there. They accused him of being a traitor.”

Giuliana Donorà, age 48 (Croatia).
Daughter of the composer Luigi Donorà.

Donoràs grandfather's former shop.
2002, Croatia. Private collection.

RECONCILIATION

SUSITAIKYMAS

·VII· “In those days they really believed that you could take people out of their situational context and give them a Danish education. [...] I am a product of that time when everything had to be Danish [in Greenland], and I must say that in that respect I succeeded. I only learned Danish in school, and spoke it as my main language. I grew up in a time when an early independence movement peaked in Greenland, so I hit some bumps [along the way] in Greenland. It has affected me so much that I came down here and stayed [in Denmark]. I have not had much to do with Greenland. It is only in recent years that it has started to interest me again, and I have started to get in touch with my family in Greenland through all the new media.”

Per, age 63 (Denmark).
Son of a Danish father and Greenlandic mother. He was born and raised in Greenland, and moved to Denmark when he was 15 years old to study.

Greenlandic Tupilak: a carved depiction of a spirit, to be used for good or bad, made by the informan’s father in his later days. His father has always been interested in Greenlandic culture, especially image carving.
2021, Denmark. Private collection.

·VIII· “In fact, in our town – Radziechow – all our neighbours were Ukrainian, we had very good relationships with them. And nothing terrible happened to us, physically, [during the Volhynia Massacre] simply because one of the neighbours, a Ukrainian, came to us and said ‘Listen, they [the Ukrainian Insurgent Army] are coming for you tomorrow night. Leave immediately. Not in half an hour, not in two or three hours.”

Irena Klosowska, age 90 (Poland).
She and her parents escaped the Volhynia Massacre. After World War II their hometown was incorporated into the Soviet Union, and today belongs to Ukraine.

Klosowska's (nee Cewe) address registration card.
1945, Poland. Private collection.

·IX· “My childhood was perhaps a little different from most, and I soon became aware of who my father really was. ‘How lucky you are!’ many said. They did not know how hard it was at home. [...] A member of our family once quoted my father as saying: ‘What peace has cost us is a price our descendants will have to pay in the form of fear and unrest passed on from one generation to another’. There is no doubt he was right in his observation.”

Jan Jørg Tomstad, age 67 (Norway).
Son of a well-known resistance member.

Jan Jørg with his family in the garden. His father, wearing a uniform, is probably home from military assignment.
1955, Norway. Private collection.

·X· “Those who experienced it were probably unable to take all the emotions evoked to heart. I think it was too painful and too deep. But for many who are still alive, and who are further down the generations, the pain has diminished, and it is therefore possible to talk about it. I hope I can contribute to the process by telling my story.”

Anonymous, age 32 (Norway).
Descendant of members of the Nazi Party who were severely punished by Norwegian society after the war.

As a 15 year-old the informant's grandmother was a member of 'Jentehirden', the Norwegian Nazi party's girl organisation, and family members joined the Norwegian Nazi Party (NS). This had a significant impact on their lives after the war. The illustration shows descriptive drawings of uniforms for members of 'Jentehirden', published by the national propaganda leadership of the NS in the Organisational yearbook.
1944, Norway. Uncredited illustrator, CC PDM.

·XI· “I was told that after the war that my father was convicted as a traitor because he had worked as a spy for the Germans. This was the first time I heard that story. I had already turned 50 when I learned all of this. It was horribly painful […] As long as there is doubt about the truth, it becomes difficult to relate to, to reconcile myself with and forgive. But can I really forgive? Guilt, forgiveness, and reconciliation, these are difficult ideas and concepts – but he was my father, and he was a kind man.”

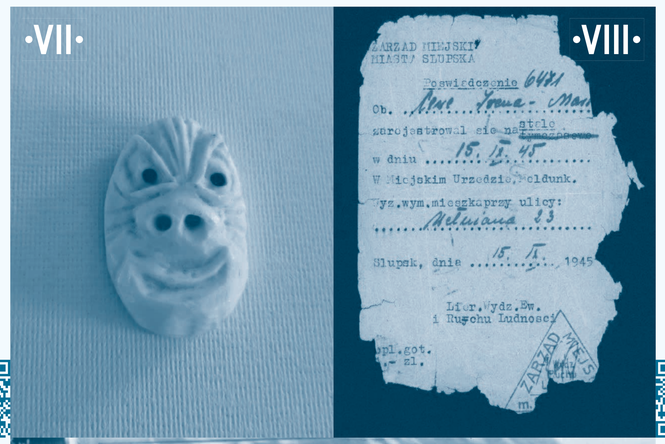
Anonymous, age 79 (Norway).
Daughter of a Norwegian who helped the Germans during the war.

German soldiers lined up.
Between 1940-1945, Norway. Kept by Anno Domkirkeodden/DigitaltMuseum (CC PDM).

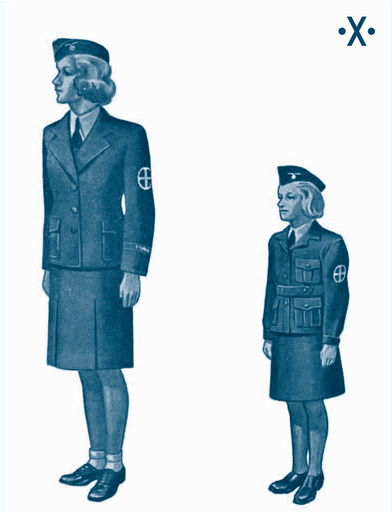
·XII· “I have thought a lot about the choices I have made over the years, and I know that I was never a German floozy. I was a Norwegian woman who fell in love with a German, and he loved me. There is nothing wrong in that, and we did not do anybody any harm. He was the love of my life.”

Woman, age 94 (Norway).
She was abandoned by her family and local society when she married a German soldier. Later, she promised her second husband never to talk about that part of her life and had to suppress all of her feelings in order to do so. That affected her daughter, who felt lonely and silenced.

A box that contained all of the items the German soldier and the Norwegian woman ever shared. He kept it as sacred all his life, despite her going back to Norway a few years after the wedding.
2020, Norway. Private collection.

·VII· „Tais laikais jie tikrai tikėjo, kad galima ištempti žmones iš jų aplinkos ir suteikti jiems danišką išsilavinimą. <...> Esu to laiko, kai viskas turėjo būti daniška [Grenlandijoje], produktas, ir turiu pasakyti, kad šiuo požiūriu man pavyko. Danų kalbą išmokau tik mokykloje ir kalbėjau ja kaip pagrindine kalba. Užaugau tuo metu, kai Grenlandijoje ankstyvasis nepriklausomybės judėjimas pasiekė piką, todėl ten susidūriau su tam tikrais sunkumais [kelyje]. Mane taip paveikė, kad atvažiavau čia ir pasilikau [Danijoje]. Su Grenlandija neturėjau daug reikalų. Tik pastaraisiais metais vėl ja susidomėjau ir, naudodamas visas naująsias komunikacijos priemones, pradėjau palaikyti ryšius su savo šeima Grenlandijoje.“

Peras, 63 metų amžiaus (Danija).
Danų kilmės tėvo ir grenlandietės motinos sūnus. Jis gimė ir užaugo Grenlandijoje, o būdamas 15 metų amžiaus persikėlė studijuoti į Daniją.

Grenlandijos „Tupilak“ – išraižytas dvasios atvaizdas, skirtas naudoti gerais ar blogais tikslais. Jį vėlesniais metais išdrožė liudininko tėvas, visada domėjęsis Grenlandijos kultūra, ypač skulptūrų drožyba.
2021 m., Danija. Privati kolekcija.

·VIII· „Tiesą sakant, mūsų miestelyje – Radziechove – visi kaimynai buvo ukrainiečiai, su jais palaikėme labai gerus santykius. Ir mums fiziškai nieko baisaus nenutiko [per Volynės žudynes] vien dėl to, kad vienas kaimynas ukrainietis atėjo pas mus ir pasakė: „Klausykite, rytoj vakare jie [Ukrainos sukilėlių armija] ateis pas jus. Nedelsdami išvykite. Ne per pusvalandį, ne per dvi ar tris valandas.“

Irena Klosowska, 90 metų amžiaus (Lenkija).
Su tėvais išvengė Volynės žudynių. Po Antrojo pasaulinio karo jų gimtasis miestas buvo įtrauktas į Sovietų Sąjungos sudėtį, o šiandien priklauso Ukrainai.

Klosowskos (gim. Cewe) adreso registracijos kortelė.
1945 m., Lenkija. Privati kolekcija.

·IX· „Mano vaikystė galbūt buvo kiek kitokia nei daugelio, ir netrukus supratau, kas iš tikrųjų buvo mano tėvas. „Kaip jums pasisekė!“ – kalbėjo daugelis. Jie nežinojo, kaip sunku buvo namuose. <...> Kartą vienas mūsų šeimos narys citavo mano tėvo žodžius: „Už mūsų taikos kainą mūsų palikuonys turės sumokėti baime ir neramumais, perduodamais iš kartos į kartą.“ Jokių abejonių – jis buvo teisus.“

Janas Jørgas Tomstadas, 67 metų amžiaus (Norvegija).
Žinomo pasipriešinimo judėjimo nario sūnus.

Janas Jørgas su šeima sode. Jo tėvas, vilkintis uniformą, tikriausiai grįžo iš karinės tarnybos.
1955 m., Norvegija. Privati kolekcija.

·X· „Tai patyrusieji tikriausiai nesugebėjo priimti visų širdyje sukeltų emocijų. Manau, tai buvo per daug skausminga ir per daug gilu. Tačiau daugeliui dar gyvų ir tolesnių kartų žmonių skausmas sumažėjo, todėl apie tai galima kalbėti. Tikiuosi, papasakodamas savo istoriją galėsiu prisidėti prie šio proceso.“

Anonimas, 32 metų amžiaus (Norvegija).
Nacių partijos narių, kuriuos Norvegijos visuomenė po karo griežtai nubaudė, palikuonis.

Būdama penkiolikos, liudininko močiutė buvo Norvegijos nacių partijos mergaičių organizacijos „Jentehirden“ narė, o šeimos nariai įstojo į Norvegijos nacių partiją (NS). Tai turėjo didelės įtakos jų gyvenimui po karo. Iliustracijoje pavaizduoti aprašomieji „Jentehirden“ narių uniformų piešiniai, kuriuos NS nacionalinė propagandos vadovybė paskelbė organizacijos metraštyje.
1944 m., Norvegija. Nejvardytas iliustratorius, CC PDM.

·XI· „Man pasakojo, kad po karo mano tėvas buvo nuteistas kaip išdavikas, nes buvo vokiečių šnipas. Pirmą kartą išgirdau šią istoriją. Kai visa tai sužinojau, jau buvau 50-ies. Buvo siaubingai skaudu. <...> Kol esama abejonių dėl tiesos, ją sunku priimti, susitaikyti ir atleisti. Bet ar tikrai galiu atleisti? Kaltė, atleidimas ir susitaikymas – tai sudėtingos idėjos ir sąvokos, bet jis buvo mano tėvas ir geras žmogus.“

Anonimė, 79 metų amžiaus (Norvegija).
Norvego, kuris per karą padėjo vokiečiams, duktė.

Į eilę išsirikiavę vokiečių kareiviai.
1940–1945 m., Norvegija. Nuotrauka saugoma Anno Domkirkeodden–DigitaltMuseum (CC PDM). Nuotrauka apkarpyta.

·XII· „Daug mąsčiau apie pasirinkimus, kuriuos padariau per daugelį metų, ir žinau, kad niekada nebuvau vokiečių paleistuvė. Buvau norvegė, kuri įsimylėjo vokietį, o jis mylėjo mane. Tai nėra nieko blogo, mes niekam nepadarėme jokios žalos. Jis buvo mano gyvenimo meilė.“

Moteris, 94 metų amžiaus (Norvegija).
Kai ištekėjo už vokiečių kareivio, ją atstūmė šeima ir vietos bendruomenė. Vėliau ji pažadėjo savo antrajam vyrui niekada nekalbėti apie šį gyvenimo etapą ir turėjo užgniaužti visus jausmus, kad tą pažadą ištesėtų. Tai paveikė jos dukrą, ši jautėsi vieniša ir tyli.

Dėžutė, kurioje buvo visi vokiečių kareivio ir norvegės daiktai. Jis visą gyvenimą saugojo ją kaip šventą, nesvarbu, kad praėjus keleriems metams po vestuvių ji grįžo į Norvegiją.
2020 m., Norvegija. Privati kolekcija.

ŠVEDIJA

Sudaužyta širdis / Sielu bieđganeapmi

Nuo neatmenamų laikų samiai gyvena šiaurinėje Fenoskandijoje ir tolimojoje Vakarų Rusijos šiaurėje, Arkties žemėse, jų vadinamose Sapmi. Kadaise vienintelės svarbios ribos buvo gamtinės – iki 1751 metų, kai buvo nubrėžtos valstybinės sienos, skiriančios Norvegiją (Daniją) nuo Švedijos (Suomijos). Vis dėlto sienos sutarties papildyme, vadinamame Lapių pataisa, samiai buvo pripažinti atskira tauta, turinčia teisę užsiimti medžiokle, žvejyba ir šiaurinių elnių auginimu žemėse, kuriose jie tradiciškai gyveno. Tačiau viskas pasikeitė 1905 metais, paskelbus Norvegijos nepriklausomybę.

(Fiona Graham)

Norvegijoje klajokliškas gyvenimas atrodė našta šaliai ir sėsliems gyventojams. Šiaurėje ėmė daugėti ūkininkų, o šiaurinių elnių bandos, atkeliaudavusios į tradicines vasaros ganyklas Atlanto vandenyno pakrantėje, staiga pradėjo varžytis dėl žemės.

1905 metais tapusi nepriklausoma, Norvegija su Švedija susitarė apriboti šiaurinių elnių auginimą tam tikrose teritorijose. 1919 metais buvo pasirašyta Šiaurinių elnių auginimo konvencija – naujas įstatymas, reglamentuojantis samių teisę naudotis Norvegijos žeme. Šio įstatymo įsigaliojimas reiškė didelius apribojimus samiams. Kai kurios teritorijos buvo visiškai uždarytos, o kitose šiaurinių elnių skaičius buvo gerokai sumažintas. Dėl šio įstatymo daugelis samių neteko tradicinių vasaros ganyklų. Per kelerius metus šimtai šeimų iš pasienio vietovių buvo priverstos persikelti į naujas vietas.

Tose vietovėse jau gyvenę samiai į atvykėlius žvelgė kaip į nepageidaujamus įsibrovėlius. Niekas jų neklausė, ar sutinka priimti naujas šiaurinių elnių ganytojų grupes. Be to, šiaurinių elnių auginimo būdai skirtingose grupėse skyrėsi. Įsiplieskę konfliktai mus veikia ir po šimtmečio.

Jau daugelį metų šiauriau gyvenančios samių bendruomenės su Norvegijos valstybe bylinėjasi teismuose. Samiai kovoja už teises į senąsias šiaurinių elnių ganyklas, kurias jiems teko palikti. Tačiau ir pačios samių bendruomenės kovoja tarpusavyje – naujakuriai prieš tuos, kurie ten įsikūrė anksčiau. Visi jie yra Švedijos ir Norvegijos primestos istorijos belaisviai.

Tai nebuvo nei pirmoji, nei paskutinė priverstinė samių tautos migracija. Pagal JT Vietinių tautų teisių deklaraciją, žmonės negali būti verčiami persikelti prieš savo valią. Teisę į žemę reglamentuoja tarptautinė teisė. Vis dėlto čiabuviai iki šiol vis dar priverstinai perkeliami.

Kaip mus veikia, kai esame nuolat priversti palikti savo žemę? Priversti išvykti, tapti kažkuo kitu?

1 Šiaurės samių berniukai naujojoje žemėje prie Akajaurės.
Metai nežinomi, Švedija. Ludwigo Wästfelto nuotrauka, saugoma „Ájtte“ muziejuje

2 Ibba Kallok sėdi šalia šiaurės elnių Bårddegiehtje guovllo vietovėje.
Metai nežinomi, Švedija. Ludwigo Wästfelto nuotrauka, saugoma „Ájtte“ muziejuje

3 Skirtingų grupių samiai susirinko prie laužo.
Metai nežinomi, Švedija. Ludwigo Wästfelto nuotrauka, saugoma „Ájtte“ muziejuje

4 Įvairių samių grupių moterys susitinka šiaurinių elnių aptvare.
1944 m., Švedija. Sveno Sundiuso nuotrauka, saugoma „Ájtte“ muziejuje

5 Su šiauriniais elniais ir rogėmis keliaujanti moteris.
Metai nežinomi, Švedija. Ludwigo Wästfelto nuotrauka, saugoma „Ájtte“ muziejuje

SWEDEN

Sielu bieđganeapmi / The Broken Heart

Since time immemorial, the Sámi people have lived in northern Fenno-Scandinavia and the far north of western Russia, in Arctic lands known to them as Sápmi. Once, the only boundaries of any consequence were natural ones – until the national borders separating Norway/Denmark from Sweden/Finland were drawn in 1751. Yet an addendum to the border treaty, the Lapp Codicil, recognised the Sámi as a distinct people with the right to pursue activities including hunting, fishing, and reindeer herding in the lands where they had traditionally lived. But all this changed with Norwegian independence in 1905.

(Fiona Graham)

Norway saw nomadic life as a burden for the country and the population that was settled. The number of farmers in the north began to grow and the reindeer herds that came to their traditional summer grazing lands by the Atlantic coast were suddenly competitors for the land.

When Norway became independent in 1905, they agreed with Sweden to limit reindeer husbandry to certain areas. In 1919, they signed a reindeer herding convention, a new law that regulated the Sámi's right to use the land in Norway. When it came into force, it meant great restrictions for the Sámi. Some areas were completely closed, and in others the number of reindeer allowed was greatly reduced. The consequence of the law was that many Sámi lost their traditional summer grazing land. Over the years, hundreds of families from areas close to the border were forced to move to new areas.

The Sámi who already lived in the areas saw the newcomers as unwelcome intruders. No one asked them if they wanted to receive new groups of reindeer herders. Also, the forms of reindeer husbandry were different from group to group. The conflicts that arose still affect us a hundred years later.

For many years now there have been court cases between the Sámi communities further north and the Norwegian state. The Sámis are fighting for their right to the old reindeer pastures that had to be left behind. But also the Sámi communities themselves are fighting against each other, those who came against those who were there before. All of them prisoners of a history Sweden and Norway forced upon them.

This is neither the first nor the last of the forced migrations among the Sámi people. According to the *UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, people cannot be forced to move against their will. The right to the land is regulated by international law. Despite this, indigenous peoples are to this day still being forcibly displaced.

What does it do to us to be forced off our land? Over and over again. Forced to leave, to become someone else?

1 North Sámi boys on their new land by Akkajaur.
Year unknown, Sweden. Photo by Ludwig Wästfelt, kept by Ájtte Museum.

2 Ibba Kallok sitting by the reindeer in Bårddegiehtje guovllo.
Year unknown, Sweden. Photo by Ludwig Wästfelt, kept by Ájtte Museum.

3 Sámi from different groups gathered around a fire.
Year unknown, Sweden. Photo by Ludwig Wästfelt, kept by Ájtte Museum.

4 Women from different Sámi groups meet at a reindeer corral.
1944, Sweden. Photo by Sven Sundius, kept by Ájtte Museum.

5 Woman moving with reindeer and sledge.
Year unknown, Sweden. Photo by Ludwig Wästfelt, kept by Ájtte Museum.

DENMARK

Among Greenlanders in Denmark

People have been migrating to Greenland for thousands of years. The ancestors of today's Greenlanders migrated to the country around the beginning of the 10th century. For the hundreds of years that followed, the Inuit in Greenland lived with minimal contact to the outside world, living in a traditional hunter-gatherer culture.

Between 1721 and 1953, Greenland was a Danish colony. In the period between 1721 and 1900 only a few travelled between the two countries. Denmark kept the colony of Greenland closed to the outside world and controlled all travel in and out of the country for Greenlanders, Danes and foreigners alike.

A gradual opening was seen from 1900, with more Greenlanders and Danes travelling between the two countries. The most common reason for travelling from Greenland to Denmark in this period was education, which often meant studying theology, health and social systems, language, or to supplement the education received in Greenland. Orphaned and disabled Greenlandic children were also sent on longer stays in Denmark for care or treatment. This lasted up until the outbreak of the war in Europe in 1939. From 1939 to 1945 World War II severed contact between Greenland and Denmark due to the German occupation of Denmark. Greenland was secured by the USA, even though on a number of occasions Germany tried to establish weather stations on the east coast of Greenland. After the war, relations were re-established between Denmark and Greenland, but the USA had made agreements with Denmark which allowed them to establish a number of military bases on the island.

In 1953 Greenland became a Danish county. In the aftermath of the war, all colonising countries were being pressured by the United Nations to abandon their colonies. Instead of giving Greenland total autonomy – which was common for other former European colonies, Denmark had a referendum, and Greenland was turned into an administratively integrated part of Denmark by declaring it an 'Amt' – a larger administrative unit made up by a number of municipalities (a county). This meant that for the following 26 years, Greenland was considered an administratively governed integral part of Denmark. However, this was more in name than in actual practice.

In the following years, more and more development projects were started and a process of the industrialisation of the Greenlandic fishery began, along with centralisation of the inhabitants from smaller settlements into the main towns. An increasing number of Danish craftsmen went to Greenland to work, often only for short periods of time. This created an even higher degree of interaction between the Greenlanders and Danes, which among other things created new family ties.

In 1979 Greenland was given home rule, and several government functions were placed under Greenlandic jurisdiction. However, many of the important decisions were still being taken by the government in Copenhagen. This was the first real step towards autonomy. But home rule was not a politically viable situation, especially not for the Greenlandic politicians. There was a growing pressure from Greenland for an extension of Greenlandic autonomy, and in 2009 the administrative relationship between Denmark and Greenland changed again. Greenland acquired self-government with the possibility to 'take home' most of the political and governmental functions. Now the majority of governmental issues are determined in Nuuk by the National Parliament. With the Law of Self-Government, Greenlanders were for the first time recognised as a people, they acquired rights to what lay beneath the surface of the land, and what happens to raw materials of the island is decided by the Greenlandic government, although the Danish parliament still has the ultimate jurisdiction in areas like defence and foreign affairs.

Today, more and more people travel between the two countries, and many Greenlanders have permanent residency in Denmark. There are many reasons for this: education, vacation, family, work or health-related issues. Today, some 17,000 Greenlanders live permanently in Denmark. In Greenland the total population is close to 57,000. Approximately 85% of the population are Inuit, and 15% of the population are Danish people.

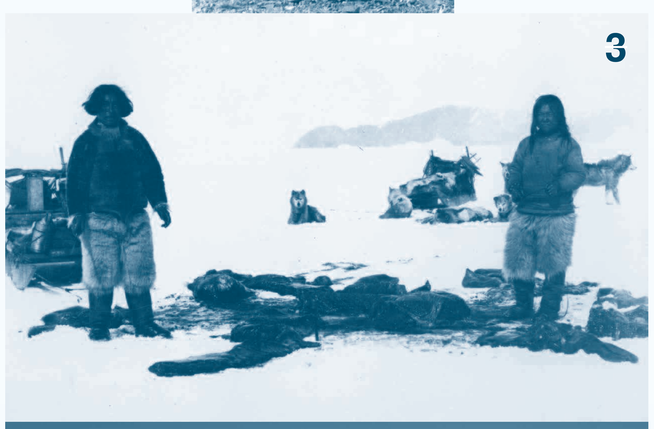
The two countries have a long common history with an unequal balance of power between them. Greenland is part of The Kingdom of Denmark with the Faroe Islands and Denmark.

The Danes and the Greenlanders differ in many ways. They have different languages, cultures, appearances, values, humour, food, and more. But the long common history between Greenland and Denmark means that the ties are still very strong. Our project *Among Greenlanders in Denmark* focuses on the Greenlanders and what they experience in their day-to-day life.

The interviews with Greenlanders living in Denmark clearly show that they are exposed to prejudice, misunderstanding and an underlying racism on a regular basis, both from individuals and society as a whole. Positive cultural encounters also take place, but it became clear that many Danes do not know much about Greenland, Greenlanders or the Greenland culture, and this contributes to a feeling of not being included into Danish society.

1 Inuit drum dance with spectators. All of the women have characteristic hairstyles and are wearing national costumes.
1930–1933, Greenland. Unknown photographer, kept by the Knud Rasmussen Archive.

2 Inuit woman with child on her back at Dundas Mountain, Thule. Tent in the background.
1900–1910, Greenland. Photo by Krabbe, kept by the Knud Rasmussen Archive.

3 Two Greenlandic hunters with a skinned animal, probably a musk ox. Dogs and sled in the background. The 2nd Thule Expedition.
1916–1918, Greenland. Unknown photographer, kept by the Knud Rasmussen Archive.

4 Nuuk town in winter, with the Colonial Harbour and the statue of Hans Egede, the first missionary to Greenland.
2015, Greenland. Photo by Søren la Cour Jensen.

5 The Colonial Harbour in Nuuk town with colonial-period buildings.
2015, Greenland. Photo by Søren la Cour Jensen.

6 Confirmation at Vor Frelser Kirke [Church of Our Saviour] in Nuuk.
2015, Greenland. Photo by Søren la Cour Jensen.

GREENLAND

DENMARK

DANIJA

Tarp grenlandiečių Danijoje

Į Grenlandiją žmonės migruoja jau tūkstančius metų. Šiuolaikinių grenlandiečių protėviai į šalį atsikraustė maždaug X amžiaus pradžioje. Tada šimtmečius Grenlandijos inuitai gyveno palaikydami minimalų ryšį su išoriniu pasauliu ir laikydamiesi tradicinės medžiotojų-rinkėjų gyvensenos.

1721–1953 metais Grenlandija buvo Danijos kolonija. Nuo 1721 iki 1900 metų keliaujančiųjų tarp šių dviejų šalių buvo nedaug. Danija Grenlandijos koloniją laikė uždarytą nuo išorinio pasaulio ir kontroliavo visas grenlandiečių, danų ir užsieniečių keliones į šalį ir iš jos.

Nuo 1900 metų pamažu sienos pradėjo vertis, vis daugiau grenlandiečių ir danų ėmė keliauti po abi šalis. Dažniausia kelionės iš Grenlandijos į Daniją priežastis tuo laikotarpiu buvo išsilavinimas – dažnai tai buvo teologijos, sveikatos ir socialiniai mokslai, kalbos studijos arba Grenlandijoje įgyto išsilavinimo papildymas. Našlaičiai ir neįgalūs Grenlandijos vaikai taip pat buvo siunčiami į Daniją ilgesniam laikui, globai ir gydymui. Tai tęsėsi iki 1939-ųjų, kol Europoje prasidėjo karas. 1939–1945 metais Antrasis pasaulinis karas nutraukė Grenlandijos ir Danijos ryšius, nes Daniją okupavo Vokietija. Grenlandiją saugojo JAV, nors Vokietija ne kartą bandė rytinėje Grenlandijos pakrantėje įrengti meteorologijos stotis. Po karo Danija ir Grenlandija atkūrė santykius, tačiau JAV buvo susitarusi su Danija ir gavo leidimą saloje įkurti kelias karines bazes.

1953 metais Grenlandija tapo Danijos apygarda. Po karo Jungtinės Tautos spaudė visas kolonijines šalis atsisakyti savo kolonijų. Užuot suteikusi Grenlandijai visišką autonomiją, kaip buvo įprasta kitoms buvusioms Europos kolonijoms, Danija surengė referendumą, ir Grenlandija buvo paversta administraciniu požiūriu integruota Danijos dalimi, paskelbiant ją „Amt“ – didesniu administraciniu vienetu, sudarytu iš kelių savivaldybių (apygardų). Tai reiškė, kad ateinančius 26 metus Grenlandija bus laikoma administraciniu požiūriu neatskiriama Danijos dalimi. Tačiau tai buvo daugiau teorija, ne praktika.

Vėlesniais metais pradėta įgyvendinti vis daugiau plėtros projektų, prasidėjo Grenlandijos žuvininkystės industrializacijos procesas, o gyventojai iš mažesnių gyvenviečių traukė į pagrindinius miestus – vyko centralizacija. Vis daugiau danų amatininkų vykdavo į Grenlandiją dirbti, dažnai tik trumpam. Tai skatino dar labiau bendrauti grenlandiečius ir danus, sudaryti santuokas.

1979 metais Grenlandijai buvo suteikta autonominė valdžia, o tam tikros vyriausybės funkcijos buvo perduotos Grenlandijos jurisdikcijai. Tačiau daugelį svarbių sprendimų vis dar priėmė Kopenhagos vyriausybė. Tai buvo pirmas tikras žingsnis autonomijos link. Vis dėlto vietos vyriausybė nebuvo politiškai perspektyvi, ypač Grenlandijos politikams. Grenlandija vis labiau reikalavo išplėsti autonomiją, todėl 2009 metais Danijos ir Grenlandijos administraciniai santykiai vėl pasikeitė. Grenlandija įgijo savivaldos teisę ir galimybę susigrąžinti didžiąją dalį politinių ir vyriausybinių funkcijų. Dabar daugumą vyriausybinių klausimų Nūke sprendžia Nacionalinis parlamentas. Savivaldos įstatymu grenlandiečiai pirmą kartą buvo pripažinti kaip tauta, įgijo teises į požeminius gamtinius išteklius, o ką daryti su salos žaliavomis, sprendžia Grenlandijos vyriausybė, nors Danijos parlamentas vis dar turi aukščiausią jurisdikciją tokiose srityse kaip gynyba ir užsienio reikalai.

Šiandien vis daugiau žmonių keliauja tarp šių dviejų šalių, o daugelis grenlandiečių nuolat gyvena Danijoje: dėl mokslo, atostogų, šeimos, darbo ar su sveikata susijusių problemų. Šiandien Danijoje nuolat gyvena apie 17 000 grenlandiečių. Grenlandijoje iš viso gyvena beveik 57 000 gyventojų. Maždaug 85 procentus gyventojų sudaro inuitai, o 15 procentų – danai.

Šios dvi šalys turi ilgą bendrą istoriją, o jų jėgų pusiausvyra – nevienoda. Grenlandija kartu su Farerų salomis ir Danija priklauso Danijos Karalystei.

Danai ir grenlandiečiai skiriasi daugeliu aspektų: kalba, kultūra, išvaizda, vertybėmis, humoru, maistu ir kt. Tačiau dėl ilgos bendros Grenlandijos ir Danijos istorijos ryšiai vis dar išlieka labai stiprūs. Mūsų projekte „Tarp grenlandiečių Danijoje“ daugiausia dėmesio skiriama Grenlandijos gyventojams ir jų kasdienio gyvenimo patirčiai.

Interviu su Danijoje gyvenančiais grenlandiečiais aiškiai rodo, kad jie nuolat susiduria su išankstiniu nusistatymu, nesupratimu ir paslėptu rasizmu tiek iš pavienių asmenų, tiek iš visuomenės. Taip pat vyksta teigiama kultūrų sąveika, tačiau paaiškėjo, kad dauguma danų mažai žino apie Grenlandiją, jos gyventojus ar kultūrą, taigi susidaro įspūdis, kad šie nėra įtraukti į Danijos visuomenę.

1 Inuitų būgnų šokis su žiūrovais. Visos moterys su tradicinėmis šukuosenomis ir tautiniais kostiumais.
1930–1933 m., Grenlandija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Knudo Rasmuseno archyve

2 Inuitų moteris su vaiku ant nugaros prie Dundaso kalno Tulėje. Fone matosi palapinė.
1900– 1910 m., Grenlandija. Krabbe nuotrauka, saugoma Knudo Rasmuseno archyve

3 Du Grenlandijos medžiotojai su nudirtu gyvūnu, tikriausiai muskusiniu jaučiu. Fone – šunys ir rogės. Antroji Tulės ekspedicija.
1916–1918 m., Grenlandija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Knudo Rasmuseno archyve

4 Nūko miestas žiemą su kolonijiniu uostu ir Hanso Egedės, pirmojo misionieriaus Grenlandijoje, statula.
2015 m., Grenlandija. Søreno la Couro Jenseno nuotrauka

5 Nūko miesto kolonijinis uostas su kolonijinio laikotarpio pastatais.
2015 m., Grenlandija. Søreno la Couro Jenseno nuotrauka

6 Sutvirtinimo sakramentas Nūko Mūsų Išganytojo bažnyčioje (Vor Frelser Kirke).
2015 m., Grenlandija. Søreno la Couro Jenseno nuotrauka

KROATIJA

CROATIA

Istrijos italų migracija

XX amžiuje Istriją valdė keturios skirtingos valstybės: Austrija (1814–1918 m.), Italija (1918–1943 m.), Jugoslavija (1943–1991 m.), o nuo 1991 metų – Kroatija. 1943 metais kapituliavus Italijai ir pralaimėjus fašizmui, dėl Istrijos, kaip etniškai įvairialypio pasienio regiono (slavai ir italai), vėl pradėtos derybos. 1945 metų birželio 9 dieną Belgrade Jugoslavijos, Didžiosios Britanijos ir JAV vyriausybių pasirašytu susitarimu Istrijos teritorija buvo padalyta į A ir B zonas. 1945 metų birželio 9 dieną dalis į vakarus nuo Morgano linijos (A zona), įskaitant Pulą ir jos apylinkes, buvo perduota sąjungininkams, o dalis į rytus nuo Morgano linijos (B zona) – Jugoslavijos kariuomenės karinei administracijai. A ir B zonos buvo panaikintos tik 1947 metais Paryžiaus taikos sutartimi.

Dėl šių įvykių prasidėjo italų emigracija iš Istrijos, dar vadinama egzodu – ypatingas priverstinis vietinės tautinės bendruomenės išvykimas iš gimtosios šalies. Tai buvo įgyvendinta, remiantis 1947 metų Taikos sutarties 19 straipsnyje numatyta Italijos pilietybės pasirinkimo teise. Ši teisė buvo suteikiama gausių tautinių mažumų atvejais. Italijos piliečiai, 1940 metų birželio 10 dieną gyvenę teritorijoje, kurią Italija perdavė kitai valstybei, turėjo tapti valstybės, kuriai buvo perduota teritorija, piliečiais su visomis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis, bet netekti Italijos pilietybės. Tačiau taikos sutartyje taip pat buvo nurodyta, kad visi asmenys, kurių pagrindinė kalba yra italų, per vienus metus nuo sutarties įsigaliojimo galės pasirinkti Italijos pilietybę. Taip pasirinkęs asmuo išsaugotų Italijos pilietybę, tačiau per vienus metus nuo pasirinkimo galimybės įgyvendinimo datos turėtų persikelti gyventi į Italiją. Italams iš Istrijos ir Rijekos ši galimybė buvo masinės migracijos priemonė, lėmusi Istrijos pusiasalio pokyčius ir transformacijas nacionaliniu, socialiniu ir kultūriniu mastu.

Nors oficiali naujai įvesto režimo politika italams akcentavo „italų ir slavų brolybę“, beveik visa itališkoji populiacija, save suvokusi kaip persekiojimo politikos, kuria siekiama sunaikinti jų tautinį identitetą, objektą, pasinaudojo šia galimybe. Į italus buvo žvelgiama labai įtariai, kilo didelis ideologijos ir nacionalizmo skatinamas priešiškumas. Italai buvo įtarinėjami fašizmu, o kadangi jie dažnai priklausė aukštesniajai klasei (priešingai nei gausūs slavų kilmės gyventojai), buvo laikomi buržuazija – klase, kurią naujoji socialistinės krypties valdžia bandė išstumti.

Šie piliečiai buvo laikomi svetimšaliais savo dabar jau slaviškoje šalyje. Jie dažnai buvo vertinami kaip ankstesnio trumpalaikio Italijos valdymo Istrijoje (1920–1943 m.), vėliau peraugusio į fašistinį režimą, likučiai. Grasinimai ir žeminimai, netgi kai kurių italų nužudymas pokario metais baugino kitus italus. Jų, kaip ir visos Istrijos, socialinis, religinis ir kultūrinis gyvenimas labai pasikeitė. Todėl daugelis tų, kurie save laikė italais (taip pat daug slavų kilmės istriečių), nusprendė išvykti į Italiją ir kai kurias kitas šalis, net žemynus (daugiausia į JAV ir Australiją), ieškodami geresnio gyvenimo. Dėl daugiau kaip 200 000 žmonių egzodo Istrija iš dalies ištuštėjo ir neteko gyvenviečių, miestų kultūrinių tradicijų. Nusprendusieji emigruoti paprastai ilgus metus praleisdavo pabėgėlių stovyklose visoje Italijoje, laukdami darbo galimybių. Prisitaikyti prie naujos socialinės ir kultūrinės tikrovės buvo nelengva, nes dėl savo sprendimo palikti socialistinę Jugoslaviją jie dažnai buvo laikomi antrarūšiais italais ar net fašistais.

Dėl politinių pasekmių ir kitų padarinių dešimtmečius apie egzodą nebuvo kalbama nei šeimose, nei viešosiose Istrijos erdvėse. Ilgai tylėjus naujasis kontekstas paskatino kai kuriuos atsiverti tyrėjams ir prabilti, o tai abi puses išlaisvino ir išprovokavo gilias emocijas.

1 Italijos emigrantų palikti vertingi daiktai, aptikti Puloje gyvenamojo namo sienose.
Maždaug 1947 m., Kroatija. Lidijos Nikočević nuotrauka, saugoma Istrijos etnografiniame muziejuje

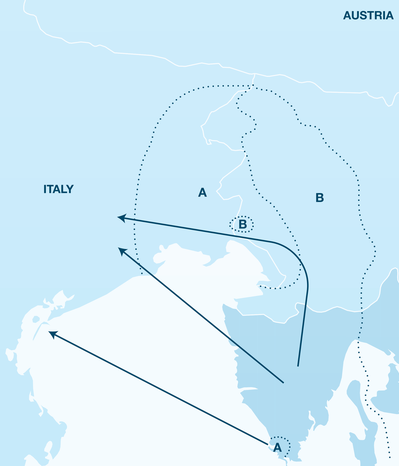
2 Demarkacinė linija, Jugoslavijos okupacinės zonos riba.
1945 m., Kroatija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Rovinio istorinių tyrimų centre

3 Demarkacijos paminklas Istrijoje po Londono memorandumo.
1954 m., Kroatija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Rovinio istorinių tyrimų centre

4 Asmens tapatybės kortelė.
1946 m., Kroatija. Saugoma Istrijos etnografiniame muziejuje

5 Egzodas iš Pulos.
XX a. 5-asis dešimtmetis, Kroatija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Rovinio istorinių tyrimų centre

6 Emigrantų išvykimas iš Pulos keltu „Toscana“.
1947 m., Kroatija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Rovinio istorinių tyrimų centre

The migration of Italian Istrians

Over the course of the 20th century Istria was governed by four different states; Austria (1814–1918), Italy (1918–1943), Yugoslavia (1943–1991) and, since 1991, Croatia. With the capitulation of Italy and the defeat of fascism in 1943, Istria, as an ethnically highly diverse border region (Slavs and Italians), was once again subject to negotiation. With the agreement signed in Belgrade on 9 June 1945 between the governments of Yugoslavia and the governments of Great Britain and the USA, the territory of Istria was divided into Zone A and Zone B. The part west of the Morgan Line (Zone A), including Pula and its immediate surroundings, was ceded to the Allies, and the part east of the Morgan Line (Zone B) came under the military administration of the Yugoslav Army. It was only until the Paris Peace Treaty in 1947 that Zones A and B were abolished.

These developments started the emigration, or the exodus, of Italians from Istria, which was a particular type of forced displacement of an indigenous national community leaving their homeland. It was implemented through the instrument of the option in favour of Italian citizenship, provided for by Article 19 of the Peace Treaty in 1947. This right was granted in cases where substantial national minorities were created. Italian citizens who were domiciled on 10 June 1940 in the territory transferred by Italy to another state were to become citizens with full civil and political rights of the state to which the territory was transferred, losing their Italian citizenship. The Peace agreement, however, also stated that all those whose customary language was Italian would be entitled to opt for Italian citizenship within a period of one year from the coming into force of the Treaty. Any person so opting would retain their Italian citizenship, but would have to move to Italy within a year from the date when the option was exercised. In the case of the Italians of Istria and the City of Rijeka, the option was an instrument of mass migration, which led to changes and transformations on the national and socio-cultural level of the Istrian peninsula.

Although the newly established regime's official policy towards the Italians was marked by "Italo-Slavic brotherhood", almost all of the Italian population, which as a whole perceived itself as the object of persecutory policies aimed at destroying their national identity, resorted to this option. What was happening on the ground was the rise of great suspicion towards Italians and an ideology- and nationalism-driven hostility. Italians were suspected of being fascists, and since they were often members of the upper class (contrary to the numerous Slavic population) they were seen as bourgeoisie, the class that the new, socialist-oriented authorities were trying to disempower.

These citizens were treated as "foreigners" in their own, now Slavic country. They were often understood as remnants of the previous short-term Italian rule in Istria (1920–1943) that later evolved into the Fascist regime. Threats and humiliation, even the occasional assassination of some Italians in the post-war phase scared other Italians. For them, as for the whole of Istria, social, religious, and cultural life changed immensely. As a result, many of them, those who identified as Italias (as well as many Istrians of Slavic background) chose to leave for Italy as well as some other countries, even continents (mostly the USA and Australia) in search of a better life. The exodus of over 200,000 people left Istria partially depopulated and lacking the cultural traditions of the semi-urban and urban populations. Those that opted to emigrate would usually spend years in refugee camps throughout Italy waiting for job opportunities. Adaptation to the new social and cultural realities was not easy, as they were often regarded as second-class Italians or even fascists due to their decision to leave socialist Yugoslavia.

Because of its political implications and other repercussions, for decades the exodus was not a topic of conversation within families nor in public spaces in Istria. Having been silenced or remaining silent for so long, the new context encouraged some to open up to researchers and to speak up – which releases and provokes deep emotions on both sides.

1 Objects of value left behind by Italian emigrants, found built into the walls of a family house in Pula.
Cca. 1947, Croatia. Photo by Lidija Nikočević, kept by the Ethnographic Museum of Istria.

2 Demarcation line, the limit of the Yugoslav occupation zone.
1945, Croatia. Photographer unknown, kept by the Centre for Historical Research Rovinj.

3 Sign of demarcation in Istria after the London Memorandum.
1954, Croatia. Photographer unknown, kept by the Centre for Historical Research Rovinj.

4 Identity card.
1946, Croatia. Kept by the Ethnographic Museum of Istria.

5 Exodus from Pula.
1940s, Croatia. Photographer unknown, kept by the Centre for Historical Research Rovinj.

6 Departure of emigrants from Pula with the Toscana ferry.
1947, Croatia. Photographer unknown, kept by the Centre for Historical Research Rovinj.

POLAND

LENKIJA

We met in Słupsk: Stories of the Settlers

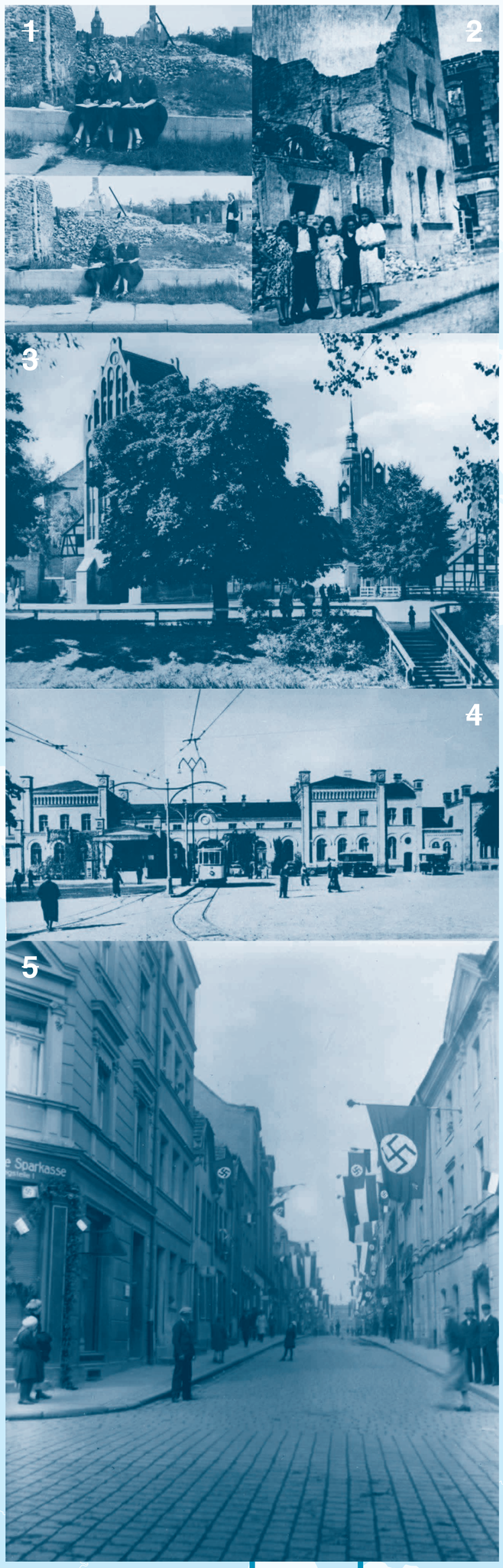
The Polish borders as we know them today are the result of the World War II and the decisions made in Yalta, and later in Potsdam, by the Big Three – the USA, Great Britain and the Soviet Union. Soviet Premier Joseph Stalin was adamant about not returning Poland's eastern territories, which the Red Army had annexed in 1939, but Poland was to be compensated by extending the western borders at the expense of Germany. Nonetheless, the country ended up 20% smaller than before World War II.

Thousands of people were forced to leave their homes, unless they agreed to forfeit their nationality and become citizens of the Soviet Union. They abandoned their homes and most of their belongings and travelled by military transports, echelons, in cattle wagons. The journey could last several weeks. They were leaving for an unknown future, in many cases heading to Pomerania. They didn't know where they would arrive or what to expect there. The authorities supported by the Soviet Union promised new land, new homes, jobs for everybody: a bright new future. People were told that they were participating in the restoration of territory to Poland. After many years of war, they wanted to believe in better days and start their lives over.

Some of the Polish settlers came from the depths of the Soviet Union, where they had been exiled after the annexation of the eastern territories by the Red Army. Some of them came from the regions of Poland that were Polish before the war and remained Polish after 1945, but were derelict after Nazi occupation. They were tempted by the promises of a better life proffered in the official propaganda.

Even during the war, Słupsk (or Stolp in Pomeranian back in the days) was a quiet, picturesque town inhabited by a German population with some Kashubians and Germans of Polish origin. But in January and February 1945, it was full of thousands of German refugees escaping from the advancing front line. On 8 March 1945 the Red Army took over the town. The first Poles came to Słupsk in April 1945. After many years of brutal war, peaceful coexistence among the three nations was impossible, which resulted in numerous personal tragedies. And the future affiliation of the land was uncertain.

Finally, during the Potsdam conference, the Big Three decided that the western Polish border would be the Oder-Neisse line, which meant that Słupsk, together with a vast swath of Pomeranian territory, would remain part of Poland. In 1950, only 1,089 inhabitants of Słupsk were people who had lived there before the war. The Germans had to leave their town, their homes and head for Germany – now divided into West and East Germany – and look for a new place they could call their own. Very few of them decided to stay. Without changing their location, they 'moved' from Germany to Poland. On the other hand, another population – devastated by the war, swept away by history – came to look for a brighter future. Both nations – German and Polish – shared the same destiny and experienced the same tragedy and had to come to terms with the same emotions begot from loss and faultless injustice. Many of them are still grappling with it today and passing it to next generations.

1 Schoolgirls among the ruins of Słupsk.
1950-1952, Poland. Photographer unknown, kept by the Museum of Middle Pomerania.

2 Polish settlers in ruins of Słupsk city centre.
1950-1952, Poland. Photographer unknown, kept by the Museum of Middle Pomerania.

3 Calm and picturesque view of Słupsk (Stolp).
1930s or 1940s, Poland. Photographer unknown, kept by the Museum of Middle Pomerania.

4 The train station in Słupsk was the very first thing the settlers saw.
Year unknown, Poland. Photographer unknown, kept by the Museum of Middle Pomerania.

5 A street in Słupsk (Stolp).
1930s or 1940s, Poland. Photographer unknown, kept by the Museum of Middle Pomerania.

Susipažinome Slupske: naujakurių istorijos

Kaip žinome šiandien, Lenkijos sienos yra Antrojo pasaulinio karo ir Didžiojo trejeto (JAV, Didžiosios Britanijos ir Sovietų Sąjungos) sprendimų, priimtų Jaltoje, vėliau – Potsdame, rezultatas. Sovietų Sąjungos pirmininkas Josifas Stalinas buvo tvirtai pasiryžęs negrąžinti Lenkijai rytinių teritorijų, kurias Raudonoji armija aneksavo 1939-aisiais, tačiau Lenkijai privalėjo būti kompensuota išplečiant vakarines sienas Vokietijos teritorijoje. Vis dėlto šalis tapo 20 procentų mažesnė, nei buvo prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Tūkstančiai žmonių buvo priversti palikti savo namus, jei nesutiko atsisakyti pilietybės ir tapti Sovietų Sąjungos piliečiais. Palikę namus ir daugumą daiktų, jie keliavo kariniu transportu, ešelonais, gyvuliniais vagonais. Kelionė truko kelias savaites. Jie išvyko į nežinią, dažnai – į Pomeraniją. Jie nežinojo, kur atvyks ir ko ten tikėtis. Sovietų Sąjungos remiama valdžia žadėjo naują žemę, naujus namus, darbo vietas visiems – naują šviesią ateitį. Žmonėms buvo teigiama, kad jie dalyvauja atkuriant Lenkijos teritoriją. Po daugelį metų trukusio karo jie norėjo tikėti geresniais laikais ir pradėti gyvenimą iš naujo.

Kai kurie lenkų naujakuriai atvyko iš Sovietų Sąjungos gilumos, kur buvo ištremti Raudonajai armijai aneksavus rytines teritorijas. Kai kurie iš jų atvyko iš tų Lenkijos regionų, kurie prieš karą buvo lenkiški ir po 1945 metų liko lenkiški, bet buvo apleisti po nacių okupacijos. Juos viliojo oficialiosios propagandos kuriami geresnio gyvenimo pažadai.

Net ir karo metais Slupskas (Pomeranijoje anksčiau vadintas Stolpu) buvo ramus, vaizdingas miestelis, kuriame gyveno vokiečių tautybės žmonių, šiek tiek kašubų ir lenkų kilmės vokiečių. Tačiau 1945 metų sausį ir vasarį jį užtvindė tūkstančiai vokiečių pabėgėlių, bėgančių nuo artėjančios fronto linijos. 1945 metų kovo 8 dieną miestą užėmė Raudonoji armija. Pirmieji lenkai į Slupską atvyko 1945 metų balandį. Po daugelį metų trukusio žiauraus karo taikus trijų tautų sambūvis tapo neįmanomas, todėl įvyko daug asmeninių tragedijų. O kam priklausys būsima žemė, buvo neaišku.

Galiausiai Potsdamo konferencijoje Didysis trejetas nusprendė, kad vakarinė Lenkijos siena bus Oderio ir Neisės linija, vadinasi, Slupskas kartu su didele Pomeranijos teritorija liks Lenkijos dalis. 1950 metais Slupske gyveno tik 1 089 žmonės, gyvenę čia dar prieš karą. Vokiečiai turėjo palikti savo miestą, namus, išvykti į Vokietiją – padalytą į Vakarų ir Rytų – ir ieškoti naujos vietos, kurią galėtų vadinti sava. Tik nedaugelis iš jų nusprendė pasilikti. Nekeisdami vietos, jie „persikėlė“ iš Vokietijos į Lenkiją. Kita vertus, kiti gyventojai, nukamuoti karo ir nublokšti istorijos, atvyko ieškoti šviesesnio rytojaus. Abi tautos – vokiečių ir lenkų – dalijosi tuo pačiu likimu, patyrė tą pačią tragediją ir turėjo susitaikyti su tomis pačiomis emocijomis, kurias sukėlė netektis ir neteisybė. Daugelis iš jų su tuo vis dar kovoja ir perduoda tai kitoms kartoms.

1 Moksleivės Slupsko griuvėsiuose.
1950–1952 m., Lenkija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Vidurio Pomeranijos muziejuje

2 Lenkų naujakuriai Slupsko miesto centro griuvėsiuose.
1950–1952 m., Lenkija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Vidurio Pomeranijos muziejuje

3 Ramus ir vaizdingas Slupsko (Stolpo) vaizdas.
XX a. 4-asis arba 5-asis dešimtmetis, Lenkija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Vidurio Pomeranijos muziejuje

4 Slupsko geležinkelio stotis – pirmasis objektas, kurį išvysdavo naujakuriai.
Metai nežinomi, Lenkija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Vidurio Pomeranijos muziejuje

5 Gatvė Slupske (Stolpe).
XX a. 4-asis arba 5-asis dešimtmetis, Lenkija. Nežinomo fotografo nuotrauka, saugoma Vidurio Pomeranijos muziejuje

NORWAY

“Keep quiet!”
Family secrets after World War II

Between 1940 and 1945, up to 500,000 German soldiers were temporarily moved to Norway, occupying a country with a total population of barely 3,000,000 people. That meant that one out of every six people in the country were German, and in some parts of the country the ratio was even higher. During those five years, the soldiers interacted in various ways with the local communities: they employed Norwegians, fell in love with Norwegian women, married them, got many of them pregnant, recruited political sympathisers, and brutally punished and tortured their opponents.

When the occupation ended in 1945, the Germans left behind a Norwegian population that still, more than 75 years later, struggles with the long-term consequences of these interactions. Local communities and the Norwegian government would usually harshly punish all who had supported the Germans, including the women. Many women who had been involved with a German soldier had their heads shaved and were ostracised by their families and local communities; many of the soldiers’ kids were placed in special children’s care institutions and seen as bastards that no one wanted anything to do with. Other issues were avoided in public discourse, such as the large number of companies and individuals who had worked for the Germans or supplied them with materials they needed. While many from the resistance movement were honoured for their work during the war, far from all who had risked their lives for Norway were acknowledged. Regardless of which side one had supported, various incidents during and after the war led to a range of traumas that were neither recognised nor addressed.

The history of World War II still contributes to the shaping of people’s perceptions of themselves, their family history, and family identity. In some families it is still, even two or three generations later, challenging to talk about what had happened. Interactions with the German occupiers have been discreet, hushed up, and kept quiet for too long. This was generally the case when family members were on the "wrong" side in the war, serving the occupying power or interacting with soldiers in a way that was defined as inappropriate or even tantamount to betrayal. Also, some memories of cruelty on the part of German soldiers might have been too difficult to share, like those related to torture and imprisonment. It is this that lies at the core of the Norwegian sub-project: the various personal attempts by Norwegians to cope with what happened during the temporary migration of up to 500,000 occupiers.

Shame, guilt, and fear have often been passed on from one generation to the next, especially when based on traumatic experiences or when not properly addressed and explained. Local society played a crucial role in punishing and excluding, or accepting and supporting. The children and grandchildren of those who had been punished, either during the war by the Germans or after the war by the local community, were often met with silence when they asked about what had happened. They could sense that something crucial had happened, but had to accept that parents or grandparents simply would not speak about it.

1 The true face of war: Scorched-earth warfare: The town of Vadsø was totally destroyed by the Germans when they withdrew from Finnmark.
1944, Norway. Kept by Norway's Resistance Museum.

2 Norwegian workers at German facilities: German military facilities were largely built with the help of Norwegian labour and Norwegian contractors. Here, gun position IV is being built in the coastal fort at Kristiansand.
1941–1942, Norway. Kept by the National Archives of Norway.

3 Inauguration of barracks at Møvik. The German soldiers celebrate a new barrack building at Batterie Vara and are served by a Norwegian waitress.
1943, Norway. Photo by Dagfinn Pettersen, kept by the Vest-Agder Museum.

4 Occupation and everyday life: German soldiers were present in Norwegian villages and towns during the war, and there were many points of contact. Here, German soldiers buy fresh products from a local market trader in Kristiansand.
1940, Norway. Kept by the Vest-Agder Museum.

5 Mural from the canteen at the German coastal battery Nordberg on Lista. The artist, the German soldier Rudolf Lüdtke, was stationed at the battery during the war. He painted cosy everyday scenes with Germans and locals. Here is one of the village's young women in a romantic relationship with a German soldier in the coastal artillery.
Cca. 1942, Norway. Kept by the Vest-Agder Museum.

NORVEGIJA

NORVEGIJA: „Tylėt!“
Šeimos paslaptys po Antrojo pasaulinio karo

1940–1945 metais į Norvegiją buvo laikinai perkelta iki 500 000 vokiečių kareivių, okupavusių šalį, kurioje iš viso gyveno vos 3 milijonai žmonių. Vadinasi, kas šeštas šalies gyventojas buvo vokietis, o kai kuriose šalies vietose šis santykis buvo dar didesnis. Per tuos penkerius metus kareiviai įvairiais būdais bendravo su vietos bendruomenėmis: įdarbindavo norvegus, įsimylėdavo norveges, jas vesdavo, susilaukdavo vaikų, verbuodavo politinius šalininkus, žiauriai bausdavo ir kankindavo oponentus.

1945 metais pasibaigus okupacijai, vokiečiai paliko Norvegiją ir jos gyventojus, o šie, praėjus daugiau nei 75 metams, vis dar kovoja su ilgalaikėmis šių santykių pasekmėmis. Vietos bendruomenės ir Norvegijos vyriausybė paprastai griežtai bausdavo visus, net ir moteris, rėmusius vokiečius. Daugumai moterų, turėjusių ryšių su vokiečių kareiviais, buvo nuskustos galvos, jas atstūmė šeimos ir vietos bendruomenės; daugelis kareivių vaikų buvo išsiųsti į specialiąsias vaikų globos įstaigas ir laikomi pavainikiais, su jais niekas nenorėjo turėti jokių reikalų. Viešojoje erdvėje buvo vengiama kalbėti apie kitus dalykus, pavyzdžiui, apie daugybę įmonių ir asmenų, dirbusių vokiečiams arba tiekusių jiems reikalingas medžiagas. Nors daugelis pasipriešinimo judėjimo dalyvių buvo pagerbti už savo veiklą karo metu, toli gražu ne visi, rizikavę savo gyvybe už Norvegiją, buvo įvertinti. Nesvarbu, kas kurią pusę palaikė, įvairūs incidentai per karą ir po jo sukėlė traumų, ir jų niekas nepripažino ir nesprendė.

Antrojo pasaulinio karo istorija vis dar prisideda prie žmonių savęs ir savo šeimos istorijos suvokimo, šeimos tapatybės formavimo. Kai kuriose šeimose net po dviejų ar trijų kartų vis dar sunku kalbėti apie tai, kas įvyko. Bendravimas su vokiečių okupantais buvo diskretiškas, nutylimas – nutylėtas per ilgai. Paprastai taip nutikdavo tais atvejais, kai šeimos nariai kare būdavo netinkamoje pusėje, tai yra tarnavo okupacinei valdžiai arba bendravo su kareiviais tokiu būdu, kuris laikytas netinkamu ar net prilygintas išdavystei. Be to, kai kuriais prisiminimais apie vokiečių kareivių žiaurumą, pavyzdžiui, apie kankinimus ir įkalinimą, galėjo būti per sunku dalytis. Būtent tai yra Norvegijos paprojekčio esmė: įvairūs asmeniniai norvegų bandymai susidoroti su tuo, kas įvyko laikinosios migracijos, per kurią atvyko iki 500 000 okupantų, metu.

Gėda, kaltė ir baimė dažnai perduodama iš kartos į kartą, ypač jei šie jausmai kyla iš traumuojančios patirties arba jei šios traumos nėra tinkamai identifikuojamos ir paaiškinamos. Vietos visuomenė atliko lemiamą vaidmenį bausdama ir atstumdama arba priimdama ir palaikydama. Per karą vokiečių arba pokario metais vietos bendruomenės nubaustų asmenų vaikai ir vaikaičiai į klausimus, kas nutiko, dažniausiai sulaukdavo tylos. Jie galėjo nujausti, kad įvyko kažkas labai svarbaus, bet turėjo susitaikyti su tuo, jog tėvai ar seneliai apie tai paprasčiausiai nekalbėjo.

1 Tikrasis karo veidas: karo išdeginta žemė – pasitraukdami iš Finmarko, vokiečiai visiškai sugriovė Vadsės miestą.
1944 m., Norvegija. Nuotrauka saugoma Norvegijos rezistencijos muziejuje

2 Norvegijos darbuotojai Vokietijos įmonėse: Vokietijos kariniai objektai buvo statomi daugiausia pasitelkus Norvegijos darbo jėgą ir Norvegijos rangovus. Šioje nuotraukoje Kristiansando pakrantės tvirtovėje statomas IV gynybinis įtvirtinimas.
1941–1942 m., Norvegija. Nuotrauka saugoma Norvegijos nacionaliniame archyve

3 Kareivinių atidarymas Movike. Vokiečių kariai švenčia naujo kareivinių pastato „Batterie Vara“ statybą, juos aptarnauja norvegė padavėja.
1943 m., Norvegija. Dagfinno Petterseno nuotrauka, saugoma Vakarų Agderio muziejuje

4 Profesija ir kasdienis gyvenimas: per karą Norvegijos kaimuose ir miestuose buvo daug vokiečių kareivių, su jais buvo daug kontaktų. Čia vokiečių kariai perka šviežių produktų iš Kristiansando turgaus prekeivio.
1940 m., Norvegija. Nuotrauka saugoma Vakarų Agderio muziejuje

5 Vokietijos pakrantės diviziono „Nordberg“ valgyklos Listoje freska. Dailininkas, vokiečių kareivis Rudolfas Lüdtke per karą buvo dislokuotas divizione. Jis tapė jaukias kasdienes scenas su vokiečiais ir vietiniais gyventojais. Freskoje viena iš kaimo merginų užmezgė romantiškus santykius su vokiečių pakrantės artilerijos kareiviu.
Maždaug 1942 m., Norvegija. Nuotrauka saugoma Vakarų Agderio muziejuje

LIETUVA

LITHUANIA

Holokaustas Lietuvoje

1939 metų rugsėjo 1 dieną nacistinei Vokietijai užpuolus Lenkiją, Vilnius tapo prieglobsčio vieta Rytų Europos gyventojams ir 1939–1940 metais suteikė laikinąjį prieglobstį daugiau kaip 30 000 lenkų pabėgėlių (iš jų daugiau kaip 11 000 žydų). Nepaisant Vilniaus dydžio – prieškario laikotarpiu jame gyveno apie 210 000 gyventojų, – pabėgėlių antplūdis tapo iššūkiu. Miesto žydų bendruomenės tinklas suteikė žydų pabėgėliams precedento neturinčią pagalbą, kai Lenkiją užtemdė prasidėjusio Holokausto šešėlis.

1941 metų birželio 22 dieną nacistinė Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą ir per savaitę okupavo Lietuvą. Raudonoji armija traukėsi, o kartu su ja sovietų pareigūnai ir civiliai gyventojai, kurių tarpe buvo ir žydai. Žydai jau žinojo, koks likimas ištiko jų tautiečius Lenkijoje po nacių okupacijos. Deja, ne visiems pavyko sėkmingai pabėgti iš šalies. Daugelis jų žuvo per nacių inicijuotus pogromus, kuriuos pirmosiomis karo dienomis vykdė vietos kolaborantai.

Masinės žydų žudynės, kurias organizavo Vokietijos saugumo tarnyba ir Vokietijos saugumo policija, o vykdė specialieji naikinimo būriai, vietos policija ir vietos kolaborantai, tęsėsi nuo 1941 metų birželio pabaigos iki 1944 metų liepos. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Lietuvoje gyveno maždaug 200 000 žydų. Apie 80 procentų jų buvo nužudyti iki 1942-ųjų. Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir keliuose mažesniuose miestuose likę gyvi žydai 1941 metų antroje pusėje buvo suvaryti į getus ir kalėjo siaubingomis sąlygomis.

Žydai getuose stengėsi nepasiduoti, ypač jaunimas – jie stojo į pogrindines antinacistines organizacijas, siekdami ginklu pasipriešinti naciams. Nepaisant didžiulės rizikos ir nesėkmių, tai buvo veiksmingiausia pasipriešinimo priemonė. 1942 metų sausį Vilniaus gete buvo paskelbta deklaracija „Nesileisime vedami kaip avys į skerdyklą!“. Buvo kuriami planai pabėgti į Rytų Lietuvos ir Vakarų Baltarusijos miškus, kur veikė antifašistiniai partizanų būriai. Žydų partizanai, nepakankamai ginkluoti ir neturintys karinės patirties, nuolat kentė ne žydų kovotojų antisemitizmą. Maždaug 2 000 getų pogrindinio pasipriešinimo kalinių pavyko pabėgti iš getų ir miškuose tęsti partizaninę kovą prieš nacius.

1943 metų rugsėjį likvidavus Vilniaus getą, dalis kalinių buvo sušaudyti Panerių miške netoli Vilniaus, o kiti išvežti į nacių priverstinio darbo stovyklas Estijoje ir Latvijoje, taip pat į nacių koncentracijos stovyklas Lenkijoje. 1944 metais, naciams traukiantis iš Lietuvos, dalis Kauno ir Šiaulių getuose likusių žydų buvo nužudyti Kauno IX forte ir netoli Šiaulių esančiuose miškuose, o kiti išvežti į nacių koncentracijos stovyklas Štuthofe, Dachau ir Aušvice.

Iki 1944 metų liepos pradžios Lietuvoje iš viso buvo nužudyta virš 196 000 žydų. Holokaustą pavyko išgyventi tik apie 9 000 žydų. Tarp jų buvo žydų, kuriems pirmosiomis karo dienomis pavyko pabėgti į Sovietų sąjungą arba kurie išgyveno nacių koncentracijos stovyklas, arba slapstėsi padedant vietos gyventojams, arba sugrįžo iš partizanų dalinių miškuose ar Raudonosios armijos 16-osios lietuviškosios divizijos.

Daugeliui Holokaustą išgyvenusiųjų buvo labai sunku pradėti naują gyvenimą šalyje, virtusioje masinėmis jų artimųjų kapavietėmis. Antisemitinė politika, valdžios persekiojimas, religinio ir kultūrinio gyvenimo suvaržymai, tautinio paveldo naikinimas ir Holokausto neigimas, vadinant žydų aukas „sovietiniais piliečiais“, privertė žydų bendruomenę gyventi nepakenčiamomis sąlygomis. Buvę geto kaliniai pradėjo tiesti žydų emigracijos kelius iš Lietuvos į Lenkiją ir toliau – į Izraelį. Įkūrus Izraelio valstybę, SSRS pažadėjo leisti išvykti visiems norintiems žydams, tačiau Izraeliui gręžiantis į Vakarus vadinamoji geležinė uždanga neleido žydams išvykti iš Lietuvos. Žydai priešinosi ir visais įmanomais būdais bandydami ištrūkti. Jų troškimą repatrijuoti ir prisijungti prie artimųjų dar labiau stiprino noras pabėgti į laisvąjį pasaulį. Izraelio valdžios institucijos sukūrė gerą paramos sistemą emigravusiems į Izraelį, todėl jų integracija buvo mažiau problemiška. „Pagaliau namie!“ – taip dažniausiai sakė Holokaustą išgyvenusieji ir tie, kuriems pavyko repatrijuoti į Izraelį po Antrojo pasaulinio karo ir sovietinio režimo.

1 Ilga karo pabėgėlių eilė Vilniuje dažnai laukdavo įvairiose įstaigose, kur jiems buvo teikiama parama.
1939 m., Lietuva. Boleslovos ir Edmundo Zdanovskių nuotrauka, saugoma Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

2 Žydų ortodoksų karo pabėgėlių bendrabučio gyventojos pietauja.
1939 m., Lietuva. Boleslovos ir Edmundo Zdanovskių nuotrauka, saugoma Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

3 Vilniaus geto vartai.
1941–1943 m., Lietuva. Nežinomo autoriaus nuotrauka, saugoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje

4 Deportacija iš Kauno geto į nacių koncentracijos stovyklas.
XX a. 5-asis dešimtmetis, Lietuva. Nežinomo autoriaus nuotrauka, saugoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje

5 Masinių žudynių duobių ekshumavimas, kurį atliko sovietų nepaprastoji komisija Paneriuose.
1944 m., Lietuva. Nežinomo autoriaus nuotrauka, saugoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje

6 Buvusi Štuthofo koncentracijos stovykla dabar.
2017 m., Lietuva. Neringos Latvytės nuotrauka

Holocaust in Lithuania

After Nazi Germany's attack on Poland on 1 September 1939, Vilnius became a site of refuge in Eastern Europe and in 1939–1940 offered temporary shelter to over 30,000 Polish refugees (among them more than 11,000 Jews). Despite Vilnius's size – with a population of around 210,000 in the pre-war period – the flood of refugees proved a challenge. There the existing Jewish infrastructure of the city granted Jewish refugees unprecedented aid for migrant life in the shadow of the incipient Holocaust in Poland.

On 22 June 1941, Nazi Germany attacked the Soviet Union and Lithuania was occupied within a week. The Red Army withdrew Soviet officials and civilians, many of whom were Jewish. The Jews were already aware of the fate of the Jews in Poland once the Nazis had come to occupy it. Unfortunately, not all managed to escape the country successfully. Many were killed during the pogroms initiated by the Nazis and carried out by local collaborators in the first days of the war.

The mass killings of Jews organized by the German SD and German Security Police and conducted by Special Extermination Squads, local police, and local collaborators continued from late June 1941 until July 1944. Before World War II, there were approx. 200,000 Jews living in Lithuania. Some 80 percent of them were killed before 1942. Those Jews who remained alive in Vilnius, Kaunas, Šiauliai, and a number of smaller towns, were herded into the ghettos in the second half of 1941 and endured terrible conditions of imprisonment.

The Jews in the ghettos tried not to give up. The young ones in particular joined underground anti-Nazi organisations, seeking to resist the Nazis with armed force. Despite huge risks and big losses this was the most effective means of resistance. In January 1942, the proclamation "We will not be led like lambs to the slaughter!" was made in the Vilnius ghetto. Plans were developed to escape to the forests of Eastern Lithuania and Western Belarus where anti-fascist partisan groups were active. Insufficiently armed and lacking military experience, the Jewish partisans suffered the constant anti-Semitism of their Gentile fellow combatants. Some 2,000 prisoners of the ghetto underground resistance managed to escape from the ghettos and join the Soviet partisans in the woods.

When the Vilnius ghetto was liquidated in September 1943, some of the prisoners were shot in the Paneriai forest near Vilnius, while others were deported to the Nazi forced labour camps in Estonia and Latvia, as well as to the Nazi concentration camps and Poland. In 1944, when the Nazis were withdrawing from Lithuania, part of the remaining Jews in the Kaunas and Šiauliai ghettos were killed in the IX Fort in Kaunas and in the nearby forests in Šiauliai, while the others were deported to the Nazi concentration camps in Stuffhof, Dachau, and Auschwitz.

By the beginning of July 1944, a total of 196,000 Jews had been killed in Lithuania. Only up to 9,000 Jews managed to survive the Holocaust. Among them were Jews who were able to escape to the Soviet Union during the first days of the war or who survived the Nazi concentration camps, or stayed behind, either sheltering among the local population or joining the fight alongside the Soviet partisans or the Red Army.

For many Holocaust survivors it was very difficult to start a new life in a country that had turned into a collection of mass graves of their loved ones. The increasingly anti-Semitic policies towards the Jewish community, persecution by the authorities, restrictions on religious and cultural life, and the destruction of their heritage together with the denial of the Holocaust in calling the Jewish victims "Soviet citizens" forced the Jewish community to live under impossible conditions. Former ghetto prisoners began to build Jewish emigration routes from Lithuania to Poland and further, to Israel. Once the State of Israel was established, the USSR promised to allow all Jews who wished to do so to leave, but when Israel began to turn to the West, the so-called Iron Curtain prevented those still living in Lithuania from leaving. The Jews fought back and used every possible way to try and leave. Their desire to be repatriated and join their relatives was further intensified by their wish to escape to the free world. The Israeli authorities developed a good system of support for those who were making *aliyah* (emigrating) to Israel, so their integration there was less problematic. "Finally, home!" was the most common sentiment amongst the Holocaust survivors and those who were able to be repatriated in Israel after World War II and the Soviet era that followed.

1 A long queue of war refugees in Vilnius often waited in various institutions where they were given support.
1939, Lithuania. Photo by Boleslowa and Edmund Zdanowscy, kept by the M. K. Čiurlionis National Museum of Art.

2 Female residents at the Orthodox Jewish war refugee dormitory having lunch.
1939, Lithuania. Photo by Boleslowa and Edmund Zdanowscy, kept by the M. K. Čiurlionis National Museum of Art.

3 Gates of the Vilnius ghetto.
1941-1943, Lithuania. Photographer unknown, kept by the Vilna Gaon Jewish History Museum.

4 Deportation from the Kaunas ghetto to the Nazi concentration camps.
1940s, Lithuania. Photographer unknown, kept by the Vilna Gaon Jewish History Museum.

5 Exhumation of the pits of the mass exterminations by the Soviet Extraordinary Commission in Paneriai.
1944, Lithuania. Photographer unknown, kept by the Vilna Gaon Jewish History Museum.

6 The former Stutthof concentration camp nowadays.
2017, Lithuania. Photo by Neringa Latvyte.

SLOVENIA

SLOVENIJA

Up YU Go! Stories About Identities on the Line

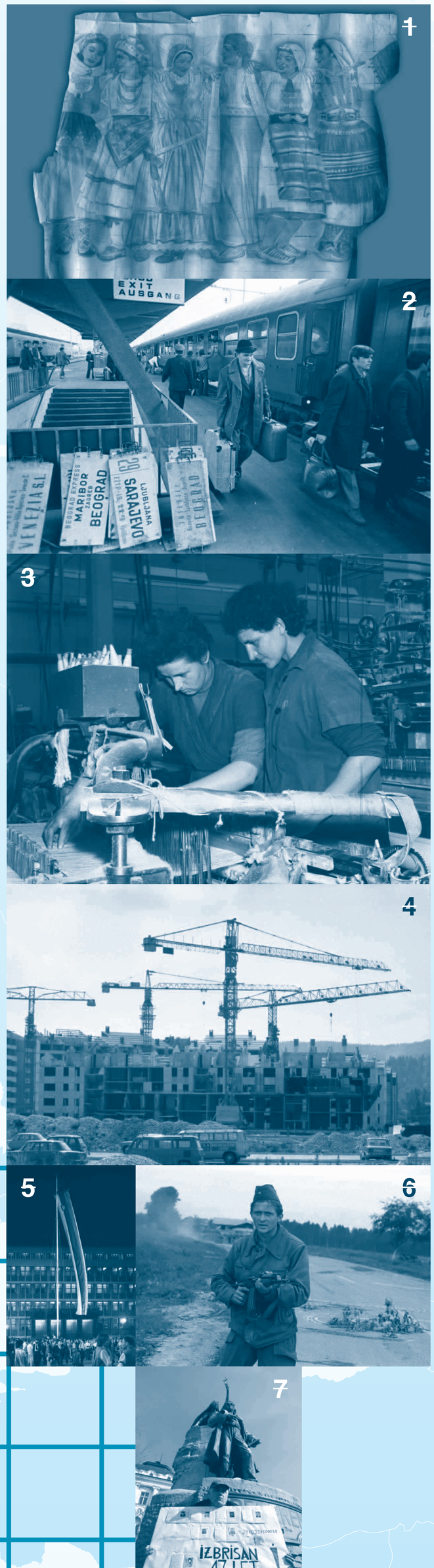
In the aftermath of World War II the so-called Second Yugoslavia emerged in Southeast Europe, and was composed of six socialist republics: Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro, and Serbia; and two autonomous provinces within Serbia (Vojvodina and Kosmet), six nations, three major religious groups (Orthodox Christians – to which most of the Serbs, Montenegrins, and Macedonians belonged; Roman Catholics – mostly Croats and Slovenes; and Muslims – predominantly inhabiting the regions of Bosnia and Herzegovina, south-western Serbia, and the AP of Kosovo and Metohija), and many more nationalities and ethnic groups.

As Yugoslavia was conceived as a community of equal nations and nationalities, the guiding principle of its post-war inter-ethnic policy was summarised by the slogan “Brotherhood and Unity”. The policy prescribed that Yugoslavia’s nations and national minorities were equal groups that coexisted peacefully in the federation. Throughout the country many factories, schools, public venues, folklore ensembles, and sports teams were commonly called "Brotherhood and Unity", as was the main, modern Ljubljana-Zagreb-Beograd-Skopje highway, which was built between 1947 and the mid-1960s to connect four constituent republics and the country as a whole.

Migrations within its borders soon became very common: some were incentivised (or prescribed) by the central government, others by budding industrialisation, urbanisation, and post-war rebuilding. Some moved in order to find employment, others to pursue specialised education, independence, or to fulfil professional requirements. Many followed their hearts, some moved to join their spouses or family members, while others needed a change of scene or sought new opportunities.

After years of emigration Slovenia, the northernmost of the six federal republics, became an attractive destination in the 1970s. Although records are scarce and incomplete, it is estimated that up to 290,000 people moved to Slovenia between 1945 and 1990. In the years leading up to Slovenia’s independence in 1991 and the dissolution of Yugoslavia amid the Yugoslav Wars, attitudes towards newcomers became increasingly hostile, as they started to be seen as unwanted foreigners or even enemies of the newly-formed national state.

In the 1980s and 1990s, expressions of intolerance and exclusion started to bubble up to the surface. Immigrants coming from the south of the country were widely characterized as the lower, working class of the population, and were labelled "čefurji", "Jugosi", “those from down there” – words that were used to exclude, to differentiate the Yugoslav “immigrants” from the “native” Slovene population. They were also stigmatised because of the last letters in their surnames (-ić is a non-Slovene ending), and treated as second-class citizens. Citizenship laws, which were changed and/or passed in the 1990s in all of the former Yugoslav republics, were among the leading “legal” mechanisms behind the disintegration of Yugoslavia. At the same time, they deprived or excluded groups of citizens who resided in republics from which they did not originate. Officially, on 26 February 1992, 25,671 people of non-Slovene origin were erased from the permanent residence record, losing all of the rights they had enjoyed up to that point. Frictions also arose within individual communities that were affected by the ideological conflicts and the divisions of the Yugoslav wars that were fought, on and off, for almost a decade. It is estimated that 140,000 people lost their lives in the conflict, among them many relatives, friends and acquaintances of those who had settled in Slovenia. Often, their ancestral homes had been destroyed, and once familiar places had become theatres of war (and war crimes). Family ties as well as habitual, frequent mobility across the larger area were severed or severely hindered. Identities, personal and collective, were weaponised by the battling sides, and the processes of belonging/exclusion became fraught with existential danger, entangled in frequently contrasting emotions. The process of forming one’s own identity within the newly formed Slovene Republic against the backdrop of a family history of migration thus became fragmented, pressurised, and finally, fluid.

1 Fragment of the History of the Slovenes fresco – draft depicting six embracing women wearing the national costumes of the Yugoslav nations representing the brotherhood and unity of the new Yugoslavia, cardboard coloured chalk.
1958, Slovenia. Drawing by Slavko Pengov, kept by the National Museum of Contemporary History.

2 Migrant workers at the Ljubljana Railway Station.
1974, Slovenia. Photo by Svetozar Busič, kept by the National Museum of Contemporary History.

3 Macedonian weavers visiting the IBI cotton production company in Kranj.
1963, Slovenia. Photo by Edi Šelhaus, kept by the National Museum of Contemporary History.

4 The construction of the residential housing of Fužine in Ljubljana.
1980, Slovenia. Photo by Svetozar Busić, kept by the National Museum of Contemporary History.

5 Proclamation of Slovenia’s independence.
1991, Slovenia. Photo by Nace Bizilj, kept by the National Museum of Contemporary History.

6 Soldier of the Yugoslav’s People’s Army in Moste pri Komendi. Following Slovenia's declaration of independence, the brief war fought between the Slovene Territorial Defence and the Yugoslav People's Army was the first of a wave of conflicts which swept through the former Yugoslavia.
1991, Slovenia. Photo by Tone Stojko, kept by the National Museum of Contemporary History.

7 A public demonstration drawing attention to the plight of those still waiting for the redress of injustices, seventeen years after erasure from Slovenia’s permanent residence record.
2009, Slovenia. Photo by Tomi Lombar, kept by the National Museum of Contemporary History/DELO.

Pirmyn, YU! Istorijos apie paribio tapatybes

Po Antrojo pasaulinio karo Pietryčių Europoje susikūrė vadinamoji antroji Jugoslavija, kurią sudarė šešios socialistinės respublikos: Slovėnija, Kroatija, Bosnija ir Hercegovina, Makedonija, Juodkalnija, Serbija ir dvi autonominės provincijos Serbijos sudėtyje (Vojvodina ir Kosmetas), šešios tautos, trys pagrindinės religinės grupės (stačiatikiai, kuriems priklausė dauguma serbų, juodkalniečių ir makedonų; Romos katalikai – daugiausia kroatai ir slovėnai; ir musulmonai – daugiausia gyvenantys Bosnijos ir Hercegovinos, pietvakarių Serbijos, Kosovo ir Metochijos AP regionuose) ir dar daug kitų tautybių ir etninių grupių.

Kadangi Jugoslavija buvo vertinama kaip lygiaverčių tautų ir tautybių bendruomenė, pagrindinis jos pokario tarpetninės politikos principas buvo apibendrintas šūkiu „Brolybė ir vienybė“. Pagal šią politiką Jugoslavijos tautos ir tautinės mažumos buvo lygiavertės grupės, taikiai sugyvenančios federacijoje. Visoje šalyje daugelis gamyklų, mokyklų, viešųjų vietų, folkloro ansamblių ir sporto komandų buvo vadinamos „Brolybės ir vienybės“ pavadinimais, juo pavadintas ir pagrindinis modernus Liubliana, Zagrebą, Belgradą ir Skopję jungiantis greitkelis, nutiestas nuo 1947 metų iki XX amžiaus 7-ojo dešimtmečio vidurio, kad sujungtų keturias respublikas ir visą šalį.

Netrukus migracija šalies viduje suintensyvėjo: vienus tam skatino (arba vertė) centrinė valdžia, kitus – besivystanti industrializacija, urbanizacija ir pokario atstatymas. Vieni persikėlė, norėdami įsidarbinti, kiti – siekdami specialaus išsilavinimo, nepriklausomybės ar dėl profesinių reikalavimų. Daugelis kraustėsi dėl asmeninių priežasčių, kai kurie persikėlė pas savo sutuoktinius ar šeimos narius, o kitiems reikėjo pakeisti aplinką ar ieškoti naujų galimybių.

Po ilgų emigracijos metų Slovėnija, šiauriausia iš šešių federacinių respublikų, XX amžiaus 8-ajame dešimtmetyje tapo patrauklia šalimi. Nors duomenų nedaug ir jie neišsamūs, manoma, kad 1945–1990 metais į Slovėniją persikėlė iki 290 000 žmonių. Per laikotarpį, besitęsusį iki 1991 metų, kai Slovėnija tapo nepriklausoma, ir Jugoslavijos iširimą per Jugoslavijos karus požiūris į atvykėlius tapo vis priešiškesnis, nes į juos imta žiūrėti kaip į nepageidaujamus užsieniečius ar net naujai susikūrusios nacionalinės valstybės priešus.

XX amžiaus 9-ajame ir 10-ajame dešimtmetyje netolerancijos ir atskirties apraiškos ėmė veržtis į paviršių. Imigrantai, atvykstantys iš šalies pietų, buvo apibūdinami kaip žemesnioji, darbininkų klasė ir vadinami „čefurji“, „jugosi“, „tie iš ten, iš apačios“ – žodžiais, kuriais buvo siekiama išskirti, atskirti jugoslavų „imigrantus“ nuo „vietinių“ slovėnų gyventojų. Jie taip pat buvo stigmatizuojami dėl pavardžių galūnių (-ić yra neslovėniška galūnė) ir laikomi antrarūšiais piliečiais. Pilietybės įstatymai, kurie buvo pakeisti arba priimti XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje visose buvusiose Jugoslavijos respublikose, buvo vienas pagrindinių teisinių mechanizmų, lėmusių Jugoslavijos subyrėjimą. Kartu šiais įstatymais buvo atskirtos arba išbrauktos piliečių grupės, gyvenusios ne savo kilmės respublikose. Oficialiai 1992 metų vasario 26 dieną 25 671 ne slovėnų kilmės asmuo buvo išbrauktas iš nuolatinių gyventojų registro ir prarado visas iki tol turėtas teises. Trintis kilo ir atskirose bendruomenėse, kurias paveikė ideologiniai konfliktai ir susiskaldymas dėl beveik dešimtmetį vykusių Jugoslavijos karų. Apskaičiuota, kad per konfliktą žuvo 140 000 žmonių, tarp jų – daugybė Slovėnijoje apsigyvenusių asmenų giminaičių, draugų ir pažįstamų. Dažnai jų protėvių namai buvo sugriauti, o kadaise pažįstamos vietos tapo karo (ir karo nusikaltimų) vieta. Šeimos ryšiai ir įprastas, dažnas judėjimas didesniais atstumais nutrūko arba tapo labai komplikuotas. Asmeninę ir kolektyvinę tapatybę kovojančios pusės pavertė ginklu, o priklausymo ir atskirties procesai tapo kupini egzistencinio pavojaus, susipynę su neretai prieštaringomis emocijomis. Taigi naujai susikūrusioje Slovėnijos Respublikoje savos tapatybės formavimosi procesas šeiminės migracijos istorijos fone tapo fragmentiškas, priverstinis ir galiausiai nestabilus.

1 Slovėnų istorijos freskos fragmentas – juodraštis, kuriame pavaizduotos šešios apsikabinusios moterys, apsirengusios nacionaliniais Jugoslavijos tautų kostiumais, simbolizuojančiais naujosios Jugoslavijos brolybę ir vienybę; medžiagos: spalvotas kartonas, kreida.
1958 m., Slovėnija. Slavko Pengovo piešinys, saugomas Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

2 Darbuotojai migrantai Liublianos geležinkelio stotyje.
1974 m., Slovėnija. Svetozaro Busičiaus nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

3 Makedonijos audėjos lankosi IBI medvilnės gamybos įmonėje Kranio mieste.
1963 m., Slovėnija. Edžio Šelhauso nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

4 Fužinės gyvenamųjų namų statyba Liublianoje.
1980 m., Slovėnija. Svetozaro Busičiaus nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

5 Slovėnijos nepriklausomybės paskelbimas.
1991 m., Slovėnija. Nace Biziljo nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

6 Jugoslavijos liaudies armijos kareivis Moste pri Komendi. Slovėnijai paskelbus nepriklausomybę, trumpas karas tarp Slovėnijos teritorinės gynybos ir Jugoslavijos liaudies armijos buvo pirmasis iš konfliktų bangos, nusiritusios per buvusią Jugoslaviją.
1991 m., Slovėnija. Tone Stojko nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

7 Vieša demonstracija, kuria siekiama atkreipti dėmesį į sunkią padėtį tų, kurie vis dar laukia neteisybės atitaisymo, praėjus 17 metų, kai buvo išbraukti iš Slovėnijos nuolatinių gyventojų registro.
2009 m., Slovėnija. Tomio Lombaro nuotrauka, saugoma Nacionaliniame šiuolaikinės istorijos muziejuje

IN BETWEEN PROFESSIONALISM AND PERSONAL INVOLVEMENT

As members of the project group, we wanted to make unheard voices heard and to fill blanks in the perception of our joint history. To do so, we leaned on our informants experiences, and we asked them to share very personal stories, some of which had never been shared before. It was a lot to ask for, and we are well aware that we received more than could have hoped for. As museum professionals we are mediators, somewhere in between our informants and you as a visitor, and we experienced many ethical challenges along the way, both on a professional and personal level.

Neringa Latvyte, age 44 (Lithuania)

“I was touched personally as a woman, as a daughter, as a mother by the subject of silence and women’s traumas. The different forms of violence (physical, verbal, visual, emotional, moral) that all of the survivors experienced and their tremendous efforts to cope with all the traumatic experiences and at the same time trying to hide their terrible stories from family members in order to protect them had a huge emotional impact on me.”

Kathrin Pabst, age 49 (Norway)

“The people I met and the stories I heard touched me deeply. They gave me a new kind of understanding of the many layers and pieces we all consist of and our continuous attempts to make the best out of life.”

Elina Nygård, age 46 (Sweden)

“It’s been harder than I thought to work on this project. There are so many sad and unfair stories to handle. At times we have been quite drained of energy. We have been drinking a lot of coffee and racking our brains, trying to present it in a fair way. People have shown us great trust that we are very grateful for.”

Urška Purg, age 37 (Slovenia)

“I feel like I have been invited to so many people’s homes – without visiting them – offering themselves as they are and I am incredibly honoured and have an enormous respect for them all. As if I have been on this huge life adventure with them, where life was brutal and magical, sharp and soft, happy and sad. And I have the overwhelming need to give my best to get these stories heard in a way their storytellers would want and be proud of.”

Katarzyna Maciejewska, age 44 (Poland)

“During the whole process I had a strong belief: an individual is always important and so is somebody’s life-story. Every life-story creates what we call history, but also progress, it pushes the world forward.”

Tamara Nikolić Djerić, age 37 (Croatia)

“I’m part of the community I’m researching. So at the beginning, I only wanted to follow as an administrator, since I thought it would be too difficult for me. Fate wanted something else. Now, I feel as if it was my duty to act as facilitator for the very different stories and destinies I heard and witnessed, because I could relate to it. Somehow, it was also a personal rediscovery and reposition. An awkward feeling of being an amphibian.”

Søren la Cour Jensen, age 49 (Denmark)

“The intimacy and deep trust you experience when being invited into another person’s life is both precious and widens your perspective on life. To be able to share this and thereby make a positive difference is a gift which is given and which must be passed on.”

Gunhild Aaby, age 51 (Norway)

“When we started this process, I thought the topic was unproblematic – it was all history. Then, after having met the informants, I realised these stories from the past still are alive, that they affect people’s lives today, forming their identities, touching the very core of their lives. I had to rethink my own judgement on how history affects us on a personal level.”

Corinne Brenko, age 34 (Slovenia)

“While listening to the stories being told to me, I often felt angry at the casual, mindless injustice we impose upon each other as individuals and as communities. I also felt deep gratitude and a moral obligation towards our informants to present their stories and preserve their individuality, their agency to the best of our ability. In doing so – maybe most surprisingly – I felt less alone, as in their words I could recognise my own layered identities and sometimes conflicting emotions.”

Ivalo Katrine Birthe Foget Olsvig, age 31 (Denmark)

“As a Greenlandic-Danish person, I related to all my informants - the good and the bad stories. I was so moved by their courage to tell their stories, it made me more courageous when I encounter injustice. I’m grateful for that, thank you / Qujanaq!”

Donata Armakauskaitė, age 35 (Lithuania)

“After working with all traumatic stories, I just somehow feel more empathy for people who have to make difficult decisions every day. Also we developed much more solidarity with colleagues and I can feel that we support each other more strongly on the personal and professional level. I think all the stories we heard had a huge impact on us and we will never be the same as in the beginning of this project.”

Dorota Ciecholewska, age 60 (Poland)

“The interviews affected me deeply and I often shared the interviewees’ emotions while hearing their stories and realising whom they had become. I learnt a lot, especially about acceptance of life the way it is – this was particularly amazing for me. The interviews showed that tolerance and humanitarianism were not blighted by the war. I’m glad I had a chance to experience it all.”

Marzenna Mazur, age 59 (Poland)

“I have always thought about stories of the post-war settlers in Slupsk as an important part of the history of Pomerania. Not only because it is a significant part of the work of our museum – telling about the complicated history of the region – but also because the war and the everyday struggle following it were always present in the lives of people of my generation. I’m glad that we have an opportunity to share these personal testimonies with the public, so that they won’t be forgotten and – perhaps – they will help people to understand history and to shape their future.”

TARP PROFESIONALUMO IR ASMENINIO ĮSITRAUKIMO

Būdami projekto grupės nariai, norėjome, kad būtų išgirsti neišklausyti balsai ir užpildytos mūsų bendros istorijos suvokimo spragos. Taigi rėmėmės liudininkų patirtimi ir paprašėme jų pasidalyti labai asmeniškomis istorijomis, kai kurios iš jų iki šiol niekur nepasakotos. Tai buvo labai didelis prašymas, ir puikiai suprantame, kad gavome daug daugiau, nei galėjome tikėtis. Mes, muziejininkai, esame tarpininkai tarp liudininkų ir jūsų, lankytojų, todėl šiame kelyje patyrėme daug etinių iššūkių tiek profesiniu, tiek asmeniniu lygmeniu.

Neringa Latvytė, 44 metų amžiaus (Lietuva)

„Moterų trauminės patirtys ir jų nutylėjimai mane paveikė asmeniškai kaip moterį, dukrą, mamą. Įvairios smurto (fizinio, žodinio, vaizdinio, emocinio, moralinio) apraiškos, kurias patyrė išgyvenusios Holokaustą, jų milžiniškos pastangos susidoroti su visomis traumuojančiomis patirtimis ir kartu bandymas nuslėpti savo baisias istorijas nuo šeimos narių, kad juos apsaugotų, man padarė didžiulį emocinį poveikį.“

Kathrin Pabst, 49 metų amžiaus (Norvegija)

„Sutikti žmonės ir išgirstos istorijos mane labai sujaudino. Jie leido man iš naujo suprasti, iš kokios daugybės sluoksnių ir dalių susidedame ir kaip nuolat stengiamės iš gyvenimo pasiimti geriausia.“

Elina Nygård, 46 metų amžiaus (Švedija)

„Dirbti su šiuo projektu buvo sunkiau, nei maniau. Esama tiek daug liūdnų ir neteisingų istorijų. Kartais mums visiškai išsekdavo jėgos. Gėrėme daug kavos ir laužėme galvą, bandydami sąžiningai pateikti informaciją. Žmonės parodė, kad mumis labai pasitiki, ir už tai esame dėkingi.“

Urška Purg, 37 metų amžiaus (Slovėnija)

„Jaučiuosi tarsi būčiau paviešėjusi daugybės žmonių namuose, net neapsilankydama juose, – jie atvėrė mums širdį, dėl to jaučiuosi be galo pagerbta, jiems visiems jaučiu didžiulę pagarbą. Tarsi kartu su jais būčiau patyrusi didžiulį gyvenimo nuotykį, kuriame gyvenimas buvo žiaurus ir stebuklingas, aštrus ir švelnus, laimingas ir liūdnas. Ir labai stengsiuosi, kad šios istorijos būtų išgirstos taip, kaip jų pasakotojai norėtų ir didžiuotųsi.“

Katarzyna Maciejewska, 44 metų amžiaus (Lenkija)

„Per visą procesą tvirtai tikėjau: žmogus visada yra svarbus, jo gyvenimo istorija. Kiekviena gyvenimo istorija sukuria tai, ką vadiname istorija, bet taip pat pažangą, ji stumia pasaulį pirmyn.“

Tamara Nikolić Djerić, 37 metų amžiaus (Kroatija)

„Esu bendruomenės, kurią tyrinėju, dalis. Iš pradžių norėjau tik administratorės vaidmens, nes maniau, kad bus per sunku. Likimas turėjo kitų planų. Dabar jaučiuosi taip, tarsi mano pareiga – būti labai skirtingų istorijų ir likimų, kuriuos girdėjau ir mačiau, tarpininke, nes galėjau su tuo susitapatinti. Kažkokiu būdu tai taip pat tapo naujo asmenybės atradimu ir padėties pakeitimu. Nemalonu jaustis amfibija.“

Soren la Cour Jensen, 49 metų amžiaus (Danija)

„Intymumas ir gilus pasitikėjimas, kurį patiriame, kai esame pakviečiami į kito žmogaus gyvenimą, yra brangus ir praplečia gyvenimišką požiūrį. Galimybė tuo dalytis ir daryti teigiamus pokyčius yra dovana, kuri duota ir kurią reikia perduoti.“

Gunhild Aaby, 51 metų amžiaus (Norvegija)

„Kai viską pradėjome, maniau, ši tema neproblemiška – visa tai jau buvo istorija. Tada, susitikusi su liudininkais, supratau, kad šios praeities istorijos tebėra gyvos, kad jos daro įtaką šiandieniam žmonių gyvenimui, formuoja jų tapatybę, paliečia pačią jų gyvenimo esmę. Turėjau permąstyti, kaip istorija mus veikia asmeniškai.“

Corinne Brenko, 34 metų amžiaus (Slovėnija)

„Klausydamasi pasakojamų istorijų dažnai pykdavau dėl atsitiktinio, beprasmio neteisingumo, kurį mes, kaip asmenys ir bendruomenės, taikome vieni kitiems. Taip pat jaučiau didžiulį dėkingumą ir moralinę pareigą mūsų liudininkams, kad kuo geriau pristatytume jų istorijas ir išsaugotume jų individualumą, jiems atstovautume. Tai darydama (o tai galbūt labiausiai stebina), pasijutau ne tokia vieniša, nes jų žodžiuose galėjau atpažinti savo pačios daugiasluoksnę tapatybę ir kartais prieštaringas emocijas.“

Ivalo Katrine Birthe Foget Olsvig, 31 metų amžiaus (Danija)

„Kaip mišrios kilmės, tai yra grenlandiečių ir danų, žmogus, buvau susijusi su visais liudininkais – ir su geromis, ir su blogomis istorijomis. Mane taip sujaudino jų drąsa papasakoti savo istorijas, kad tapau drąsesnė, kai susiduriu su neteisybe. Esu dėkinga už tai, ačiū, Qujanaq!“

Donata Armakauskaitė, 35 metų amžiaus (Lietuva)

„Dirbdama su visomis trauminėmis istorijomis, labiau užjaučiu žmones, kuriems kasdien tenka priimti sunkius sprendimus. Be to, su kolegomis tapome kur kas solidaresni ir jaučiu, kad labiau palaikome vieni kitus tiek asmeniniu, tiek profesiniu lygmeniu. Manau, visos išgirstos istorijos padaré mums didžiulę įtaką, ir jau niekada nebebūsime tokie patys, kaip šio projekto pradžioje.“

Dorota Ciecholewska, 60 metų amžiaus (Lenkija)

„Interviu mane stipriai paveikė, dažnai dalydavausi pašnekovų emocijomis klausydamasi jų istorijų ir suvokdama, kuo jie tapo. Daug išmokau, ypač priimti gyvenimą tokį, koks jis yra, – tai mane labai nustebino. Pokalbiai parodė, kad karas neaptemdė tolerancijos ir žmogiškumo. Džiaugiuosi turėjusi galimybę visa tai patirti.“

Marzenna Mazur, 59 metų amžiaus (Lenkija)

„Visada maniau, kad pokario Slupsko gyventojų istorijos yra svarbi Pomeranijos istorijos dalis. Ne tik todėl, kad tai svarbi mūsų muziejaus darbo dalis, tai yra pasakoti apie sudėtingą regiono istoriją, bet ir todėl, kad karas ir po jo vykusi kasdienė kova visada buvo mano kartos žmonių gyvenime. Džiaugiuosi, kad turime galimybę pasidalyti šiais asmeniniais liudijimais su visuomene, jog jie nebūtų pamiršti ir galbūt padėtų žmonėms suprasti istoriją ir kurti savo ateitį.“

COLOPHONE

The IDENTITY ON THE LINE
exhibition is a part of the European project IDENTITY ON THE LINE (I-ON).

Authors of the exhibition:

Corinne Brenko, Urška Purg

Contributing authors:

Dr Kathrin Pabst, Gunhild Aaby (Norway, Vest-Agder Museum), Søren la Cour Jensen, Ivalo Katrine Birthe Foget Olsvig (Denmark, The House of Knud Rasmussen), Elina Nygård (Sweden, Ájtte - Swedish Mountain and Sámi Museum), Marzenna Mazur, Katarzyna Maciejewska, Dorota Ciecholewska (Poland, The Museum of Middle Pomerania in Slupsk), Neringa Latvytė, Donata Armakauskaitė (Lithuania, Vilnius University Faculty of Communication), Dr Lidija Nikočević, Dr Tamara Nikolić Djerić (Croatia, The Ethnographic Museum of Istria)

Special thanks to:

Fania Yocheles-Brancovskaya, Elin Anna Labba, Dragana Marošević, Dragica Dobrila, Lidija Jularić, Jolanta Nitkowska-Węglarz, Egidio Cattonar, Maria Grazia Belci, Marina Paoletić, Giulia and Walter Cnapich, Tomas Colbengtson, Amra Bajrektarević, Boris Denić, Anders Persson Blind, Luigi Donorà, Naja, Klara-Sofie Rosing Birkblad, Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, Joanna Rutkowska, Bella Shirin, Sandra Antić, Naja Motzfeldt, Renata Wilgosiewicz-Skutecka, Fruma Vitkinaitė-Kučinskienė, Vita Safian, Marja Skum, Irena Klosowska, Barbara Dolata, Giuseppina Marušić, Ewa Kwiatkowska-Czarzasty, Bjørn, Mikael Urheim, Dragan Antonijević, Giuliana Donorà, Per, Jan Jørg Tomstad and all our informants who wish to remain anonymous

Design:

TAK KOLEKTIV

Proof-reading:

Jeff Bickert
David Limon

Print:

RPS

Photo material:

Dr Mitja Velikonja, Tomi Lombar,
Vest-Agder Museum (Norway), The House of Knud Rasmussen (Denmark), Ájtte - Swedish Mountain and Sámi Museum (Sweden), The Museum of Middle Pomerania in Slupsk (Poland), Vilnius University (Lithuania), National Museum of Contemporary History (Slovenia), The Ethnographic Museum of Istria (Croatia), Vilna Gaon Jewish History Museum (Lithuania), M. K. Čiurlionis National Museum of Art (Lithuania), Tomas Kapočius (Lithuania)

Project partners:

VESTAGDERMUSEET
KNUD RASMUSSENS HUS
Ájtte
Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
Instytucja Kultury Samorządu Województwa Pomorskiego
VILNIAUS UNIVERSITETAS 1579 UNIVERSITAS VILNENSIS
Faculty of Communication
MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE
etno grafski muzej istre
Museo Etnografico dell'Istria

The exhibition has been made possible by the Creative Europe Programme of the European Union.

Co-funded by the European Union

KOLOFONAS

IDENTITY ON THE LINE
Paroda yra Europos projekto IDENTITY ON THE LINE (I-ON) dalis.

Parodos autoriai:

Corinne Brenko, Urška Purg

Bendraautoriai:

Dr. Kathrin Pabst, Gunhild Aaby (Norvegija, Vakarų Agderio muziejus); Søren la Cour Jensen, Ivalo Katrine Birthe Foget Olsvig (Danija, Knudo Rasmuseno namai); Elina Nygård (Švedija, „Ájtte“ – Švedijos kalnų ir samių muziejus); Marzenna Mazur, Katarzyna Maciejewska, Dorota Ciecholewska (Lenkija, Slupsko Vidurio Pomeranijos muziejus); Neringa Latvytė, Donata Armakauskaitė (Lietuva, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas); dr. Lidija Nikočevič, dr. Tamara Nikolić Djerić (Kroatija, Istrijos etnografinis muziejus).

Speciali padėka:

Fania Jocheles-Brancovskaja, Elin Anna Labba, Dragana Marošević, Dragica Dobrila, Lidija Jularić, Jolanta Nitkowska-Węglarz, Egidio Cattonar, Maria Grazia Belci, Marina Paoletić, Giulia ir Walter Cnapich, Tomas Colbengtson, Amra Bajrektarević, Boris Denić, Anders Persson Blind, Luigi Donorà, Naja, Klara-Sofie Rosing Birkblad, Fiona Graham, Yehudit (Dita) Sperling-Zupovitz, Joanna Rutkowska, Bella Shirin, Sandra Antić, Naja Motzfeldt, Renata Wilgosiewicz-Skutecka, Fruma Vitkinaitė-Kučinskienė, Vita Safian, Marja Skum, Irena Klosowska, Barbara Dolata, Giuseppina Marušić, Ewa Kwiatkowska-Czarzasty, Bjørn, Mikaelis Urheimas, Dragan Antonijevič, Giuliana Donorà, Per, Jan Jørg Tomstad ir visiems mūsų liudininkams, norėjusiems likti nežinomiems.

Dizainas:

TAK KOLEKTIV

Korektūra:

Jeff Bickert
Dr. David Limon

Spausdino:

„RPS d.o.o.“

Nuotraukų šaltiniai:

Dr. Mitja Velikonja, Tomi Lombar, Vakarų Agderio muziejus (Norvegija), Knudo Rasmuseno namai (Danija), „Ájtte“ – Švedijos kalnų ir samių muziejus (Švedija), Slupsko Vidurio Pomeranijos muziejus (Lenkija), Vilniaus universitetas (Lietuva), Nacionalinis šiuolaikinės istorijos muziejus (Slovėnija), Istrijos etnografinis muziejus (Kroatija), Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus (Lietuva), M. K. Čiurlionio nacionalinis dailės muziejus (Lietuva), Tomas Kapočius (Lietuva)

Projekto partneriai:

VESTAGDERMUSEET
KNUD RASMUSSENS HUS
Ájtte
Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
Instytucja Kultury Samorządu Województwa Pomorskiego
VILNIAUS UNIVERSITETAS 1579 UNIVERSITAS VILNENSIS
Faculty of Communication
MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE
etno grafski muzej istre
Museo Etnografico dell'Istria

Paroda surengta pagal Europos Sąjungos programą „Kūrybiška Europa“.

Co-funded by the European Union